

~~No lat. 503!~~

Moral.

347.

Theol. mon.

POËTA
THEOLO-
GICUS,

SEU

COMPENDIUM

THEOLOGICÆ MORALIS;
HEROICO CARMINE
EXHIBITUM.

*Ad juvandam, vel refricandam
memoriam tam tyronibus, quàm vetera-
nis Theologis Moralibus accom-
modatum.*

AUCTORE

M. MICHAELE EYRL,

pro tempore Parocho in Bayr-
Menching, aliàs Merching.

CUI, EODEM AUCTORE,
ACCEDIT OPUSCULUM,

*Confessarius ruralis, si non modestissime cor-
rectus, saltem amantissime sublevatus,
dictum.*

SUPERIORUM PERMISSU.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,

Apud Georgium Schlüter & Martinum Happach. 1714.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

SERENISSIMO

A C

REVERENDISSIMO

PRINCIPI

A C

DOMINO, DOMINO

ALEXANDRO

SIGISMUNDO

DEI Gratia

EPISCOPO AUGUSTANO,

COMITI PALATINO RHENI,

BAVARIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, & MONTIUM

D U C I,

COMITI VELDENTIÆ, SPONHE-

MIÆ, MARCHIÆ, RAVENSBER-

GÆ, & MÖRSÆ,

DOMINO IN RAVENSTEIN,

&c. &c.

Domino meo Clementissimo.

REVERENDISSIME

A C

SERENISSIME

PRINCEPS.

Ereor trepidus ,
SERENISSIME
PRINCEPS, ne ,
dum praesenti Poëfi
favorem TUUM
CLEMENTISSIMUM mihi
con.

conciliare , maximè confido , maximum potiùs odium incurram , eò quòd pro Gravitate tua innata , Pastoralique sollicitudine , nihil minùs à Sacerdotibus tibi subjectis expectes , quàm illos ludicris occupari ; Sic , ut dici in illos debeat id S. Hieronymi in Epist: de duobus filiis, relati à Josepho Langio in Polyanthea , Verbo : Poëta : *Sacerdotes dimissis Prophetiis , videmus comœdias legere amatoris , Bucolicorum versuum verba cantare.* Ut & Poëta quivis olim cum nonnemine , apud eundem Langium , lamentari cogatur :

Ite leves nugæ , sterilésque valete Camœnæ ,

Gratâque Phœbeo Castalis unda choro.

Ite , sat est : primos vobiscum assumpsimus annos ,

Optima pars vitæ deperiitque meæ.

Verum si id de carminibus fiat, quòd S. Franciscus Salesius in Tractatu de formandis concionibus, faciendū monet de profanis historiis, pro suggestu enarrandis, (ut nimirum, sicuti Israëlitæ mulieribus captivis, dum illas ducere statuerunt, præscindebant ungues, & tondébant capillos; ita etiam profanæ historiæ, præcisīs inutilibus, Evangelio servire cogantur) si, inquam, carmina mea, omīssis jocis, non nisi seria cantent, in spem erigor, futurum, ut ea SERENIS O-
CULIS REVERENDISSI-
MA SERENITAS TUA di-
gnetur, saltem ut materiam occupa-
tionis, Sacerdotibus maxime com-
petentis. Certè Euripides (teste Plutarcho apud citatum Langium) cuidam dicenti : *Carmina condi-*
disti

*disti ex modis ad tripudium accommo-
dis : Respondit : Lydii modi lasci-
viores sunt : porro , quæ per se tri-
stia sunt , ea decet arte exhilarare.
Quæ hæc Poësis pertractat , pro-
fectò parùm jucunda sunt , & de-
lectabilia ; utpotè non , nisi placi-
ta Theologorum Moraliùm , mul-
tis nodis intricata , ac proinde gu-
stui delicatorum ex se minùs ac-
commodata : quapropter ea arte
exhilarari decuit , arte quantum-
vis tenui pro tenuitate mea , ma-
teriæque difficultate. Id nimi-
rum assequi studiosè conatus sum ,
quod innuit Horatius de arte Poë-
tica :*

Aut prodesse volunt , aut delectare Poëtæ ,

Aut simul & jucunda , & idonea dicere vitæ.

id est ; volunt seris , & leti esse Poë.

tæ carminibus suapte naturâ *lætis*,
seria tamen canentibus.

Quòd autem hanc Poësin (unâ
cum adjuncto Opusculo de Con-
fessario Rurali, *seria* non, nisi sty-
lo serio tractante) REVEREN-
DISSIMÆ SERENITATI
TUÆ (utinam non nimis præfi-
denter) demississimo, devotissi-
móque affectu offeram, cum Epi-
graphie:

Serius ecce datur Princeps, & *lætus*; Huic si
Quid dare constituis, *seria læta* dabis,

Permovit me, quòd omnis sane *se-
rii*, & *læti* Typum exactissimum
SERENITATEM TUAM
habeamus. Siquidem (ut ta-
ceam, quòd nescio quonam arca-
no naturæ nexu, *serium*, & *læ-
tum*,

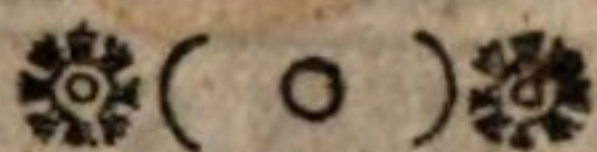

tum severitas, inquam, & CLE-
MENTIA, in ipso SERENIS-
SIMO vultu TUO sociatæ relu-
ceant) si Profapiam TUAM, Fa-
miliámque inter Totius Europæ
Familias spectatissimas, nobilissi-
mam, antiquissimam, celeberrí-
mámque spectemus, quid, nisi
maximè *seria*, lætáque conspici-
mus, tot, inquam, Totius Chri-
stianitatis quarumcunque famosís-
simarum Rerumpublicarum omni
ævo summa, AUGUSTISSI-
MA, POTENTISSIMA,
SERENISSIMA utriusque Se-
xûs Capita, non tam terrore gla-
dii *seria*, quàm famâ CLEMEN-
TIÆ *leta*? Si Munia TUA
AMPLISSIMA, sublimissimá-
que consideremus, hinc pedo,
mitráque EPISCOPALI PA-
TER

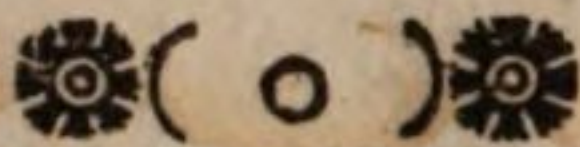
TERNUM, amabilem, & consequenter omnibus *letum* amamus; inde gladio, & diademate Ducali *serium* timemus: atque sic: Hinc amor, inde Timor.

Si mores tuos integerrimos contemplamur, ita *serium* TE scimus, ut nemo delinquentium impunitatem sperare p^otæfidat; ita tamen *lætum*, & CLEMENTEM, ut quicumque, necessitate quacunque pressi, sive Ecclesiastici, & Religiosi, sive sæculares ad TE confugientes, solamen, & juvamen inveniant, securumque asylum adversus Potentiorum insultus: cò quidem certiùs, quò solertiùs Curam tuorum geris non solùm per constitutos à TE utriusque fori iudices, utut omnibus
doti-

dotibus instructos , sed etiam per propriam industriam , causarumque inspectionem , & disquisitionem.

Accipe igitur DUX SERENISSIME , Antistes REVERENDISSIME , hoc quidquid est opusculi , (hæc *seria læta* , TIBI uni omni proprietatis jure debita) eâ Frontis SERENISSIMI SERENITATE , quâ subditos TUOS quantumvis indignos , & humiles , lætificas ; & me , longè indignissimum , sinu CLEMENTIÆ TUÆ fovere , *Clementissimè* digneris : DEUS verò Ter Optimus Maximus faxit , ut SERENITAS TUA Ecclesiæ TUÆ Augustanæ , Patriæ , Familia

miliæque TUÆ SERENISSI-
MÆ , sospes , incolumis , felix-
que , tanquam sidus SERENUM
in seros annos illucescas.

BAYR . MENCHINGÆ

die 4. Februarii 1697.

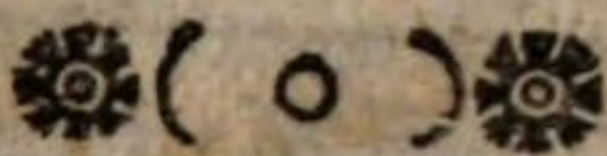
Ita voceo

SERENITATIS TUÆ

Infirmus & subjectissimus servus ,

MICHAEL EYRL ,
Plebanus ibidem.

MONI-

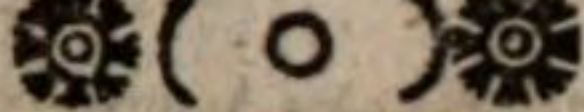
MONITA
QUÆDAM
AD
BENEVOLUM
LECTOREM.

Uanto, quàm zeloſo, indefeſſoꝛque ſtudio doctiſſimi qui- que deſudârint, ut homines, præſertim animarum curæ addiçtos, eâ doctrinâ imbue- rent, quâ ſibi, aliisꝛue in dirigenda con- ſcientiâ, cognoscendiſque ac diſcernendis variis conſcientiæ caſibus ſecuriùs conſulere poſſent, tot in hanc rem edita volumina lu- culenter demonſtrant: tot, inquam, ac tan- tâ varietate in hanc rem edita volumina,

ut actum agere videatur, qui aliquid invenire, vel addere posse praesumat; ille praesertim, qui nullo litteraturae nomine, famâque inclaruit, qualem me ipsum lubens agnosco, profiteorque. Verum, ubi consilium meum acceperis, amande Lector, forsitan mitius mihi, parciusque succensebis. Fuerunt, qui integris, vastissimisque libris homines hac in parte erudierunt, atque rimati sunt, quidquid ad dirigendam conscientiam pertinere videbatur, inrudita gentis magistri, doctoresque. Fuerunt alii, qui studiosè collegerunt, & in commodum compendium redegerunt, quidquid alii copiosissimè conscripserunt; ut sic imbecillitati memoria quorundam temporisque penuria patrocinarerentur. Inter quos posteriores, ut me, quantumvis indoctum, benigne toleres, amicissimè rogo, eâ quidem majori fiducia, quòd mens alia mihi in hac elucubratione non sit, nisi tibi, commoditâque tua studendi. Compertum est enim, quantopere memoria tam juvanda, quàm excitanda, Poëtarum versus, seu carmina serviant: ea enim ubi semel memoria mandaveris,

licet

licet ea postmodum majori ex parte oblivio deleverit, mox tamen redeunt, atque reviviscunt, si vel initium carminis adhuc teneas, & pronuntiare valeas; non secus, ac Musicus, qui melodiam quamdam, semel perceptam, & cantari jam diu intermissam, facile repetit, si vel inchoare eandem possit. Hæc scilicet veterum cura fuit, ut vagam puerorum, Grammaticis, Poëticis, aliisque legibus informandorum memoriam, versibus excitarent; idemque facerent postea, qui immensum Oceanum civilium, & Canoniarum legum aliis scrutandum, vadandumque objecerunt. De legibus civilibus antiquis refert ex Imperatore Justiniano celeberrimus Juris-Consultus Schneidevinus in Præfatione Institutionum Imperial: Fuerunt 20000. librorum conscripta, & plus, quàm tricies centena millia versuum à veteribus effusa. Ut adeò non immeritò nonnemo apud eundem ibidem, de recentioribus legum civilium libris in hæc verba conqueratur: Horum exemplo nostri quoque libri in versus essent distinguendi: quod Theologi

logi suo in Canone feliciter præstiterunt. Nostrorum nullus adhuc comparet, qui paria facere conetur.

Ecce ergo conatum meum, quo inexhaustum propemodum conscientie casuum mare, in exiguam scrobem, ad instar Divini illius parvuli Augustiniani derivare, (utinam non omnino vanè, ac pueriliter!) contendi: quæque alii fusissimè tractârunt, in parabile opusculum congerere; sc̃c̃ tamen, ut non solùm sitim tuam provocem, indicando quid sciendum sit, & quid alibi tanquam in fontibus haurire debeas; verùm etiam sitim tuam, quâ ardes erga hoc studium, utcunque restringam. Nam non solùm obiter hanc tam uberem materiam perstringere placuit, sed etiam sæpe utcunque immorari, ac præter definitiones, divisiones, & enumerationes partium, rationibus quoque, & exemplis dicta illustrare; versibus quidem paucis, non tamen nudis, & exsuccis, sed phrasin aliquam Poëticam spirantibus, quò videlicet tam utilitati, quam jucunditati eos attemperarem, Poëtarum more, juxta illud: Et prodesse

volunt, & delectare Poëtæ. *Quam in rem puritati latina lingua studui, quoad ejus fieri potuit in materia adeò difficili, & in qua à communi Auctorum loquendi modo, claritatis causâ, non ubique recedendum fuit. Contra Prosodiam verò, ut nihil peccarem, studiosius laboravi. Si quid tamen erroris hîc præter opinionem irrepsit, tu, amice Lector, pro humanitate tua humaniter corrige. Quæ verbis propriis exprimere non potui, synonymis expressi; quorum explicationem, ad miniculo litterarum Alphabeti ad calcem capitum, vel paragraphorum rejeci; ut littera quævis, verbis eam ibidem sequentibus, explicet verbum, vel sensum verborum proxime præcedentem eandem litteram in ipso versuum cursu. Exempli gratiâ, littera a in primo versu Tractatûs primi, capitis primi, paragraphi primi, explicat in calce capitis primi præcedens verbum: debet: innuitque, debet, idem hîc significare, quod significat tenetur. Littera b explicat in eodem calce capitis, præcedentia duo verba, mens conscia: indicâtque, hæc duo verba idem significare, quod conscientia, &c.*

Ad

*Ad auctoritatem sententiarum quod at-
tinet, brevitatis causâ Auctores allegare
nolui, certus, me nihil (etiam post damna-
tas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. sen-
tentias) scripsisse, nisi quod Auctores pro-
batissimi suggererunt : Layman videlicet,
Tamburinus, Richardus Arch. Dekin, Bu-
senbaum, Haunoldus, Marchantius, Loh-
ner ; ac præsertim in utili suo compendio
Biesman, qui, ut scribendi occasionem, ita
etiam Methodum, & materiam maximam
ex parte suppeditavit.*

*Quid in altero
opusculo intendam, præfatiuncula eidem
præfixa docebit. Tu, optime Lector, labo-
rem hunc meum qualemcunque, non tamen
levem, æqui, bonique consulito ; & si quem
fructum inde ceperis, D E O, omnium
bonorum Auctori, in acceptis referto.
Vale.*

POËTÆ
THEOLO-
GICI,

TRACTATUS I.

De principiis Theologiæ
moralis.

CAPUT I.

De conscientia & ignorantia.

§. I.

De conscientia.

Quisque sequi debet a, sibi quod mens con-
scia b dicat:

Donec c in oppositum dubitandi nulla
probata

Occurrit ratio. Quare si quis sine culpa
Judicet d, hîc, & nunc sibi quidquam perficiendû,

A

Aus

Aut omittendum ; peccabit , Judicio si
 Non se conformet tali : vetitum licet in se
 Id fuerit , modò quod *mens ipsi conscia* dictat :
 Humanorū operum e cū sit *mens conscia* norma.
 Proxima, divinā, atquē æternā lege suborta.
 Hinc si dictaret cuquam *mens conscia*, solis
 Esse die jejunandum ; jejunia debet
 Ille die solis servare. At *conscia mens* si
 Dictaret cuquam *veneris* non esse carendum
 Luce esu carnis , carnes sine crimine mandet.

§. II.

De ignorantia vincibili & invin- *cibili.*

Ignorantia vincibilis.

Ignorans si quis præceptum transgrediatur,
 Si steterat per eum, præceptū noscere : id est, si
 Debuit, & potuit præcepti noscere vinclum f ;
 (Si tamen in mentem lex illi venerat, in quam
 Inquirat, modò num lex hæc servanda sit illi :)
 Peccatum patrat patratae pro ratione
 Culpa g, quā potuit, nec non quā debuit esse
 Inquirens, num non præceptum se obliget ullum.
 Hinc peccas , festo quodam non *sacra h* frequen-
 tans,

Si ignoras festum esse diem : sed non sine culpa
 Negligis, indagare dies, quēis *sacra* frequentes.

Igno-

Ignorantia invincibilis.

Ignorans si quis præceptum transgrediatur,
Quando non potuit; vel quando haud debuit
illud

Noscere præceptū, crimen non perpetrat ullum.

Explicationes synonymorum

hujus Capitis.

a, debet, id est: tenetur. *b*, mens consciæ, id est:
conscientia. *c*, donec re examinata. *d*, judicet ab-
solutè. *e*, humanarum actionum. *f*, obligationem.
g, id est: peccabit venialiter, vel mortaliter, prout i-
gnorantia venialiter vel mortaliter culpabilis fuit. *h*,
divina seu sacrificium missæ.

CAPUT II.

De conscientia dubia.

§. I.

De effectu dubii.

Qui dubitat, sua num sit præsens actio honesta
In se, aut ex proprio objecto; si pergat, agendo
Rem, de qua dubitat: speciei perpetrat actum
Ejusdem pravum, speciei cujus is actus
Est, de quo dubitat. Dubitat fors, num licitum sit
Hic, & nunc studiis se impendere tempore festo;

Tempore si pergat studiis se impendere festo :
Non aliter peccat, quàm si festum violâsset.
Ergò, ut non peccet, dubium deponere debet
Consilio accepto : prudenti vel ratione :
Et res interea dubias *suspendere* agendas.

§ II.

*Regula quædam, quibus homo in
dubio constitutus, dubium de-
ponere potest.*

Dubitanti favet possessio.

I*nsistens rebus a, melioris conditionis
Dicitur ; haud tantùm, si res, & jura tuenda
Sint fratris b, verùm libertas nostra tuenda
Si pariter fuerit. Quare (si examine facto
Solerti,) dubium nequeas deponere ; partem
Elige quàm tibi vis ; nam libertate fruendi
Jus cuiquam tribuit Nunc, donec spolietur
Jure illo certam per legem, jussave certa.
Nam bona fortunæ pariter non perdimus, illa
Possessa à nobis si nemo probaverit esse
Alterius, certè. Dubium nihil efficit, ut res
Possessa à nobis, alienas migret in ædes.
Sed contrà pariter ; possessio præcipiendi
Si præsumatur pro legibus esse ; fruendi
Libertate homini jus aufert omne, rapitque.*

In dubio, tutior pars Eligenda.

Quomodo hac regula intelligenda sit?

HÆc non est semper præcepti regula: verum
Consilii tantum, sæpe est hæc regula. Quod si
 Nonnunquam est dubiū, pro qua possessio parte
 Stet; num pro lege; aut pro libertate? tenen-
 dum est,

Quod pro parte illa stet tunc possessio, *onus* quæ
 Adversæ parti imponit, sua jura probandi.

Dubitans, an lex sit lata &c.

SI dubitas, an sit quædam lex lata: vel an sit
 Emissum votum: non voto, aut lege teneris:
 Cum sic prudenter nemo præsumere possit,
 Quod lex existat verè, votumve: proinde
 Te excusat libertatis possessio, votum,
 Vel legem ut non observes. Si certus es autem,
 Quod votum existat, vel lex; dubitas tamen, an sit
 Expletum votum, vel lex; utroque teneris:
 Cum stet pro voti, & legis possessio parte.

*Dubitans, an casus quidam, lege sit
 comprehensus?*

Nonnemo certus de lata lege; sed hærens
 (Post factū examen solers,) num lex ea casum
 Contineat certum; non tali lege tenetur
 Continet in quantum hunc casum: præsumptio
 cum stet

Sic pro libertate hominis. Videamus in uno
 Exemplo casum : scelus est , instare *labori*
 Tempore festivo *servili* , sed dubitat quis ,
 Pingere festivis num sit *servile* diebus ?
 Pingere non huic est festis *servile* diebus.

*Dubitans , num sit lex acceptata ,
 vel abrogata ?*

Si dubitas , an sit lex acceptata : vel an sit
 Antiquata : illam ritè observare teneris ;
 Cùm sic prudenter quivis præsumere possit ,
 Quòd lex existat : præsertim quando ligat lex
 Subjectum populū ; licèt haud acceptet eandem.
 Certè errat c populus , si non acceptet eandem
 Abique ulla causa : nam sic decrevit ovilis
 (Præsul Alexander) Summus Pastórque , Patér-
 que
 Septimus existens hoc Nomine Papa beatus.

Finis legis cessans.

Finis adæquatus legis si cessat ab omni
 Parte d simul cessant tunc vincula e legis ab
 omni

Parte. Etenim totus finis si cessat , an ipsum
 Non pariter cesset medium : hinc si lege statu-
 tum est ,

Nullus ut extra urbis mortalis mænia vadat

Hostem ob vicinum : si sit procul hostis ab urbe ,

x toto latæ cessabunt vincula legis.

Fi-

*Finis cessans legis in casu particulari,
sen individuali.*

Finis adæquatus legis si cessat in uno
Duntaxat casu, legis fors & vincula in uno
Cessabunt etiam casu. Correptio fratris g
Obligat hinc nullum *specialem h*, quando videtur
Fratrum non nemo sine fructu corripiendus.

*Dubius de debito, de facta solutio-
ne, &c.*

Qui (postquam propriam solerti examine
mentem

Inspexit) dubitat, num quidquam debeat uni
Quorūcunque, hominū nihil illi solvere debet;
Debito enim incerto, cur certa solutio fiat?
Sed certus si sit, quidquam quòd debeat uni;
At dubius, fuerit num iusta solutio facta
Illi, cui debet; quòd debet, solvere debet:
Nam certè debens, certè persolvere debet.

*Creditor dubitans, num sibi sit satis-
factum.*

Anne satisfactum sibi sit, si creditor ipse
Addubitet, nihilum tu solvito debitor illi:
Vel solvas quid quam dubii illi pro ratione.

Depositarius (idem dicendum de commodatario) dubitans, an sua culpa depositum perierit.

Depositi custos k., dubio suspensus, an ipse
In culpa fuerit, quod res sibi tradita, furto
Aut alio casu fuerit deperdita; damnum
Depositatori istud minimè præstare tenetur:
In dubio quia non culpæ præsumitur error;
Casibus exceptis, quos culpa solet comitari:

Casus, quo culpa præsumitur in dubio.

Usuram exercens hinc si quid ceperit ultra
Sortem; & post dubitet, num dono acceperit illud,

Vel tanquam pretium acceptum: præsumitur illud
Uti pretium pactum, sed non ut sponte tributum
Cepisse: usuram quia culpa solet comitari.

*Dubitans de conditionibus ad ordinem
vel officium requisitis: ætate scilicet, doctrina &c.*

Si dubitas, an sis perfectâ ætate: vel an sis
Doctrinâ imbutus, quam jus deposcit, ut ordo,
Vel quoddam munus tibi concedatur; utrumque
Suscipis illicite: quia legi conditiones
Has deposcenti, possessio certa favens est:
Nec cuiquam poscenti aliquid, præsumitur esse
Debita conditio: nisi talem conditionem

Ipse

Iple probet sibi inesse. *Aliud de conditione
Iudicium ferimus, quam dat natura cuique:*
(Qualis erit virtutis amor,) nam talis inesse
Conditio cunctis meritò præsumitur: unde
Vox trita est: *malus haud quisquam præsumitur esse,*
Ni fòrs à quodam quisquam malus esse probetur.

Dubium superveniens bonæ fidei pos- sessori.

Nemo superveniens dubium, sic curat, ut hanc
rem

Dimittat, cujus fidei possessor iniquæ
Non est: exempli causâ: sibi Beuno coenit
Ædes; nunc dubitat, num non sint forsitan ædes
Absentis Pauli: retinebit Beuno sibi ædes,
Quarum possessor fidei fuit hætenus æquæ:
Examen solers nisi quid suggesserit illi
Certius; & dubium conceptum solverit illi.

Dubius de legis iustitia.

Subditus addubitans, ne lex sit forsantiqua;
Hoc dubio spreto, legem complere conetur:
Possideat cum præceptor l'us præcipiendi.
Idque etiam, quamvis rationes forrè probatas
Contra iustitiam legis quis iudicet esse.

Explicationes synonymorum.

a, possessor. b, proximi. c, peccat. d, id est:
si finis legis cesset ex tato. e, obligatio. f, fòrs, id est
probabiliter. g, lex fraternæ correptionis. h, nullum
in

n individuo obligat. *i*, pro rata dubii. *k*, deposita-
ius. *l*, legislator. *m*, probabiles.

CAPUT III.

De legum interpretatione.

Interpres legum, semper memor esto, favores
 Esse relaxandos: odium memor esto capistris
 Esse coërcendum: quare si verba ferentis
 Legem contineant pœnam, sunt accipienda
 Non rigido in sensu verba hæc. Si verba ferentis
 Legem contineant munus; sunt accipienda
 In sensu laxo verba hæc. Hinc si dubitatur,
 An quendam stringant censuræ *a* verba? resolve,
 Quòd talem minimè censuræ verba molestant:
 In dubio quoniam nunquam præsumitur esse
 Legifer in pœnas pronus, sed pronus ad illos
 Actus, quæis famam *mitis*, largique meretur.

a, Ecclesiasticæ.

CAPUT IV.

De effectu metûs in violatione præcepti.

§. I.

§. I.

De metu in violatione præcepti negati- vi naturalis.

TAm gravis haud metus est, licitum quo sit
violare

Naturæ legem, prohibentem talia, quæ sunt

Culpæ intestinæ *a*. Quare mendacia *mortis*

Nemo *metu* loquitur, qui non enormiter *b* erret:

(Materiæ levitate tamen scelus hocce levatur:)

Culpæ intestinæ *c* quoniam si crimen in uno

Posset honestari casu; non crimen id esset

Culpæ intestinæ; quoniam sic crimine ab illo,

In quodam casu removeri culpa *d* valeret.

§. II.

De metu in violatione præcepti po- sitivi.

Sæpe gravis metus est, licitum quo sit violare
Numinis, atque hominis præcepta ea, quæ po-
sitiva

Assuescunt dici. Sic cum discrimine vitæ,

Aut omittendæ famæ, sua nemo tenetur

Crimina presbytero solitâ integritate fateri:

Aut explere suum votum; aut succurrere fratri e

Corporis extremam paupertatem patienti.

Verum animæ extremam paupertatem / patienti

Fratri ut succurrat quis cum discrimine vitæ,

(Scilicet ut baptizetur proles moritura ;
Aut ut criminibus solvatur homo moribundus ;)
Lex gravis & rigida est. Parochus quia quisque
tenetur.

(Cùm grave duntaxat fratrum g noñemo salutis
Discrimen patitur) propriã contemnere vitam :
Postulet officii ratio cùm talia ab illo.

Explicationes synonymorum.

a, malitiæ intrinsecæ. *b*, mortaliter. *c*, mali-
tiæ intrinsecæ. *d*, malitia. *e*, proximo. *f*, ne-
cessitatem. *g*, proximorum.

CAPUT V.

De violatione præcepti indirectæ.

NON violat legem, causam qui ponit, ab illa
Si bonus, & malus effectus procedere suevit ;
Sic tamen, ut causæ ponendæ causa sit æqua *a* ;
Et bonus effectus tantùm intendatur ; at ille
Qui malus *b* est, equidem (sed mæstè) prævidea-
tur ;

Attamen haud intendatur. Sic vendere fas est
Mercatori ensẽ, licet ensis prævideatur
Infantis contra vitam stringendus iniquè :
Esis si talis renui non possit ementi
Absque gravi damno, mercator quod pateretur,
Si res venales sic non divendere posset.

Sic

Sic licet hostilem bellanti evertere turrim,
Infantes quamvis multos videat perimendos:
Si tamen hic bellans belli arma haud sumpsit ini-
què.

*Sine causa proportionata ponens actio-
nem indifferentem, ex qua peccatum non
quidem intentum, sed tamen præ-
visum sequitur.*

Sed violat legem, causam qui ponit, ab illa
Si bonus & malus effectus procedere suevit;
Sic tamen ut causæ ponendæ, haud causæ sit æ-
qua c;

Quæque malum effectum, bonitate rependere
possit.

Hinc peccat caupo, hospitibus si fercula præbet,
Quæis hos prævideat jejunia frangere, quando
Cauponem excusant graviora incommoda nulla.

CAPUT VI.

*Agit de medio, quo confessarius
violationem præcepti mortalem,
à veniali discernere possit.*

Noverit ut judex d, peccatum num veniale
Aut mortale aliquis patrârit; ad hæc docu-
menta

Advertat mentem. Si materies vetitarum,
 Aut præceptorum rerum sit magna, gravisque;
 Colligitur pariter, gravia esse ligamina e rerum
 Et præceptorum & vetitarum. Materies sed
 Quæ gravis est isthæc? censet quam scilicet *in se*
Esse gravem quivis prudēs, vel in ordine ad illum
 Finem, quem intendit, legem qui fixerat: ut si
 Tempore festivo non parvâ parte diei
 Nonnemo absjusta causa, exercere laborem
 Audet servilem. Graviter prohibentibus uti
 Verbis si legislator deprenditur: ut si
 Sic dicat: *mando districtè, præcipioque:*
 Vel si præcepto pœna haud levis associetur:
 Signū est, præcepti grave quòd velit esse ligamē f
 Legifer. At gens quando rudis censenda sit, actum
 Comisisse gravis culpæ? cū nempe fatetur,
 Se, dum peccaret turbatam enormiter esse,
 Et graviter solitā præsentem apprehendere culpā:
 Namque aliter rarò gens hæc sua crimina novit
 Dicere g presbytero, sontum qui crimina solvit.
 Quænam peccata ex genere suo sint mortalia, vide in-
 frà tract. 2. c. 2. §. 1.

CAPUT VII.

De opinionum probabilitate.

Quæris, opinio quæ sit dicta probabilis? il-
 la est,

Quæ

Quæ ratione gravi fundatur : nititur aut quæ
Momento gravium Authorum *h*, ex qua scilicet
in re

Momenti magni, prudens concludere suevit.
Talis opinio si cuidam sit regula *morum*
In genere, is prudenter agit : quia nempe operatur
Juxta prudentum normam : prudenter agendo
Ergo scelus non comittit.

Licetum est sequi opinionem probabi-
lem relictâ probabiliori opinione.

- - - - - quin regula *morum*
Talis opinio erit, quanquam dimittitur à te
Altera opinio, quæ magis esse probabilis à te
Ipso censetur. Quia scilicet ille operatur
Prudenter, qui more *hominum prudentum* opera-
tur,
More *hominum* sed prudentum. Quivis opera-
tur,
Regula cui *morum* fit opinio quæque, proba-
tam i

Quam ratio gravis ostendit : vel quam monu-
menta
Auctorum gravium demonstrant, esse probatam.

Exceptiones ab hac regula, quæ docent
quòd non semper liceat sequi opinionem
probabilem, relictâ probabiliore.

EXcipe, ni pactum, vel certa injuria fratris &
Ob:

Obstet ; vel ni obstant metuenda pericula fratris :
 Vel ni obstet quædam justæ censura Parentis l :
 Nam tunc certa sequi, incertis quicunque relictis
 Debebit. *Medicus* quare medicamina certa
 Applicet (in quantum valet) ægro : pacta repo-
 scant

Cùm certam hanc ab eo curam. Ne injuria fiat
 Fratri ; Judicium fer judex tale , probatum m
 Quod magis censetur doctis, conforméque juri.
 Utque animæ nullus subeat discrimina fratrum :
Sacra n ministrando , dimitte incerta minister ,
 Certa sequens, quantum fieri valet. Alma Pa-
 rens o si

Effatum quoddam p non judicat esse probatum q :
 Nate r, cave, effatum temerè ne tale sequaris.

Explicatio synonymorum.

a, causa justa, rationabilis. b, malus effectus. c,
 causa justa, proportionata. d, confessarius. e, græ
 vem esse obligationem. f, obligationem. g, confite-
 ri. h, gravi Auctoritate. i, probabilem. k, pro-
 ximi. l, censura Ecclesiastica. m, probabile. n,
 Sacramenta. o, Ecclesia. p, sententiam quandam.
 q, probabilem. r, fili Ecclesiæ.

TRACTATUS II.

De fide, spe, charitate DEI,
& proximi:

Item de peccatis in genere eorū-
que circumstantiis.

CAPUT I.

De fide, spe, charitate proximi.

§. I.

De credendis necessitate medi.

MEntis inops nisi sit, dubio sine, quisq; tenetur
Credere, quòd DEUS existat, quòdque il-
le bonorum

Virtutes penset; mala castigetque malorum.

Postquā lex Christi satis est vulgata per orbem,
Explicite (aut saltem implicite) credāsque, sciāsque:

Quòd DEUS omnipotens pariter sit *trinus & unus*:

Unus naturā; personis *trinus*: & harum

Prima *Pater*; Genitus *Patre* proxima; tertia *Sanctus*

Spiritus: ex istis quòdque incarnata *secunda*:

Pròque salute tua, rigidā Crucis arbores pressa.

§. II.

§. II.

De credendis necessitate præcepti sub mortali obligantis.

CRedere debem⁹, quod habet *substantia rerum*,
Quas Christi bislena cohors nos credere iussit a :
 Et quæ contentæ *denis in legibus b :* & quæ
Legibus insertæ, pia quas *Ecclesia scripsit c :*
Quasque suos docuit Christus, dum nôlle precari
Institerant d. Et quæ sunt *Sacramenta*, salutem
Præ reliquis quæ procurant Baptisma putatur :
Et panis cæli ; nec non Metancæ reorum e.
Cætera f tunc scito, quando sumenda videntur.

§. III.

De ipsis virtutibus Theologicis.

TRes sunt virtutes, sine quæis salvabere nun-
 quam,
 Ni tibi sunt sacro infusæ in Baptismate, vel ni
 (Si rationis habes usum) tibi praxis in usum
 Deduxit : quarum una *fides ; spes cæteræ Amórque.*
 Nomen habent magnum : *divinæ namque vo-*
cantur :
 Estque *fides* virtus, qua credim⁹ omne, *Deus* quod
 Ipse revelavit ; moveórque id credere, cò quòd
 Numen sit *verum*, quod non, nisi *vera* revelat.
 Spes verò, est virtus, quâ quisque acquirere sperat
 Quidquid promisit Domin⁹ g : quia namq; *fidelis,*
 Et

Et verax DEUS est; promissis stare poténsque.
Sed Dic : quid rerum spe quisque acquirere spe-
ret?

Nimirum, æternam spe sperat quisque salutem :
Et media æternæ spe sperat quisque salutis.

Virtutum regina venis, & amore triumphas?
Chari-vocant- tatem te : cunctis chara triumphas
Virtutes cunctas : cunctos superósq; hominés-
que.

Per te diligitur Numen super omnia, & ipsum h
Nos Bonitate suâ compellit, sic i ut amemus
Atque ipsum propter, quasi nos & proximum ame-
mus.

Annotationes, seu explicationes Syno- nymorum.

a, Symbolum Apostolorum. b, præcepta decalogi.
c, præcepta Ecclesiæ. d, orationem Dominicam. e,
Sacramentum pœnitentiæ. f, cætera Sacramenta tunc
scire discas, quando sumenda sunt. g, id est : æternam
beatitudinem, & media ad eam obtinendam necessa-
ria. h, ipsum Numen. i, sic, id est : ipsum
Numen nos suâ bonitate compellit, ut se super om-
nia diligamus.

CAPUT II.

De peccatis in genere.

§. I.

*Quid sit peccatum ? quid mortale,
quid veniale ?*

Quid sit peccatum, quæris. Num nomen ha-
bebit,

Quod lædit Numen : lædit peccantem, aliós-
que a ?

Quando D E U M graviter lædit : peccantem,
aliósque b ;

Mortem affert animæ : quia totum tollit ab illa
Numinis *afflatum* c ; consortémque efficit orco.

At quando leviter lædit Numénque, hominés-
que :

Peccanti leve fit ; levitérque remittitur illi :

Pœnâq; non anget, nisi quæ cum tempore cessat.

Excipe : ni grave fit, (quod erat leve) propter a-
dauctum

Fine malo crimen : vel propter scandala : nec
non

Si leviter peccans, graviter peccaret, eò quòd

Peccandi graviùs, vitare pericula nollet,

Si quæras : ex *se* d, quæ sint mortalia facta ?

Sunt, *divinarum* lædunt quæ turpiter actus

Virtutum e ; *denas* & quæ comittere *leges*

Contra præsumis f ; vel si lacerare benignæ

Viscera non horres (violando iussa) Parentis g.

§. II.

*Hoc & sequentibus paragraphis agitur
de peccatorum circumstantiis, aggravanti-
bus, & speciem mutantibus.*

Ac primò

De circumstantiis minuentibus.

NOxia decrescunt scelera, & venialia fiunt,
Quæ fuerant graviter priùs offendentia Nu-
men;

Si quis peccando, non plenè advertat ad actum
Criminis injustum: vel non consentiat actu
Perfecto in sceleris culpam: vel crimina si quæ
Materia in tenuib. versentur. Nempe locutus
Si quis sit juramentum, maledictaque, contra
Immensum Numen; sed quin adverterit actu
Mentis perfecto ad culpam: venialiter errat.

§. III.

*De iis, in quibus non datur parvi-
tas materiae.*

Materia levitas tamen haud reperitur in actu
Quolibet injusto i: cùm materies levis æquè
Sæpe habeat grandem maculam k quâ aspergi-
tur astris

Nati hominis ratio. Graviter l sic semper aber-
ras,

Sive

Sive *Fidem* pecces contra : *spem* contra & *amorem*
Numinis *mut* si averferis ; vel *spernis* Id n aut si
Blasphemias : aut si *periurus* : *credulus* aut si
Es rebus, tradit quas non nisi *perfidus* *orcus*
Expresse : aut *vendis*, prohibent quę *dogmata* *juris* :
Divini o ; aut *veles* rigidi *secreta* *sigilli*.
 Aut quoddam *Sacramentum* male *mysta* *ministres* :
Invalidè : aut quidquam *sumis*, cū *sumere* *Panem* :
Cæli *proponis*. Neque *materiæ* *levitatem*
Turpibus in *veneris* *deprendes* *lufibus*, unde
Sponte *petis* *delectari*, *satiare* que *sensus*.

§. IV.

*De circumstantiis aggravantibus, quę
 non necessario explicantur in con-
 fessione.*

Quando *scelus* manet in *specie*, quam sem-
 per habebat :

Sed tamen *augmentum* recipit *majusque* *scelus* fit
Solūm, non *aliud* : tunc *circumstantia* talis

Dicta *gravans* p *scelus* est. Hęc *circumstantia*
 quando

Crimina *presbytero* *pandit* *reus*, añe *fatenda* est ?

Presbytero ut *reus* hanc *pandat*, nō *crede* *necesse*.

Sic *furtum* *modicum* *faciens*, *furunculus* *audit* :

(De *furto* loquimur, quod *materię* ob *gravitatem*
Mortalis *culpæ* possit *generare* *reatum*.)

Sed *cumulans* *pretium* *pretio*, *gravius* *luct* ut *fur* :

Attamen *augebit* tantū *scelus* ; *haud* *variabit*.

Sic,

Sic, quem non retinet reventia sanguinis, ut non
Incestu peccet; tantum peccabit in una
Peccati specie, quemcunque gradum q violârit.

(Quæso gradum incestûs, cum doctis, excipe pri-
mum.)

Sic, cui non timor est, aliorum lædere famam:

Sive infamanda lædat; convitia sive

Jactando; unius speciei perpetrat actus;

Utpotè, cum nullam legem, nisi lædat *amoris*.

Sic, quodcunque *malum* fratri s optas (sed sine vo-
to t

Ipsâ re fratrem lædendi) lædis *amoris*.

Virtutem tantum; quia lex insignis *amoris*:

Sola vetat, *mala* ne fratri quæcunque ptecemur.

Sic quoque labentis protractio vtemporis, actus

Non mutat specie; sed tantum augmenta dat illis.

Sic quoque virginitas si primò læditur à te

Sponso cum sponsa: vel sponsus, sponsaque tecum

Luxuriam exercet, qui sponsus, sponsaque non es:

Crimen erit majus; sed non variabitur illud x.

Explicationes synonymorum.

a, aliósque, id est: proximos. b, idem. c, gra-
tiam DEI. d, ex genere suo. e, peccata contra vir-
tutes Theologicas. f, contra decalogum. g, contra
præcepta Ecclesiæ. h, si materia peccati levis sit. i,
in actu quolibet peccaminoso, non datur parvitas mate-
riæ. k, cum sæpe in materia levi æquè gravis de for-
mitas reperiat^rur contra rectam rationem, ac in materia
gravi. l, graviter, id est: mortaliter. m, contra
Cha.

*Charitatem D E I. n , si D E V M spernis directè.
o , peccata contra simoniam juris divini etiam non ha-
bent parvitatem materiæ. p , circumstantia aggra-
vans. q , gradum consanguinitatis , aut affinitatis.
r , cùm non peccet , nisi contra charitatem. s , proxi-
mo. t , sine desiderio. v , id est diuturnitas temporis
in actu peccaminoso , non mutat speciem peccati sed tan-
tùm aggravat. x , non mutabitur specie.*

§. V. I.

*De circumstantiis speciem mutantibus,
& inducentibus obligationem, expri-
mendi tales species in con-
fessione.*

PECCATO adveniat si circumstantia talis,
Quâ mala a peccati valdè b pejora creentur:
Peccati species tunc commutata vocatur.
Sic furtum scelus est ; violat quia jura bonorum
Alterius. Quòd si violabit jura bonorum
Sacrorum , specie diversum crimen habetur:
Estque malum c duplex : unum comittitur erga
Justitiam : atque unum lædit Sacra dogmata d ,
quæ non

Tractari indignè patiuntur Sacra , DEI quæ
Respiciunt cultum. Furari talia noli:
Ne sis Sacrilegus ; pœnâ duplicique graverise.

§. V. I.

§. VI.

*Unde desumatur distinctio specifica, &
numerica peccatorum. Ac primo quæ-
nam peccata specie distin-
guantur?*

Quilibet diversas, patrando crimina, lædit
Virtutes; specie diversa is crimina patrat.
Crimina sic tria sunt specie diversa, patrata
Contra virtutes divino nomine dictas f.
Crimina sic tria sunt, specie diversa patrata
Contra justitiæ virtutem, & religionis;
Et contra puræ virtutem virginitatis g.
Quòd si uni *extremè* virtuti crimina quædam
Opponis; specie pariter tunc crimina distant:
Crimen *avaræ* tuum, & sic crimen, *prodige*, dif-
fert;

Cùm contra *hospitii* *extremè* pugnetis uterque
Virtutem h. Quòd si virtus eadem numerabit
Diversos hostes scelerum, certamine valdè
Diverso in se pugnantes i: tunc crimina distant
Inter se specie. Sic sunt *homicidium*, & *actus*
Furis, justitiæ contra: sed distat utrumque
Peccatum specie: quia nempe *homicidium*, & a-
ctus

Furis, tam variâ ratione patrantur, ut ille
Qui furtum facit, haud æquè sit pronus, ut iclu
Lethifero quendam stygias demittat ad umbras.

*De numerica peccatorum externorum
distinctione.*

SI facis unius speciei crimina plura
Diversis vicibus; *numero* tunc plura vocantur,
Quando inter *factum* hoc, *factumque* illud, mora
tanta.

Est media, ut *factum* hoc, nequaquam pendeat illo.
Ex *facto*, Famæ sic fit detractio bina;

Posterior quando famæ detractio non fit

Vi *facti*, per quod facta est detractio prima.

Quòd si intermediat mora tam brevis, actus ut
unus.

Pendeat ex alio: *numero* tunc multiplicantur
Crimina nequaquam. Sic si impetus unus & idem.

Plurcula protrudit convitia: crimen is unum.

Comittet *numero*. Verùm sunt excipiendi

Actus externi completi: crimina bina

Sic quis patraret, binos qui occideret unâ

Mortales irâ, (si nempe occideret unum

Post alium &) pariter sunt nobis excipiendi

Actus externi quando referuntur ad unum.

Finem: sic venerem comitantes, atque sequentes l'

Constituunt unum cum matre libidine *m* crimē.

*De numerica distinctione actuum
internorum.*

SI facis unius speciei crimina plura n.,
Quæ detestando, cum libertate voluntas

Sæpe

Sæpe interrumpat : numero tunc multiplicantur.
 Si facis unius speciei crimina plura,
 Quæ, dum patrantur, sine libertate voluntas
 Sæpe interrumpat : numero non multiplicantur.
 Exempli causâ : *Sixtus* desiderat actu
 Sæpe frequentato per *lucem o*, copulam habere
 Carnis cum *Berta* : verùm interrumpitur actus
 Iste frequentatus, per vana oblivia mentis;
 Vel somnum naturalem : comittitur unum
 Sic tantùm crimen. Verùm dum crimina pandis
 Presbytero Sacro, sic dicas : *tempore tanto*,
Sæpius ; aut rarò ; mihi vana optata puella
Ad veneris lusum fuerat : nam sæpe quod intra
 Fit certum tempus : vel quod fit rariùs intra
 Hoc certum tempus, valdè mutare valebit
 Iudicium Sacri mystæ dum crimina solvit.

*De actibus internis , sæpius repetitis ,
 sed relatis ad actum quendam
 externum.*

INternos quisquam repetit si sæpius actus,
 Qui tamen externum quendam referuntur ad
 actum ;

Unum comittit numero, non plura, crimen.
 Ut si quis toto furetur Bibliothecam
 Tempore nocturno, (quamvis sit sæpe volun-
 tas

Furandi repetita) scelus comittit is unum,

§. VII.

*De actu, sive interno, sive externo,
versante circa plures ejusdem rationis,
& determinati numeri.*

Actu si quodam multos offendis, & illos
Conditione pares nōsti; tunc dicere, quot sint
A te offensorum numero; non crede necesse.
Sic uno centum mortales verberare mactans,
Sat se accusabit, tantūm si dixerit: uno
Mactavi plures ictu: uno scandala fratri
Actu plura dedi: læsit detractio plures
Unica: læsorū quamvis triginta fuissent.

Explicationes synonymorum.

a, malitia peccati. b, valde, id est: notabiliter,
& nota, specie differre, & notabiliter differre, idem
esse. c, malitia duplex. d, Sacra dogmata; id est:
jus Canonicum. e, id est: pœnā furti, & pœna Sa-
crilegii. f, contra virtutes Theologicas. g, contra
castitatem. h, contra liberalitatem. i, id est: si ei-
dem virtuti plura crimina tam diverso modo opponan-
tur, ut, qui unum comittit, non eò ipso pronus sit, co-
mittere aliud. k, quia scilicet actus externi, in gene-
re moris, non censentur fieri ex mutua dependentia. l,
actus venerem comitantes, & sequentes, sunt oscula,
tactus, &c. m, cum fornicatione. n, plura inter-
na. o, per diem.

TRACTATUS III.

De peccatis contra præcepta
decalogi, & Ecclesiæ: nec non
quædam de peccatis Ca-
pitalibus.

CAPUT I.

*De peccatis contra fidem, spem,
Charitatem DE I, proximi,
suique.*

§. I.

De peccatis contra fidem.

HÆresis est crimen, per quod mens nescia flexa,
Consciæque erroris proprii, dubitatve, negatve
Articulum fidei. Si quis dubitatve negatve
Articulum fidei hunc; aut illum; aliûmve; necesse
Non est, ut speciem articuli fateatur in actu
Judicii Sacri b: nam noxia crimina contra
Virtutem fidei, specie differre negatur:
Namq; ideo tantùm quædã sunt crimina contra
Virtutem fidei; quia nos (quæ sufficienter
Proposuit virtus fidei) non credimus illa.

Hinc etiam *fidei totius* (apostata turpis)
 Desertor , forsane specie non distat ab illo ;
 Articulum *fidei* qui tantum pernegat unum.

Negligens discere res fidei.

Dilcere res *fidei* graviter si negligis illas ,
 Quæ ratione **DEI** iussu ; aut ratione *salutis*
Nostræ acquirendæ d , nos omnes scire tenemur ;
 Non leviter peccas e , pariter si negligis actus
Virtutum divinarum f exercere subinde ,
 Non leviter peccas : nisi te ignorantia *ruri*
Herentem g excusat ; quia scilicet hæc tibi raro
 Lex venit in mentem de his actibus eliciendis.

*Dubius num consenserit in tentatio-
 nes contra fidem.*

Sæpe piæ mentes dubio vexantur inani
 Ut reputent, se non satis impugnare nefandum
 Illicium scelerum, quod eis male suggeris orce
 Contra virtutes *fideique*, *speique*, & *amoris*.
 Tales non graviter, iudex h , peccasse putato ;
 Ut potè quæis gravius peccasse, est tristius orco.

§. II.

De peccatis contra spem.

Grande scelus patrat propriam quicunque sa-
 lutem

Desperat : vel desperat quicunque salutis

Prendendæ propriæ medium superesse, modum-
que.

Grande scelus contra est, sic te, sperare salutem,
Ut studio omittas, quæ sunt præstanda saluti

Prendendæ: *exempli causâ*: si crimina non vis

Judicio Sacro i submittere: crimina vel si

Judicio Sacro tunc vis submittere, quando

Migrandū vitâ est: spe nempe hac fretus a ves tu,

Lege DEI solita & poterit quod nullus habere:

Nec tua spes, poterit *spes*, sed *præsumptio* dici.

Sed si quis peccat cum spe, si ritè fateretur /

Postmodò peccatum; peccatum postmodò quòd
fit

Donandum sibi: vel dum peccat, ritè fateri

Proponit crimen: num sit *præsumptio* spes hæc?

Non poterit spes istius *præsumptio* dici:

Nam sperat nihilum, quòd nō quis posset habere

Lege DEI solitâ: nisi spes hæc efficit illum

Audacem ad peccandum; & crimina multipli-
canda.

§. III.

*De peccatis contra charitatem DEI,
& proximi.*

Fôrs est, funestis odiis qui fertur in ipsa

Numina: sic ut eis velit esse malè, atque precetur,

Esse DEUM nunquam; nunquàmque illum esse
potentem

Hoc odio flagrans, summo se crimine fædat.

Sic graviter peccas, odio si ferris in unum
In Christo fratrem; averſando illum, atque pre-
cando

Ut *malè* ſit tali fratri: *communiàve* illi
(Quêis gens chriſtiadum redamat ſe) ſigna ne-
gando:

Ut ſi occurrentes homines quoscunque ſalutes:
Occurrentem hoſtem ſed mittas abſq; ſalute *m*:
Vel ſi cognatos cunctos (diſcrimine nullo)
Excipias cœnâ; excluſis ſolis inimicis.
Non graviter peccas, ſi non pro more ſalutes
Hoſtem: vel ſi non illi pro more loquaris;
Quando nimis gravis eſt illata injuria, quâ te
Hoſtis acerbavit: nam ſic cenſeberis eſſe
Non odio fragrans; acri ſed vulnere languens.

De inimicitiiſ cognatorum inter ſe.

COgnati ſociiſ n ſi odiis quandoque videntur
Flagrare ex tenui cauſa; quæ cauſa pateſcit
Paſſim. ſic tamen, ut renuant comunia amoris
Signa ſibi: ſe letifero non crimine turpant.
Sæpe etiam in pœnas juſtas hæc ſigna negari
Credere debemus. Non rarò *conditione*
Cùm præſtes aliis, quid ni illis ſigna neges hæc?

*De ſignis ſpecialibus charitatis, quæ i-
nimicis exhibere non tenemur.*

HOſtibus ut prodas ſpecialiter ſigna favoris,
Quêis gens Chriſtiadum refovet ſe, lege li-
garis

Nul.

Nullâ. Talia sunt: ægrotum invifere cænâ
 Excipere externos. Sed fi hæc specialia signa
 Non prodens o, aliis non vilia scandala præbes:
 Aut signis his exhibitis specialibus, hostes
 Tam tibi, quàm *superûm regi*, placare valeres;
 Hostibus ut prodas specialia signa teneris.

§. IV.

*De aliis peccatis contra charitatem
 proximi: ac primò, de Ira.*

IRa gravis culpa est, gravitérque offendit amo-
 rem

Fratrum p, cùm per eam sine causa, & jure q
 struuntur

Vindicta haud tenues: vel quanquam non sine
 causa

Vindicta appetitur; tamen haud attenditur, an sit

Causa hæc justitiæ conformis: dummodò fiat

Vindictâ pravæ mentis saturata cupido.

De habitu Irati.

IRati corpustremulum, vultûlque furore

Ardescens, nec non commoti pectoris æstus:

Illâque signa, foris quæis cunctis ira patescit:

(Qualia sunt: clamor vehemens; manuûmque
 pedûmque

Ingentes strepitus; venialia crimina tantùm

Ex se sunt, quando *maledicta* & *scandala* desunt.

De maledictione.

Decretâ r quæ fit mente, est *maledictio* culpa
Lethifera. At speciem damni, quod Sixte pre-
cando s

Intentas Cajo *fontem* submittere *Sacro*
Iudicio t haud debes; nam quidquid, Sixte, ma-
lorum

Optabas Cajo, tantum violabis amoris
Legem, Christiadae quâ se redamare tenentur.
Decreto u cum animo, raro *maledictio* fiat:
Hinc etiam raro grandis *maledictio* culpa est.

Maledictio filii in parentes.

IN patrem nati, non est *maledictio* parva
Culpa; licet non sit decretâ mente peracta:
Ni natum excuset; quod non advertat, honorem
(Irâ præventus,) dulcis se offendere patris.

Optans sibi, vel aliis grave malum.

Qui sibi; vel fratrum cuiquam; mala gran-
dia, (mortem
Exempli causâ,) exoptat; tantum, quia vita
Tam sibi, quàm fratrum cuiquam, nimis ardua
cedit;

Vel nunquam matris de ventre exisse precatur:
Vel luci maledicit ei, qua exivit in orbem:
(Si non intendat, fratres x offendere votis
Hisce suis,) tantum venialia crimina patrat.

Non

*Non tantum optans, sed etiam in ferre
desiderans alterimalum.*

Grandia non tantum mala si quis voverat
uni

Fratrum; verum etiam mala vota in ferre cu-
pivit

Illi, animo firmo; *Sacro* referare tenetur

Hancce mali speciem *mystæ*: quia nempe repug-
nant

Hæc mala, (quæ cuicumque sic quisquam in ferre
cupivit.)

Juri hominum vario; juri varioque bonorum.

Explicationes Synonymorum.

a, mens nescia flecti, id est: pertinax. *b*, in con-
fessione. *c*, forsan, id est: probabiliter. *d*, necessi-
tate præcepti, & medii: *e*, id est: mortaliter peccas.
f, virtutem Theologicam. *g*, rusticum, idiotam. *h*,
Iudex, id est: confessiones excipiens. *i*, confessioni.
k, lege D E I ordinaria. *l*, confitetur Sacramentali-
ter. *m*, absque salutationis verbis. *n*, sociis, id est:
mutuis odiis. *o*, exhibens. *p*, fratrum, id est: pro-
ximorum. *q*, sine causa, & jure, id est: sine causa
justa. Est hendyadis. *r*, decretâ, id est: delibera-
tâ. *s*, maledicendo. *t*, confessioni. *v*, delibe-
rato. *x*, per fratres, hîc intelligitur, proximus; vel
proximi.

*De invidia, magno contra proximi
Charitatem malo.*

Qui dolet *invidiâ*, magno quòd frater *a* honore,

Aut quocunque bono, sit præditus; unde minuta

Propria dona *b* putat vanè: vanòque timore

Angitur, inde *c* mali proprii descendere causam:

Offendit graviter præceptum in proximi amore;

Namque amor *d* exultat, bene si sit proximo;
at ardens

Invidiâ, est tristis, bene si sit proximo amando.

*Dolens de proximi bonis, seu donis,
& gaudens de ejus malis.*

Qui dolet alterius de donis, non quia donis

Affluit; indignus præclaris sed quia donis

Est illis: vel præclaris quia abutitur illis

Donis, ut noceat cuicumque; sine crimine tristis

Invidiæ est *e*. Fòrs noñemo est, cui gaudia sunt, si

Sixte, malis gravibus premes? sine crimine talis

Non est eximio. Species aperire malorum,

De queis gavisus fueras; non crede, necesse

Sacro in Iudicio: namque hi sine viribus actus *f*,

Sunt tantum contra refovendi proximi amore;

Non alias violant virtutes! jussave lædunt.

De

*De scandalo, quotidiano peccato contra
proximi Charitatem.*

Scandala, sunt dictum, factum, omissumve, minùs
quod

Vel verè rectum est vel non rectum esse putatur :

Unde tamen fratri h patrandi occasio culpam

Mortalem offertur. Si quis sic scandala ponit,

Directè ut fratris peccatum intendat ob ullum

Ex fratris culpa lucrum i, fines aliòsve;

Peccati speciem (posuit quo scandala,) claram

Sacro presbytero faciat k, nam lædit amorem

Non tantùm fratrum talis : sed lædit & illam

Virtutem, cujus contraria crimina fratri

(Exemplis pravis) inculcat : namque tenemur

Non ipsi solùm casti esse l, ac vivere ; verùm

Non minor obstringit nos lex, ne v proximus ob
nos

Sponte m malum exemplum dantes , se crimine
fædet

Luxuriæ. Quòd si quisquam non crimina fratris

Exemplo pravo intendat ; sed prævideat, quòd

Frater ab Exemplo pravo ruiturus in actum

Sit grandis culpæ ; tantum violabit amorem

Fratrum, non alias virtutes : namque ligant hæ

Virtutes nullum graviter, remove pericla,

His ne v quisquam contraria crimina patret n.

*Quandonam aliquis censendus sit
dare scandala.*

Tunc fratri ponis peccandi scandala, quando
 Exemplo pravo, sceleris tentamina tanta
 Ingenetas illi, ut sine magno, acríque labore
 His tentamentis nequeat se opponere. Quòd si
 Frater ab exemplo hoc non sic moveatur, ut inde
 Inductus peccet; magnâ quia frater abundat
 Religione: vel exemplo hoc nihilum moveatur.
 Inde; quia est frater magnâ impietate celebris;
 Sic, ut non peccet, quia eidem occasio noxæ
 Oblata est: sed quòd facilis, pronusque sit omnem
 In noxam; scito, peccatum scandali abesse.

Huc revocatur correptio fraterna.

Corripias fratrem, scelerum removéque peri-
 cla,

Si certò nosti, frater quòd crimina magna
 Patrârit: vel credibile est, quòd crimina nondum
 Vitât: vel quòd nunquam vitare paratus
 Credatur: vel deest alius, qui crimina fratri
 Exprobret: vel si fructus tibi debita spes est
 Optati: & si temp⁹ habes, mediúmque, locúmque
 Aptum, objurgandi fratrem o: vel si sine magno
 Damno tu proprio, fratrem objurgare potenses.
 Hinc rarò indocti; docti sed sæpe tenentur:
 Et pater & mater; quique inferioribus æquum
 Jus dicunt; sibi subjectos punire loquelâ p.

Hic

Hic tamen advertas : matrémque , patrémque ;
aliósq̃ue

Qui præfunt aliis, duplicatâ lege teneri
Ut sibi subiectos objurgent : nempe teneri
Lege DEI , nobis Socium quâ mandat amorem q̃
Justitiæ dein lege sacrâ, objurgare teneri
Subiectos sibi. Sed matrêque patrêque ; vel ille ,
Cui parent alii, si non es ; lege teneris
Solùm illâ, quâ nos socio refoverimus amore/.

*Huc etiam revocatur omissio eleemosy-
nae , proximo debita.*

Sunt triplicis generis mendici : namque labo-
rant

Pauperie extremâ quidam sic, ut moriendum
Propter pauperiem sit eis ; vel morbus acerbus
Impatiens curæ, sit eisdem jure t̃ timendus.
Sunt alii, qui non extremam sunt patientes
Pauperiem : gravis at paupertas urget, & angit
Illos, ut præ pauperie videantur habere
Exiguam vitæ metam ; morbúsq̃ue timendus
Eximius sit eis. Sunt quidam, turpis egestas
Quos tantùm vexat communis ; panéque vivunt
Emendicato, vel clam ; vel publicè ubique.
Ut *primos* ṽ relevés opibus ; relevésque *secundos* x ,
Lex gravis est : opibus non tantùm quando re-
dundas ;

Verùm etiam quando sunt diminuenda, *tuae* quæ
Conveniunt justè acquisitæ conditioni.
Excipe : ni graviter noceas sic conditioni

Et statui proprio, sic, ut miser ipsemet esses,
 Felices alios si velles reddere egenos.
 Quare plebei rariò relevare tenentur
 Paupertatem hominum tantam : quia nempe
 fruuntur

Rariò divitiis plebei, quæis sine, vitam
 (Absque gravi detrimento,) tolerare valerent.
 Panem poscenti passim g, largire, quod illi
 Largiri dictat clementia propria : namque
 Lex rara est, illi jubeat quæ quid tribuendum.

§. V.

De charitate cujusvis erga se ipsum.

SPonte suâ & propriam quisquis curare salutem
 Negligit ; & cœli felices prendete sedes :
 Nec non, sponte suâ quisquis curare salutem
 Corporis (abs justa causa) est ignavus, ut inde
 Incurrat dirum morbum, mortisque periculum ;
 Ille gravi culpâ se noverit esse ligatum.

Explicationes synonymorum.

a, proximus. b, dona, id est bona. c, inde, id est :
 qui putat ex proximi bonis, provenire suam calamitatem.
 d, charitas. e, non peccat invidiâ. f, actus hi inef-
 ficaces. g, sunt tantum contra charitatem proximi.
 h, proximo. i, commodum. k, id est : quia proxi-
 mum directe scandalizavit, explicet in confessione spe-
 ciem peccati ad quod scandalo proximum induxit. l,
 ponitur hic exemplum castitatis pro cæteris omnibus vir-
 tuti-

tutibus. *m*, deliberatè. *n*, id est: scandalum indirectum, violat tantum charitatem proximi; non alias virtutes, ad quarum contraria vitia proximum allicit. *o*, proximum. *p*, corripere. *q*, parentes, & superiores, tenentur suos corripere ex charitate & iustitia. *r*, cæteri (id est: qui parentes, vel superiores non sunt.) *s*, tenentur alios corripere tantum ex charitate. *t*, rationabiliter. *v*, laborantes necessitate extremâ. *x*, necessitate gravi. *y*, mendico triviali. *z*, deliberatè, voluntarie.

CAPUT II.

*De peccatis contra religionem,
seu contra primum decalogi
præceptum.*

§. I.

Quid sit religio.

Religio est virtus, quâ cultus debitus almo
Cælicolum Regi defertur. Peccat in istum
Quisque per excessum cultum, qui numina cultu
Afficit indigno *a*: vel qui pia numina iusto *b*
Cultu equidem celebrat; celebrat tamen abs ratione,

Atque modo digno: vel qui cultum *c* exhibet

uni

Qui

Qui DEUS est falsus. Temerè peccatur in iustum Cultum etiam *per defectum*; si nempe sacratis Rebus detrahitur reverentia debita; & ipse Omnipotens DEUS, haud digno celebratur honore.

§. II.

De speciebus superstitionis; seu cultus indebiti per excessum.

Fæda superstitio est tunc *divinatio*, quando Injustis mediis, hominum nonnemo futura Dicit: vel res occultas facit esse patentes Orbi: seu faciat *per aves*: seu *somnia*, & *astra*. Pro mediis habeo injustis, quæ robora fortis Naturæ superant; nec robora participant ex Sacratis rebus, quas alma Ecclesia justas Agnoscit: verùm vires, & robora tantùm Participant orci ex pacto claro, tacito ve.

Observantia vana.

Fæda superstitio est tunc *observantia vana*. Abs mediis justis quando nonnemo laborat Vulneribus, morbisq; malis præstare medelam: Seu faciat *per res*, seu *per verba*, atque *figuras*.

His superstitionibus utens, aliquando peccat venialiter, aliquando mortaliter.

Quando fide tenui nonnemo his reb' adhæret; Sim.

Simplicitasque ipsum ; & non ignorantia crassa
 Excusat : tenui pariter se crimine stringit.
 Si tamen his rebus sic sis addictus, ut atrox d
 Committas crimen : non est lex e, significandi
Sacro in Iudicio f, qualinam materiâ sis
 Usus ad istas res g : an verbo ; herbiſve, pilisve :
 Ni tamen accedat species distincta reatûs
 Materia ex ista ; quia contra religionem
 (Exempli causâ) fôrs quædam culpa patrata est :
 Nempe sacris rebus si fôrs res mixta profana est.

Idololatria.

Fæda superstitio est *Idololatria* ; scelûsque
 Constituit mortale ; licet sit *materialis*
 Duntaxat : quando nimirum quis veneratur
 Idolum ut *Numen*, mortis terrore coactus.

Maleficium, & veneficium.

Non minus est mortale scelus, cum dæmone
 pactum
 Damnificandi alios h : vel pactum, mira patran-
 di i.

§. III.

*De speciebus superstitionis, seu cultûs
 indebiti, per defectum. Ac primò de ten-
 tatione DEI formali.*

Sic tentare DEUM, num sit perfectus, ut actu
 Explorare velis quodam : commissio noxæ

Lethiferæ est ; quamvis isthæc tentatio tantum
Materia in minimâ versetur : namque redundat
Numinis in magnum talis tentatio probrum.
Non tamen incumbit tibi lex, ut confitearis
Discrimen rerum & in quibus hæc tentatio fa-
cta est :

Utpotè, cum res hæc careant discrimine *morum*
In genere ; & *Sacram* spectamus si *Metanæam*.

Tentatio DEI interpretativa.

Sic tentare DEUM, procul ut dubitatio desit,
Num sit perfectus ; sed tantum hæerere, DEUS
num

Auxilium mirum sit submissurus ; habetur
Crimine pro tenui ; quoniã plerumque sine actu
Perfecto est mentis *m*, pia qui sic Numina tentat.
Sæpe etiam talis tentatio provenit inde,
Divini instinctus hæc quòd tentatio opus sit.

Sacrilegium.

Sacrilegi scelus est, tractatio fæda sacrarum
Rerum, divini quæ consecrantur honori
Cultus. *Personale* n voces ; persona sacrata
(Mythes ; aut profitens electam religionem *o* ;
Aut votum integritatis habens *p*) quando violatur
Tractata indignè. Scelus hoc, vocitatio *locale*
Si sanctus locus indignè tractetur ; ut ædes
Sacra. *Reale* voces scelus hoc ; si *sacra q*, calixve
Résvæ aliæ sacræ : nec non *bona jurâque* Matris *r*
Fædè tractantur. Sed materiæ levitatem

Admittit scelus hoc. Hujus *confessio* noxæ,
Significet varias species, vel materias, in
Quis scelus hoc fit versatū: quia nempe *Sacerdos*
Luxurians, & *sacra clepens*; discrimine magno
Criminis in specie, distat. Discrimine magno
Sacrilegi à noxis reliquis, tractatio fæda
Cœlestis panis distat. *Censura* Parentis
Efficit, ut valde hæc non rarò crimina distent.

De Simonia.

Hæc scelus est, quando pretio (quod quæritat
orbis, f)

Res Sacræ; & quod eis nexum est: venduntur, e-
muntur.

Mentalem v dicas, quando non exit in actum
Externum pacti. Sed quando exivit in actum
Externum dati, & accepti; vocitatio realem.

Si scelus hoc pandis x; speciem ejus significato:
Sæpe etiam scelus hoc, stringit *censura* Parentis y.

Explicationes synonymorum.

a, cultu indebito. b, cultu debito. c, cultum de-
bitum. d, mortale. e, non teneris. f, in confes-
sione. g, ad res has superstitiosas. h, per maleficium.
i, per veneficium. k, non teneris in confessione expli-
care speciem perfectionum divinarum. l, cum hæc per-
fectiones in genere morum, & in ordine ad confessionem
non differant specie. m, tentatio DEi interpretativa,
communiter fit sine perfecta deliberatione. n, persona-
le sacrilegium. o, Religiosum. p, votum castitatis.

q, Sa-

q, Sacramenta. r, Ecclesiæ. s, Ecclesiæ. t, temperali. v, Mentalem Simoniam. x, confiteris. y, Ecclesiæ.

CAPUT III.

De peccatis contra secundum decalogi præceptum.

§. I.

De Blasphemia.

Dilectum, vel factum, quo digno Numen honore:
 Exspolias; tibi crudelis blasphemiae inicit
 Culpam; nimirum quando pia Numina dicis
 Impia; vel sputis cælum insectare; vel æquum
 Adversus Numen frendes. Blasphemiam, culpam
 Tunc reddit tenuem, quando commotus ab ira
 Præcipiti quis blasphemat. Blasphemiam, culpæ
 Non mutat speciem; seu contra Numina sit; seu
 Sit contra magni venerandam terque, beatam
 Matrem Rectoris superum blasphemiam seu sit
 Contra illam turbam, superas quæ evasit ad au-
 ras.

Ex ira dicens: ô mors; ô vulnera Christi!
 Non est blasphemus, si definit scandala. Sed si
 Quis dicat: perdat te mors; vel vulnera Christi.

Vell

Vel quidquam dicat, quo digno Numen honore
Privat ; *blasphemat* ; crimen patrátque nefan-
dum.

§. II.

De juramento, & periurio.

Est juramentum superúm imploratio Regis
In testem a rerum quarundam. Quando vo-
cabis.

In testem rerum falsarum Numen ; atrocem

Periuri te hominis scito committere culpam.

Non jurat dicens : *certè vel vera locutus*

Sic ego sum, ut verum est ; solem splendescere mundo :

Aut adhibet talem verborum formulam, Olympi

Rex almus quâ non *clare, tacité* ve vocatur

In testem firmanté aliquid si juro, quòd hanc rem

Momenti magni sim confecturus ; at illam

Pòst nò conficio ; quamvis sine crimine res hæc b

Confieri possit : culpam committo *scelesti*

Periuri ; nisi me excuses operisque, reique

Juratae levitas. Nemo servare tenetur

Juramentum aliquod (per quod promissio fa-
cta est)

Quando rei sic promissæ *status, ordóque* valdè

Postmodò mutatur sic ; ut res, quæ priùs æqua

Justaque erat ; fiat mala postmodò ; vana, bo-
nùmque

Impediens majus. *Testem, ultóremque* precaris

Tunc Numen juramento ; si talia profers,

Ver-

Verba : *DEVS* me castiga : me surgere sanum
Non sine ; ni vero mea sint conformia verba.

Juramentum per creaturas.

Sive *DEUM* ; superóive voces , specialiter
in quæis

Magna boni bonitas renitet, pietásque Tonantis
Dum juras : species juramenti haud variatur.

Jurans rem mortaliter malam.

Si jures ; voveálque sciens d, rem mortis acer-
bam

Æternæ culpam involvens : enormiter e erras.

*Potestas , irritandi juramenta ,
& vota.*

Impubes jurans ; faciens vel vota, tenetur

Nec juramentum, nec reddere vota, parens si

Irrita vota velit, vel juramenta. Parentis

Officio fungens, pariter facit irrita vota

Quæ impubes fecit : tutorem intelligo, avúm-
que ;

Defectúque horum Matrem. Si cui bona quæ-
dam

Alterius subjecta forent, is vota valeret

(Quæ bona concernunt isthæc) velle irrita ;
qualis

Curator procul est dubio, cui cura minorum

Sunt bona. Sed Domin' pariter facit irrita vota,

Quæ

Quæ faciunt famuli domini impediencia justum
 Servitium. Siquis facit irrita vota, sed absque
 Causa æqua, & justâ, remanent vota irrita: ve-
 rum

Non sine peccato est, reddens sic irrita vota,
 Vota semel si consensu firmaverit illa.

*Quæ mox dicentur de potestate di-
 spensandi in votis, eadem proportiona-
 liter intelligenda sunt de potestate di-
 spensandi in juramentis.*

§. III.

De voto.

Quid votum, quæris? votum est promissio, facta
 (Cùm ratione f,) DEO, de quoque bono me-
 liori.

Obliget ut votum; præsens tibi mente necesse est
 Sis adeò, ut præsens sibi is est, qui crimina patrat
 Lethifera. Addubitans; usum num mentis ha-
 beret

Cùm fecit votum; si quædam vota dicavit
 Ante annos septem; non hæc servare tenetur
 Tali cum dubio. Verùm servare tenetur
 Post annos septem si quædam vota dicavit
 Cum dicto dubio; nam tunc præsumptio stat pro
 Emissio voto. Votum non obligat ullum
 Emissum de re vana; sique impedit illud

*Quodque bonum melius : vel materies neque prava
Nec bona si voti est : nisi eandem finis honestet
Iusta ; aliàs DEUS hæc vota acceptare recusat.
Anne valet votum quodam terrore dicatum
(Seu levis hic terror fuerit, seu terror acerbus,
Qui tamen instigat quemdam sua vota dicare)
Injustè incusso : invalidum est : nisi robor a voto
Accedant juramenti. Violatio voti
De re non magnâ, culpam non gignit acerbam.
At grave crimen erit, rigidi violatio voti.*

Votum errore factum.

NON validum est votum, quando est errore
peractum,
Si promissarum fundet substantia rerum
Errorem g vel si substantia conditionis
Errorem fundat h : fundet finisve votendi
Errorem voti i. Sic non servare teneris
Votum donandi calicem ; si credideras, de
Argento calicem factum, tamen aureus ille est.
Sic pariter votum non observare ligaris,
Quando valetudo patris acquisita movebat
Te, votum ut faceres ; si non pater (ut reputabas)
Convalluit, sed eum libitina cruenta peremit.

*Quomodo votum ex parte impleri de-
beat, si non impleri potest ex toto.*

SI votum totum quis non servare valebit,
Servabit partem illius, si sit tamen ejus
Sciendendi in partes voti opportuna facultas :

Ser-

Servare ut si non valeas jejunia totâ
 Hebdomadâ; illa aliquot saltem servato diebus.
 Quòd si *scindendi* in partes sit nulla facultas
Voti, de voto nihilum servare teneris:
 Ut si vovisti templum ædificare, sed illud
 Ædificare potens non est totum; ædificandi
 Ex parte illius, nullâ tu lege ligaris:
 Si quidquam ut partem quandoq; accedere voti
 Materiæ obtingat, non hanc servare teneris:
 Ut si vovisti Romanam vadere ad urbem,
 Ac nummos offerre illic: si vadere Romam
 Non possis, nummos illuc neque mittere debes.

Potestas dispensandi in votis.

PApam laxandi & decet omnia vota potestas.
 Mitratus præsul, laxat pia vota suorum
 Subjectorum hominum: nisi quæ sibi Papa re-
 servat.

Vota, Pontifici reservata.

PPrimum horum est votum, vitam Venere abs-
 que proterva
 Ducendi *semper m.* Tum votum Religionis:
 Votâque visendi Romæ Sacra limina, clara
 Quæ fecêre suo Petrus, Paulûsque cruore.
 Votâque visendi Sacra limina, clara Jacobus
 Quæ fecit compostellæ. Tum Sacra sepulchri
 Limina, quæ ornavit defuncto Corpore Chri-
 stus.

*Hæc vota alioquin Pontifici reservata,
quandonam illi non reservata cen-
senda sint ?*

VOta isthæc summus sibi nunquam Papa re-
servat,

In pœnam quando sibi quisquam hæc vota di-
cavit:

Exempli causâ, quando quis vadere Romam
Voverat in pœnam, si fortè libidinis artes
Exercet rursus. Neque sanctus Papa reservat
Vota isthæc, quando vota hæc sub conditione
Facta fuere: ut si quisquam sub conditione
Ire vovet Romam, morbo si nata levetur.

Scilicet, ut vota hæc summus sibi Papa reserve-
ret, Hæc fieri debent virtute ex Religionis
Solâ; & non aliâ causâ, vel fine dicari,

*Ut votum validè dispensetur, requiri-
tur justa causa.*

UT validè votum laxes, mutésve; require
Laxandi justam causam; talem esse mement-
o;

Quando voventem angit mala perturbatio, vo-
tum

Dum facit: aut quando voti est impletio valdè
Difficilis: vel si facti observatio voti

Utilis haud tibi sit; corpûsque, animûmque mo-
lestet.

Expli.

Explicationes synonymorum.

a, in testimonium alicujus rei. *b*, id est: quamvis
 hac magni momenti jurata res, licetè possit fieri. *c*,
 sermo est de juramento imprecatorio. *d*, sciens, id est:
 deliberatè. *e*, mortaliter. *f*, cum deliberatione.
g, si error versetur circa substantiam voti. *h*, vel cir-
 ca conditionem substantialem. *i*, vel circa finem vo-
 vendi. *k*, dispensandi. *l*, Episcopus. *m*, votum
 perpetuæ castitatis.

CAPUT IV.

De tertio decalogi præcepto.

§. I.

De peccatis contra debitam missæ au- ditionem die festo.

NI ratione cares *a*, festivo tempore missæ
 Inter sis uni; sic ut tamen integra missa
 Illa sit, inter quam es devoto corpore præsens.
 Hinc auscultandæ si fòrs par stertia desit
 Missæ; non levis est matris *b* violatio jassi.

*Agens aliquid sub missa, quod non est
 compatibile cum ejus auditione.*

Qui, dum libatur *c*, dormit, pingitque, docetque:
Vel

Vel quidquam peragit, quo non attendere possit
 Rebus, quæ fiunt, dum *sacra piacula* fiunt;
 Æqua haud observat clementis iussa Parentis d.
 Observat tamen hæc surdus, cæcúsque: vel ille,
 Qui stat post templi postes; si corpore tantum
 Coniunctus sit sic aliis, ut corpus haberi
 Cum reliquis *unum* possit; possitque notare
 Ex signis variis, quæ *Sacra piacula* fiant.

*Excusationes ab obligatione servandi
 hoc præceptum.*

SI quisquam missæ sine magno haud possit abesse
Damno, vel proprio: damno magnóve suorum:
 Seu famam spectet damnum; corpúsve, bonúmve
 Fortunæ: Missam non auscultare tenetur.
 Hinc si exire domo famulus: soboles pia; con-
 jux

Non possint, quin offendant dominúmve; pa-
 trémve:

Atque tori socium; poterunt remanere domi.
 Sed

Gnaviter advigilent, validam reperire medelã,
 Quâ possint alibi *e* iussum observare Parentis f.
 Si nimium distet templum, celebratio missæ
 In quo perficitur: via sit quoque difficilis, quæ
 In templum dux est: (habitã ratione locorum;
 Temporis; & *morum gentis g, sexúsque,*) licebit
 Sæpe manere domi, sacrãque relinquere mis-
 sam.

§ II.

De peccatis contra debitam festorum observationem.

Servilis labor est, famuli qui membra fatigat;
Artificumque manus duras. Prohibere, labo-
rem

Servilem festi magnâ h exercere diei
Parte: puta horam ultra. Pariter prohibere fo-
renses

Exercere actus: contractus nempe locandæ,
Vendendævé domûs: contractus, quidquid e-
mendi,

Vendendique. Actus pariter prohibere forenses
Exercere illos, *justæ* quoscunque requirit
Civilis, vel *pœnalis* decisio causæ:

Seu sacra sit talis; seu tantum causa profana.

Excusationis ab obligatione servandi hoc præceptum.

EXcusat magni te dispensatio Mystæ i,
Quò minùs observes festum. Si hic Mysta sit
absens,

Excusat parochi te dispensatio. *Mores*

Non minùs excusant populi te, ubicunque mora-
ris:

Hinc si quod festum celebrat tua patria, quod
non

(In quo tunc degis,) celebrat locus ; absque timore

Istic serviles potes exercere labores.

Hinc licitus passim festis mercatus habetur :

Hinc rerum non magnarum quoque venditiones.

Necessitas.

Quando necesse tibi est ; aliisque , subire labores

Tempore festivo , sic ; ut vitare laborem ,

Absque gravi damno nequeas proprio, atque tuorum :

Nequaquam peccas, si festâ luce laboras.

Hinc te *paupertas* : hinc te *famulatus* acerbi

Excusat domini. Sic funera præcipitata

Excusant vos sartores : sic agricolas vos

Instans excusat nimbus, si fæna vehenda

Luce domum festâ fuerint ; segetesque recentes.

Levitas operis.

Excusat levitas operis ; levitasque morarum

Quas trahis, instando tristi, duroque labori

Tempore festivo : mora tam brevis, hora videtur.

§. III.

De præcepto ab Ecclesia jejunio.

Si jejunando vis iussa implere Parentis k ;

Non

Non comedes carnes. Semel & tibi prandia tantum

Præbeat una dies : certum quoque prandii habebis

Tempus : nempe *diem mediam l.* Si temporis hujus

Prævenias horam, sine causâ ; noxa reatus

A te contrahitur *venialis*. Sumere fas est

Post justam mensam, tenuem quoque *vespere cænam*,

Quâ valeas cænâ, vires reparare labantes.

Sed caveas, nimium concessâ sumere cænâ :

Fors mensæ *m* fas est quartam tibi sumere partem.

Excusationes à jejunio.

SI quos cum *damno* jejunia Sacra molestant

Eximio, facile hos excusant viscera Matris &

Mollia : namque ideo septem qui impleverit annos

Nondum ; manducat carnes sine crimine. Quod si

Quisque *decem bis*, atque *unum* compleverit annos

Nondum ; vel nondum si quis pervenit ad annum

Cæptum, quem faciunt *bis sex lustra* ; abstineat se

Carnibus à manducandis : sed prandia præter,

Accipiat lautam cænam. Sicut omnis, eget qui

Victu amplo, ut vires reparet. Sic mater, ut infans

Lactetur : prægnans pariter ; morboque levare

Incipiens æger : stomachoque, & febre laborans,

Nil si habeat pauper, nisi lardum, viscera, carnem

Cæſorum pecorum ; manducet talia luce, p
Quâ jejunandum eſt : cùm ſis Eccleſia Mater
 Non rigida, ut jubeas *cereali* vivere ſolo
Pane inopes ; & mendicis alimenta negare
 Illa velis nunquam , ſine queis abs viribus eſ-
 ſent.

Excusat pariter labor, officiũque, quod abſque
 Sufficienti eſcâ poterit perſolvere nemo.
 Talis es *agricola*, ac *opifex*, cui dura manus fit
 Ex opere affiduo. Sed fõrs Eugenius omnes
 Eximit artifices ; ſic, ut *tis* vivere lautè
 Sole queant illo, quo ſunt jejunia juſſa.
 Quisquis iter *pedibus* non vili parte dici q
 Conficit ; abs lege eſt, ſancta ut jejunia ſervet.
 Sed *ſonipes* iter hoc relevet ſi tergore lucem
 Per totam r , te juſſa ligant jejunia. Verũm
 Si *ſonipes* iter hoc relevet tibi tergore ſtrato
 Per plures luces ; jejunia nulla ligant te.
 Excusant pariter ſacri perſæpe labores
 Qui nequeunt peragi, dentur niſi *largius* eſcæ :
 Ut cùm *continuo*, magno fervore docenda
 Ex cathedra plebs eſt : vel crimina fæda reorum
Aſſiduo myſtæ ſunt abſolvenda ſacrato.

Explicationes ſynonymorum.

a , rationis uſu. b , Eccleſiæ. c , dum fit ſacrifi-
 cium. d , Eccleſiæ. e , in alio ſamulatu. f , Eccle-
 ſiæ. g , conſuetudinis. h , notabili diei parte. i ,
 Episcopi. k , Eccleſiæ. l , circa meridiem. m ,
 juſti prandii. n , Eccleſiæ. o , ſic excuſatur. p ,
die

die jejunii. q, puta, per sex circiter horas. r, per totam diem.

CAPUT V.

De quarto decalogi præcepto.

Seu de obligatione filiorum erga parentes, & vicissim.

Qui nobis præsumt, a, & qui genuêre parentes, Illis obsequium b; nec non debemus amorem Illis, & cultum, quòd si defectus amoris Obsequii, & cultûs, sit magnus; crimen atrox est. Non minùs errabunt graviter matrêque, patrêque,

Si sine sint curâ c, prolis curare salutem Corporis, atque animæ. Pariter si negligis uxorem Atque maritem, tuam sociam, sociumque fovere (Quem vobis ipsis quondam jurastis,) amore: Neglectus gravis est si talis, crimen atrox est. Offendens graviter patrem, matrêque d; vicissim

Offendens graviter natum e matrêque, patrêque: Nec non offendens graviter socium, sociamque Jurati thalami conjux; fratrêque sororem, Atque soror fratrem; committit crimina culpa f Duplicis, adversus pietatem, justitiâque: Verbere seu fiat; vel vulnere; fuste, vel ipsâ

*Morte : vel offensa hæc fiat sermonibus, unde
Cognati tales justo spoliantur honore.
Quæritur, an specie distent hæc crimina propter
Personas, magis, atque minus tibi sanguine junctas
In variis gradibus : sic, ut sonus g dicere mystæ h
Debeat : offendi natum : fratremve, patremve :
Dicere vel sat sit quendam, qui sanguine distat
A me non longè i, læsi : distare negant hæc
Crimina non pauci specie : distare probant hæc
Crimina non pauci specie : tu credito utrum-
que.*

Explicatio synonymorum.

*a, superioribus. b, obedientiam. c, sine cura no-
tabili. d, item avum, & proavum. e, item nepo-
zem. f, malitiæ duplicis. g, pœnitens. h, confes-
sario. i, mihi proximè conjunctum.*

CAPUT VI.

De quinto decalogi præcepto non occides.

PROpria crudelis resecans sibi membra ; vel ipse
sum

Directè a se se morti dans, lædit amorem

Quem proprium b quivis debet sibi : lædit & equi

Jura DEL, vitæ dominus qui solus, & artus,

Mem-

Membrique humani. Qui (cùm persona sit abs-
que

Jure regendi homines &) alium mutiláve, ne-
cátve,

Sic tamen, ut mortem alterius, membrique re-
legmen

Intendat : graviter violat præcepta Tonantis.

Si tamen occidas quemquam, mutiláve, quòd ille

Inundat tua fortunæ bona magna d; tuámve

Invadat vitam ; vitam, aut bona magna tuorum :

(Si servare aliter vitámve, bonúmve tuorum,

Atque bonum proprium, nequeas) homicida vo-
cari

Non poteris. Verum occidas, mutiláve sine ullis

Vindictæ stimulis : & cum moderamine justæ e

Tutela : sic ut plus te defendere justum

Non sit, quam satis est hostem remove ferocem.

Hic igitur bona fortunæ, vitæ æquiparantur :

Cùm bona fortunæ (magno si pondere constant)

Sustinent nostram vitam : quare illa licebit,

Non secus, ac propriam nostram defendere vi-
tam.

Abortus, & sacrilegium.

PRæceptum violat quintum, procurat abortum

Qui justa abs causâ : seu fetus vivat abortus,

Seu vitâ careat. Vitâ si quis spoliatur

Sedibus in sacris f: vel si quis percutiatur

Sedibus in Sacris sic, ut cruor irriget ejus

Non leviter sacras sedes : vel percutiatur,

Aut malè tractetur g mystes, h mystélve necetur;
 Sacri legi crimen pariter: paritérque patratur
 Præcepti gravis ac atrox violatio quinti
 Rixas non magnas, venialia crimina crede.

Explicationes Synonymorum.

a, directè, seu ex intentione. b, lædit charitatem
 erga seipsum. c, persona privata. d, bona fortunæ
 magna; id est alicujus momenti. e, inculpata. f,
 in locis Sacris. g, si malè tractetur secundum corpus.
 h, Clericus, religiosus.

CAPUT VII.

De sexto & nono præcepto.

Non machaberis;

Non concupisces &c.

§. I.

*De actibus luxuriæ imperfectis (puta
 delectatione morosa, turpibus desideriis,
 tactibus, &c.) pertinentibus
 ad nonum præceptum.*

Mente volens a solâ venerem b, venerisque se-
 quelas c;

Lethi-

Lethiferam patrat culpam. Qui mente revolvit,
Atque agitat venerem d, (licet absque cupidine
e turpem

Rem perpetrandi, pariter lethaliter errat.
Mente volens solâ venerem, venerisque sequelas;
Vel gaudens solûm veneris de lusibus f: edat
(Sacro in judicio, quando peccata fatetur,)
Materiem noxæ, *personæ conditionem* g,
Circa quam turpis fuerit versata cupido b:
Nam tales actus *speciem* persæpeprehendunt
Materiâ à pravâ; & *personæ conditione*;
Turpia namque volens i commercia carnis ha-
bere

Virgine cum Sacra: aut cum quadam Sanguine
junctâ:

Aut quadam, *thalami socialis vincla* tenenti;
Non solûm violat præcepti dogmata sexti,
Verûm etiam violat virtutem Religionis:
Aut violat charis conjunctis debitû honorem k,
Jurave conjugii violat Sacrata fidelis.

*Solûm morosè delectans rebus veneris,
sed easdem non efficaciter de-
siderans.*

SI solûm delecteris venere, absque flagranti
Voto l, rem veneris faciendi, & sic violandi
Jus certum *Sacræ personæ*; vel *sociatæ*
Conjugio: nullâ religaris lege, fatendi m
Personæ sacræ, aut *sociatæ conditionem*.

Aspe-

Aspectus turpis.

Sic etiam fædè si delectâre pudendi
 Aspectu *membr*i, sine voto *n*, rem faciendi
Luxuriæ; nullâ religaris lege, fatendi
 Personæ Sacræ, aut sociatæ conditionem
 Circa quam aspectus sua gaudia turpis habebat:
 Interiùs talis nam delectatio tantùm
 Perficitur; dum sola cupit se mens satiare.

Turpes tactus.

Affectu veneris, varias si tangis, & ore o
 Complexûque foves personas; conditionem
 Harum presbytero sacro fateâre, necesse est;
 Namque actus tales specie differre negamus
 Actibus à veneris perfectis: namque suâ vi
 Perfectos veneris rectâ gradiuntur ad actus p.

Explicationes synonymorum.

a, desiderans. b, copulam fornicariam. c, aut
 quemvis actum venereum. d, qui morosè delectatur.
 e, absque desiderio. f, aut gaudens de aliis objectis il-
 licitis, v. g. de occidendo fratre. g, exprimat in con-
 fessione tam objectum gaudii, & desiderii, quam perso-
 næ conditionem. h, desiderium vel gaudium. i, de-
 siderans. k, violat reverentiam conjunctis debitam.
 l, desiderio. m, confitendi. n, sine desiderio. o,
 osculo. p, id est: aspectus turpes, tactus turpes, si
 sunt affectu venereo erga personas conditione differentes,
 ejus-

*eiusdem speciei sunt cum actibus perfectis luxuriæ ; cum
sua vi, & naturâ ad hos tendant.*

§. II.

*De actibus luxuriæ perfectis naturali-
bus, id est, qui natura non re-
pugnant.*

Fornicatio.

L Ethiterum patras crimen, quando innube Sixte
Luxuriem exerces Bertâ cum calibe. Benno
Luxuriam exercens cum Ceja, crimina cujus
Benno audit tanquam Iudex sacratus, inertis
Luxuriæ speciem non permutare videtur.
Benno tamen fit sacrilegus, si provocat Annam
Luxuriæ ad crimen, dum crimina Iudicata Annæ.
Luxuriem exercens cum quadam frigidus b, addit
Peccato carnis speciem, quam nauscat ipsa
Natura: ille etenim frustra sic semina spargit
Queis genus humanum natura augere volebat.
Incipiens, non absolvens commercia carnis c,
Peccatum duplicis speciei patrat; habetque
Affectum in venerem pariter d: pariterque re-
pellit
Pollutus semen, quo homines natura propa-
gat.

Exponens se periculo peccandi.

D iscrimen subiens, crimē quodcunq; patrandi,
Ipsum

Ipsū si crimen sequitur; non lege tenetur
Arbitri sacro præmissa pericla fatendi:
 (Scilicet ingressus fuerit, quòd tecta puellæ,
 Postea qui carnis cum illa commercia habebat:)
 Sic etenim scelus exosum, scelerisq; periculum,
 Constituunt unum tantum (non plura) crimen:
 Ni tamen exosum scelus hoc, scelerisq; periculum
 Dividat in duplex crimen *mora tantâ*, requirit
Quam sensus doctorum, ut crimina multiplicen-
 tur.

Stuprum.

Est stuprum, quando violatur virgo repugnans.
 Constuprans quandam, speciei perpetrat a-
 ctum
Duplicis infandum: violat nam jussa, DEUS quæis
Luxuriam prohibet: violat quoque jussa, DEUS
quæis
 Impedit, ut nulli mortali injuria fiat.
 Si quandam constupràsti, sarcire teneris
 Illatum damnum *socialis fædere vincli e:*
 Dotève, quâ valeat sponсорum nubere tali,
 Quali nupisset, si non stuprata fuisset.

Sacrilegium.

Peccatum veneris faciens persona sacrata:
 Luxuriânsve sacro cum quodam *f* *votâve fran-*
gens
 Luxuriâ castè vivendi; sacrilegus fit:

Sacrilegi hinc sceleris speciem manifestet in actu
Iudicii Sacri. Fuerit si sæpe dicatum
 Votum vivendi castè ; (*solennè ve votum*
 Vivendi castè, aut *simplex* sit) nemo fateri
 Cogitur arbitri Sacro, quòd sæpe dicatum
 Sit votum ; vel sit *simplex, solennè ve votum* :
 Aggravet hæc tantùm cùm *circumstantia* crimen g.
 Illicitum carnis si quisquam exerceat actum h
 Sedibus in Sacris i : vel si quis corpora sponte k
 Sedibus in Sacris maculet l : (*notoria Culpa*
 Ist hæc si fiat,) turpis quoque Sacrilegus fit ;
 Crimine enim ex tali fit *sedes sacra* prophana.

Adulterium.

Non conjux m veneris faciens cum conjuge lu-
 sus ,
 Crimen *adulterii* patrat : duplicisq; reus fit
 Culpæ n ; *injustitiæ* nimirum , & *virginitatis* o
 Læ læ. *Injustitiâ* peccat , quia corpora lædit
 Alterius juris p. Nec refert, corpora lædi
 Alterius juris cum assensu illius, habet qui
 Corpus in alterius ius : namque injuria sic fit
 Conjugii statui ; haud secus, ac injuria *sacro*
 Obtingit statui q , patitur *persona sacrata*
 Indignè si se tractari, & verberare lædi.
 Peccatum carnis conjux cum conjuge lecti
 Alterius patrans : hoc dicat, quando fatetur
 Crimina presbytero : quippe hæc injuria duplex
 Est, thalamum in duplicem. Sed fæmina adulte-
 ra patrat

Peccatum gravius, quàm vir : quia fœmina,
damna

Plura facit proli justæ r, hæredique bonorum.

Incestus.

Si cuiquam mulier quædam sit *sanguine* juncta :
Junctave sit mulier *per vincla affinia* cuiquam :
Junctave sit propter *Baptisma, aut Chrysmata* /: vel
fit

Juncta cuiquam *per legem* : vel *publica honestas*

Cuiquam cognatam facit : & commercia carnis

Inter eos pòst sint ; *incestus* culpa patratur :

Atque ita *virginitas* v, simul & *reverentia* junctis

Debita, peccato tali violatur. At anne

Incestus species mystæ est aperire necesse ?

Non est has mystæ species aperire necesse :

Excipio incestum, quem quis comittit, habendo

Concubitus impurum cum juncta ex *Chrysmate*

sacro x

Vel cum conjuncta *sacro* ex *baptismate* : namque

Per talem incestum, *reverentia debita* *sacris* y

Læditur. Anne *gradum incestus* aperire necesse est

Presbytero *sacro* ? non est aperire necesse ;

Quare sufficiet, sic hæc peccata fateri :

Luxuriatus eram cum quadam, quæ mihi juncta

In gradibus vetitis fuerat : speciem quia fædis

His noxis tribuit tantum *reverentia* junctis

Debita. Sed fòrs x est *primus consanguinitatis*

Edemendus gradus à doctrina hac ; atque fatendus

Pres-

Presbytero sacro : superat quia sordibus omnes
Infandi incestus reliquos primus gradus actus aa.

Raptus.

Fit raptus, quando persona libidinis ergo
Cum vi diripitur : seu mas, seu foemina rapta
Sic fuerit ; seu nupta, innuptave rapta
Sic fuerit. Violat scelus hoc tam virginitatem bb ;
Quam jus personae raptae violenter : eorum
Vel violat scelus hoc jus, quorum praecipientem
Rapta potestatem agnoscit. Pandenda sacro
Presbytero est hujus maledicti injuria raptus.

Explicationes synonymorum.

a, dum audit confessionem Annae. b, impotens.
c, copulam. d, id est : affectu venereo fornicatur, et
simul se polluit. e, matrimonio. f, laicus, forni-
cans cum moniali, clerico. g, id est, non est necesse,
in confessione explicare, fueritne votum saepius factum ;
fueritne simplex an solenne. h, i, si quis copulam ha-
beat in loco sacro. k, deliberate. l, polluat. m,
qui non conjugatus est. n, patrat culpam duplicis ma-
litiae. o, castitatis. p, quia solus maritus habet po-
testatem in corpus uxoris, et vicissim. q, clericatui,
religioni. r, proli legitimae. s, propter confirmatio-
nem. t, per legem adoptionis. v, castitas. x, ex
confirmatione. y, Sacramentis. z, probabiliter.
aa, id est : peccati incestus in primo gradu deformitas,
notabiliter differt à deformitate incestus in aliis gradi-
bus. bb, castitatem.

§. III.

*De peccatis luxuriæ contra naturam :
que scilicet sunt modis repugnantibus
institutioni, & ordini
nature.*

De pollutione.

SPonte suâ & fluxum procurans seminis, absque
Concubitu, crimen patrat mortale : *foras* seu
Fundatur semen, (maribus solenne quod esse
Constat) seu semen tantum *intus* diffusetur ; id quod
Molli fœmineo generi solenne notatur.

Sæpe istud crimen propriâ tantummodo culpâ *b*
Non premitur ; premitur culpâ quoque sæpe *a*-
lienâ :

Scilicet *incestus* : vel *rupti fœderis c.* Ut si
Quis *maculans* d corpus, veneris desideret artes
Exercere malas cum juncta sanguine ; vel cum
Illa, quæ proprii transcripsit corporis usum e.

Polluens se in corpore alieno.

SEmine disperso, si corpus polluis inter
Corporis alterius partes ; aperire teneris
Criminis hanc *speciem* mystæ : pollutio tantum
Cum non sit scelus hoc : sed sit quoque copula car-
nis,

Non perfecta quidem ; sed carnis copula cæpta.

Sodo-

Sodomia.

Dico imperfectam Sodomiam, foemina, virque
 Si veneris faciunt lusus in partibus \ horror
 Dicere sit! quid non tentas scelerata cupido!)
Posticis. Inter si binos concubitus fit
Ejusdem sexûs dictis in partibus, (intra
 Si tamen has partes fundantur semina;) fæda
Perfectis numeris, sodomia culpa patratur f.

Bestialitas.

O Homo, nate DEO, directo ad sidera vultu!
 Siccine sustineas sanctam tenebrescere men-
 tem,

Tecum agat ut vitam communem *bestia*? tecum
 Ut spuria carnis societ commercia? *probrum*!
 Ergo scelus grande est: scelerum quin maximum
 habere

Turpes cum brutis congressus. Sint *speciei*
Cuiuscunque feræ; vel *sexûs*: quando fateris
 Crimina; non opus est, *sexum, speciémve* fateri:
 Cum *genere in morum*, nihil hîc discriminis adfit.

Concubitus cum dæmone.

Si detestandos quisquam cum dæmone carnis
 Congressus habuit; pandat, sua crimina quan-
 do

Presbytero pandit; quia dæmon hostis atrox est
 Numi-

Numinis, ac hominis. Quare commercia quæ-
vis
Impia sunt, fædo quæ quis cum dæmone tra-
ctat.

Explicationes synonymorum.

a, deliberatè. b, malitiâ. c, adulterii. d, pol-
luens. e, cum coniugata. f, sodomia perfecta.

CAPUT VIII.

*De præcepto septimo, & decimo
decalogi.*

§. I.

De concupiscente rem proximi.

Illicitis mediis optat qui proximi habere
Fortunæ bona (si pretio tamen hæc bona con-
stent

Non vili : aut pretio bona sint constantia vili ;
Ex tamen ablatiis damnum grave frater a habe-
ret :)

Contra iustitiam crimen mortale patratur.

§. II.

De Furto.

Alterius latebrosa rei b est ablatio furtum
 Invito Domino, prudenti cum ratione c.
 Quòd si rem *alterius* manifestè diripis, & vi;
 Non furtum scelus hoc, sed sæva rapina vocatur
 Non culpæ d unius, sed duplicis: illud honorem
 Cùm pariter violet domini; paritérque tenacem
 Justitiam violet domini. Si *materies* sit
 Furti non vilis e: vel si sit vilis; at inde
 Infertur Domino damnum non vile; reatus
 Contrahitur culpæ mortalis. Lædis amorem f
 (Sed non justitiam,) graviter, si surripis ullam
 Rem vilis pretii, si valdè afflictus ab hac re
 Surrepta dominus fiat: quia chara fuit res
 Rapta suo domino vāldè: nisi forsitan hæc res
 Rapta nimis fuerit vilis.

Quantitas materiæ, ad furtum re- quisita.

- - - - - sed materies quæ

Ad furtum exigitur, furtum ut mortale sit? *istud*
 Non pretio ex rerum pensa, persona, cui fit
 Damnum spectanda est; & circumstantia damni
 Illati tali personæ. An pauper inopsque,
 Vel dives persona fuit spoliata? requires
 Divitis ad furtum spoliandi plura. Requires
 Pauperis ad furtum spoliandi nonne minora?

Aureus ablatus regi *g* unus, & alter, habetur
 Pro furto magno. *Medium* si quisque *talerum*
Surripit haud valdè locupletib; furta reatûs
 Mortalis pariter patrat. Si quisque *taleri*
Artifici quartam partem aufert : pauperibus vel
 Si *decimam partem* ; furtum mortale patrabit.
 Sic censent docti. Doctorum consule libros.

Quantitas materiae in rebus, ultrò pro-
venientibus : valdè expositis, &
furtis minutis, &c.

Materiae ad furtum plus postulo, rebus in illis,
Quae ultrò proveniunt ; & quæ sunt calle in a-
 perto

Expositæ valdè : Nec non plus postulo, quando
Diversis vicibus quis plura minuta clependo
 Furta facit : multi seu sint, unûsve, minuta
 Furta cui fiunt ; si furta occasio tantùm
 Ista minuta facit. Quòd si furta ista minuta
 Substarent menti, quâ quis ditefcere sensim
 Quæreret ; haud dubiè crimen mortale patra-
 ret :

Non quia sæpe clepens, ea furta minuta patravit ;
 Sed quia subjecit menti huic sua furta scelestæ.

Plura furta minuta in quantitatem
notabilem coalescentia.

Materiam magnam i si collegere minuta

Fus.

Furta ; clepens *retinendo* illam, mortaliter errat,
 Materiam magnam quando se advertit habere :
 Materiam aut magnam quando se habuisse no-
 tat nunc,

Quam tamen absumpsit post singula furta mi-
 nuta :

Nec refert ; multi fuerint, unúve minutis
 Qui furtis fuerat læsus. Sed materiæ plus
 Exigitur, quando multi per furta minuta
 Læduntur, quàm si tantùm unum furta minuta
 Damnificant vicibus diversis. Materiæ plus
 Non minùs exigitur, si longi temporis inter
 Furtum unum, atque aliud sint intervalla, moræ-
 que.

Furta domesticorum, &c.

Materiæ ad furtum plus postulo rebus in illis,
 Surripiunt quas cognati, quas natus & uxor,
 Atque domûs famuli ; qui sæpe remittere furta
 Ista solet dominus ! vel non invitus is esse
 Creditur *abs ratione malâ k* : vel furta suorum
 Horret non ob res raptas, sed furta suorum
 Nauseat ob pravam mentem, res *clam rapiendi*.

§. III.

De usura.

Usuræ, est lucrum, quod *res data mutua* gignit.
 Tale lucrum est, *pretium* quidquid censetur
 habere *m.*

Tale lucrum, haud æquum est: nam *res data mutua non est*

Lucrantis; verum est ejus, qui *mutuam* habet rem:

Ergo malum est lucrum *rebus* captum ex alienis.

Si nihil ex pacto *n* accipiat *dans mutua* o; verum

Accipiat sponte oblatum, quò gratus haberi

Mutua percipiens possis, usura cavetur.

Mutua dans, si quid capiat ratione pericli,

Quod subit, ut sortem repetat: ratione ve lucri

Cessantis: ratione ve damni ex sorte suborti

Non habita; scelus usurae non patrat iniquae.

Explicationes synonymorum.

a, proximus. *b*, rei alienae. *c*, invito rationabiliter Domino rei *d*, malitiae. *e*, si materia furti sit notabilis. *f*, charitatem. *g*, vel valde diviti. *h*, mediocriter diviti. *i*, materiam, seu quantitatem notabilem. *k*, quia dominus non praesumitur rationabiliter invitus. *l*, est lucrum ex mutuo praecise ratione mutui. *m*, quidquid pretio est aestimabile. *n*, ex pacto scire implicito, sive explicito. *o*, mutuans.

§. IV.

De restitutione bonorum fortunæ.

Reditio, est actus juris *a*, quo damna relarcis,

Quæis *jus alterius* (sine jure, & æquo) violasti,

Quod tenet in rebus propriis. Violatio juris

Hæc, varia est, variant etenim discrimina juris.

Nam

Nam qui *rem alterius* (si custodire tenetur
Ex pacto) malè custodit, reparare tenetur
 Exortum damnum. Pariter si destrui; aut si
Consumis res alterius, reparare teneris
 Illatum damnum, graviter si *damnificando*
 Peccâsti; leviter sed si sic *damnificando*
 Peccâsti, reddas *tantum*, quo ditior inde
 Es factus. Pariter si quemquam (sed sine culpa
 Mortali,) offendas *maçtando*; vel *violando*
 Ejusdem *famam*; nihil illi reddere debes.
 Excipe, si *damni post offensam* remanens sit
 Causa, idque advertas; nam sic *remove*re teneris
Damni à te positam causam, (*remove*re potens si
 Sis,) licet haud graviter peccâsti *damnificando*,
 Seu *damni causam* ponendo, *principiũmque*:
 Ut si comburens segetes, veniale patrâsti
 Duntaxat crimen: si *advertas*, pergere flammæ
 Vastando segetes, flammæ *extinguere* debes;
 Quanquam *extinguentem* te quædam incomo-
 da vexent

Non gravia. Id pariter senti, *detractio* (*facto*
 Per tenuem culpam) si pergat lædere fratrem:
 Id namque *advertens*, causam *remove*re teneris,
 Illam si possis magno abs *remove*re labore.
 Sed si sic graviter peccâsti *damnificando*,
 (*Maçtando* puto; vel *famam alterius violan-*
do, &c.)

Illatum damnum, *graviter* reparare teneris: (re.
 Quanquã haud abs magno valeas reparare labo-

Possessor malæ fidei.

Possessor *fidei iniustæ* *b* es, si conscius esse,
Rem alterius; tamen ut propriam retinésque,
capísque.

Hanc nisi restituas; atque omnia damna secuta,
Impius es, donec sit compensatio facta.

Possessor bonæ fidei.

Possessor *fidei iustæ* es, si nescius *c* esse
Rem alterius; veluti propriam retinésque,
capísque:

Hanc tunc restituas, quando cognoveris esse
Alterius. Sed si (donec cognoveris esse
Alterius,) consumpsisti, nil reddere debes *d*:
Ni quidquam superest ex re; vel ditior inde
Es factus. Poteris sed res servare alienas
Omnes, si illarum iustè præscripseris usum.

*De cooperantibus, vel concurrentibus
ad damnum proximi.*

Si ad damnum alterius concurris *consilio* *ve*
Auxilio *ve*; aut *mandato*: reparare teneris
Illatum damnum, si *vera*, & *certa* fuisti
Causa ejus damni: nam si *dubiosa* fuisti
Causa ejus damni, nihilum reparare teneris:
Debito enim dubio, non certa solutio fiet.

De

De occulta compensatione.

Occulta an fuerit quandoque solutio iusta ?
 Iusta erit in casu, quo solvere debitor ipse
 Vanè speratur. Sed quâ ratione *solutum*
 Te facies ? capies vel res proprias ; similè *ve*
 Rebus, quæ tibi debentur : pretium vel earum.
 Sed cave, neu cui *sic solvendo*, scandala ponas :
 Vel neu *sic furti* in simuletur criminis expers :
 Vel neu *sic solvens*, subeas discrimina famæ
 Perdendæ : vel neu *sic bina solutio* fiat.
 Unde erit haud abs re, si *debens* commoneatur,
 Esse satisfactum ; vel debita ei esse remissa.

§. V.

De causis excusantibus à restitutione, ac primùm de causis excusanti- bus in genere.

Si læsisti alium, mortali sed sine culpa
Interna : aut alium læsisti, sed sine culpa
Externa graviter vetita : (licet haud sine culpa
Mortali interna :) vel lædendo, haud violâsti
Sacram justitiæ legem : vel quando vocâsti
 Lædendo, *illicitis rebus*, sed læsio non est
 A te præmissa : aut *dubia* est lex restituendi :
 Aut si lædendo, legem tantùm violâsti
Pœnalem ; aut *mixtam* : nil cuiquam reddere debes.

Excusationes speciales.

UT non restituat, iuste excusabitur omnis
Improprium e cui quid tribuit *præscriptio ju-*
ris :

Hæc etenim facit, ut *Sixti bona*, sint bona *Titi*;
Illa fide iustæ. Si *Titus* possidet annos
Binos cum titulo ; si sint *bona mobilia* : atque
Præsens ad fuerit si *Sixtus* tempore dicto
Binorum annorum. Quod si *absens* tempore *Six-*
tus

Binorum annorum fuerit ; tunc quatuor annos
(*Cum titulo, iustaque fide*) *bona*, *Tite* necesse, est
Sixti possideas. Annos triginta requiro ,
Atque fidem iustam (*titulus si debuit*) ut quis
Alterius bona g *præscribat*. Si sint *bona fixa* h ;
Inter præsentis, annos bis quinque requiro
Cum titulo iustaque fide , *præscriptio iusta*
Ut sit. *Viginti, titulúmque, fidémque* requiro
Iustam inter non præsentis triginta requiro ,
Atque fidem iustam (*titulus si deficit*) annos.
Ut non restituas, tunc excusabêre, *Sixte* ,
Quando bonis cedis propriis, eademque relinquis
Illis, queis debes. Vel si tua debita *sponsa*
Creditor extinguat. Vel *compensatio* facta est
Illis, cui debes ; quia quoddam forsan eidem
Officium procurasti. Si *nescius es fors i*,
Cui damnum intuleris per culpam ; *pauperibus*
da

Ablatum k : vel *mitrato cum præfule* ! *iustè*

Transi-

Transige : vel pauper si fōrs, & egenus es ipse ;
 Ablatum tibi serva ipsi m. (Si quid sine magna
 Reddere non possis jactura animi ve, statúsve
 Ac famæ : (ut si restituens, nimis anxius esses,
 Deque salute tua desperans : vel sine amictu
 Atque decente statum famulatu, nobilis esset.
 Aut alienum opifex quisquam non reddere posset,
 Instrumenta suæ nisi nolens venderet artis :
 Aut appareres quasi fur per redditionem
 Ablati ;) non injustum est, differre molestum
 Redditionis onus ; donec reparare potens sis
 Illatum damnum, sine tanta, tamque molesta
 Jactura. Quòd si fōrs damnum æquale subiret
 Ille, cui damnum intuleras, potior foret ejus
 Conditio. Quòd si tua te quoque propria culpa
 (Luxuriæ, vel ludorum ; vel sumptus abundans
 In famulos, & equos factus,) reddebat egenum ;
 Culpa tua est, quòd non alienum reddere possis,
 Ni incurras dictam jacturam animi ve, statúsve.

Explicationes synonymorum.

a, actus justitiæ. b, malæ fidei. c, si ignoras,
 rem esse alienam ; neque dubitas, esse tuam. d, nil re-
 stituere teneris. e, improprium, id est : alienum.
 f, fide bona. g, bona mobilia. h, bona immobilia.
 i, id est : si post moralem adhibitam diligentiam, verum
 dominum indagare nequis. k, ablatum, vel aestima-
 tionem damni illati. l, cum Episcopo. m, scilicet
 in casu, quo pauperibus restituere teneris.

CAPUT IX.

De peccatis contra præceptum octavum.

§. I.

De detractioe, & contumelia.

Quale sit, & quantum quæris *detractio* crimen?
Injusta est fratris *a famæ* violatio. Furto
 Est gravius scelus hoc: cum sit detractio contra
 Famam, quæ pretio superat bona quæque laban-
 tis

Fortunæ. *Venialis* erit detractio, quando
 Materies levis est; levis est vel quando secuta
 Pernicies *b*; vel quando deest intentio, famam
 Lædendi: vel sat detractio libera *c* non est.
 Hoc inter vitium magna *d* est distinctio, & inter
 Id vitium, assuevit quod dira *injuriae* dici:
 Nam vitium id *f*, fratris quasi raptor lædit hono-
 rem

Præsentis: verum lædit detractio fratris
Absentis quasi fur famam. Confessio sacra
 Materiem scelerum istorum, haud aperire tene-
 tur;

(Scilicet, an *stuprans*; an *fur* sit quisque voca-
 tus,)

Aggravet hæc tantum cum circumstantia noxas.

Contu-

*Contumelia à superioribus subditis
illata.*

SI cuiquam infertur verborum injuria, tantum
Ut se se emendet : vel castigetur ab illis,
Quêis est parendum g ; peccati culpa cavetur :
Dummodò in hac poena, *modus* haud violetur ho-
nestus.

*Contumelia levis ; vel carens inten-
tione ledendi.*

SI quædam tantum fit parva injuria ; vel si
Quosdam infamandi fratres, intentio desit :
(Dummodò nullius reverà offensa sequatur,)
Peccatum leve erit. Sic excusare puella ;
Atque puer ; plebeie levis ; vel fœmina vana ;
In vos si rabido convitia spargitis ore :
Namque fidem vobis nemo, nisi stultus habe-
bit.

*Restituenda est fama ablata, honor-
que.*

SIcut detractor famam : sic reddere honorem
Cogère, si fratris læsisti injuriâ honorem.

§ II.

De restitutione fama.

SI verum crimen fratris non nemo retexit ;

Quo poterit studio, curet, removere *malum*, quem
 Concepere homines *sensum* de crimine fratris.
 Quare, sic dicat: *malè dixi, hæc crimina fratris*
Vulgando: deceptus eram; atque injuria fratri
Illata est à me. Si sic non proficit, illum
 (Nimirum fratrem) in *re aliâ* collaudet, & ejus
 Extenuet crimen. Si falso crimine quisquam
 Fratrem infamavit, crimen retractet apertè,
 (Coram illis saltem, qui falso crimine fratrem
 Audierant infamari) jurètque, (necesse
 Si fuerit,) fratri quòd falsum crimen inussit.

*Damnum in rebus, seu bonis fortune
 secutum ex detractiōe.*

Detracta ex fama, si quædam damna secuta
 Fortunæ in rebus fuerint, (ut si spoliatus
 Detractam ob famam, fuerit quis dote; vel à spe
 Excidit officii prendendi; conjugii ve
 Lauti acquirendi:) damna hæc reparare tenetur
 Qui posuit causam illarum: *Sententia* taxat
Prudentum, in casu hoc quantum sit restituendum.

Excusationes à restitutione fame.

Quando imperfectio actûs peccaminosi ab hac restitutio-
 ne excuset, vide capite octavo, hujus tertij tracta-
 tûs; §. 4. versu 12. & seqq.

UT non restituas famam, excusabêre, quando
 Occultum fratris peccatum, aliunde patescit.

Aut

Aut æquale aliud peccatum *aliunde* patescit.
 Vel famam *ratione aliâ* si frater ademptam
 Jam obtinuit ; *verbi causâ* : vitæ probitate ,
 Testéve prudenti. Simul excusabêre, famam
 Ut non restituas ; si prudens iudicium sit ,
 Quòd fratris texit surreptam *oblivio* famam.
 Vel tibi *detrahit pariter*, nec restituendi
 Frater habet mentem. Vel si non reddere fratri,
 Absque tuæ vitæ possis discrimine famam.
 Vel si restituens, magnum discrimen inires
 Perdendæ propriæ famæ ; si *fama* valoris
 Majoris longè *tua* sit, quàm fratris adempta,
 Ut non restituas, simul excusabêre, quando
 Læsus *onus* condonavit tibi restituendi :
 Sive tibi *clarè*, *tacitéve* onus hocce remisit :
 Ni tamen in soboles, famulosque, statimque re-
 dundet

Quam fratri injustâ peperisti *infamia* linguâ :
 Sic etenim frater non justè restituendi
 Condonabit *onus* ; cùm nati, aliique reclament.

§. III.

De susurratione.

PEccatum grave committis, *perversè susurro* ;
 Justitiam pariter violans , (quia lædere fra-
 trum
 Non dubitas famam ,) violans quoque barbarè
 amoris &
 Virtutem ; dum rixarum mala semina spargis.

Ut redeat per te pax, & concordia fratrum
Quos divisisti ; rigidâ sub lege teneris.

§. IV.

De judicio temerario, & suspicione.

A Bſque notis juſtis *l* temerè qui judicat, eſſe
Injuſtum quemquam graviter ; mortaliter
errat ,

Judicium ſi hoc ſit plenâ ratione *m* peractum ;
Judicio ex tali quia magna injuria fratri
Nascitur : *ad famam* cum juſ noménque apud om-
nes

Poſſideat. Quòd ſi ſint *ſufficientia ſigna*
Judicii talis formandi, culpa caveretur :
Signa etenim hæc faciunt, ut nulli injuria fiat.
Culpa gravis pariter deerit, ſi ſigna, notæque
Judicii talis, quadam ratione probentur *n*.

Suspicio.

A Bſque notis juſtis temerè ſi ſuſpicor *o* eſſe
Perverſum quemquam ; tantum venialiter
erro :

Saltem ſi videor mihi ſufficientia habere
Indicia : at quando ſine cauſa, *ſuſpicionis p*
Continuo vitium, pravo quia proximus à me
Affectu impetitur : mortali crimine labor.

Explicationes ſynonymorum.

a , *proximi.* *b* , *ſecutum damnum.* *c* , *ſi detractio*
non

non satis est deliberata. d, magnâ, id est: inter detractionem, & contumeliam, est distinctio specifica. e, contumelia. f, id vitium, id est: contumelia. g, si castigetur à superioribus. h, proximi. i, nam utrum etiam retractari debeat crimen falsum, proximo impetum, apud auditores mediatos, vide auctores. k, Charitatis. l, absque indiciis sufficientibus. m, cum plenâ deliberatione. n, si signa sint probabilia. o, si suspicor, vel etiam dubito. p, suspicionis gravis.

CAPUT X.

De reliquis vitiis, tractatu decalogi non comprehensis.

§. I.

De superbia.

MORTALIS culpæ perfecta superbia crimen Constituit; magno dū nempe subesse Tonanti

Præ fastu renuis; renuīve subesse, quibus jus

Præcipiendi est a. Imperfecta superbia, crimen

Constituit culpæ venialis; quando subesse

Illis non renuis, queis quisque subesse tenetur:

Sed te magnificas plus justo, efférque latentī

Affectu mentis. Cave sis condēnnere quemquam

Fra-

Fratrum, vel superum graviter; cum culpa patre-
tur

Tali contemptu *mortalis*. Vana videtur
Gloria non magnam culpam generare; licet sit
Ex rebus sacris *b* quæ sita hæc gloria. Crimen
Mortalis culpæ gignit *jaſtantia de re*
Lethiferè injuſtâ. Species ego dicere rerum
Sic jaſtatarum haud teneor, cum crimina sacro
Confiteor myſtæ: niſi delectatio earum
Rerum me capiat, de queis jaſtantia facta eſt.

§. II.

De avaritia, & prodigalitate.

CRimen *avarities*, & opum profuſio e per ſe
Vile parit tantum; niſi te *profuſio ineptum*
Reddat, perſolvas contracta ut debita; vel ni
Divitias adeo cupias, *neglectus* ut inde
Proveniat rerum, graviter *quas* cura ſalutis
Exigit, ut ſalvus ſias, ſemperque beatus.

§. III.

De Gula.

Dic: gula quid vitii eſt? gula ſit cum potus
& eſca
Appetitur nimium. Per ſe ſcelus eſt veniale.

Est mortale tamen, si sponte d' vorésve, bibasve
Tantum, ut grata salus lædatur corporis; aut si
Sponte bibas tantum, ut satietur fæda volup-
tas,

Nec cesses, donec sis ebrius, & rationis
Usu privatus pleno: quia culpa videtur
Haud levis, *abjecto rationis vivere ductu*
Instar brutorum. Si quis potabit ad usûs
Mentis jacturam, non ut vesana voluptas
Sedetur; verum ut potanti, corporis ægri
Grata valetudo redeat: (si sua sit id ægro
Consilium medici prudentis,) culpa cavetur:
Namque hunc in finem, *breviter* rationis habe-
re

Usûs jacturam, quid criminis esse putetur?
Ebric, si possis *pravum* discernere, & *æquum*
Inter: vel possis potus memor esse, quid actum,
Et dictum fuerit (quamvis tua planta vacillet;
Lingua labet, manibûsque tremas, vomitûsque
sequatur:)

Non grave comittis crimen; venialiter erras:
Cum *plenè* sic non pulsus sis mentis ab usu:
Præsertim si te plus potûs sumere posse
Credebas, quin te temulentia fæda sopiret.

§. IV.

De acedia.

Quid monstri vitium hoc? est segnis *acedia*
languor

*Segnitie*que animi; pietas, virtusque laborem

Quando habet annexum: renuit dum nempe la-
borem

Virtutis piger. At num turpis *acedia* culpam

Mortalem gignit? non gignit *acedia* culpam

Ex se mortalem: nisi turpis *acedia* crescat

Tantum in languorem, ut violentur iussa, ligant
quæ

Mortali sub culpâ homines. DEUS omnia cle-
mens

Crimina submoveat: virtutes inserat omnes.

Explicationes Synonymorum.

a, superioribus. *b*, scilicet ex concionibus, Con-
fessionibus excipiendis. *c*, prodigalitas. *d*, delibe-
ratè.

TRA-

TRACTATUS IV.

De Sacramentis in genere, &
specie.

CAPUT I.

De Sacramentis in genere.

§. I.

*Quid sit Sacramentum, quæq; ejus
materia, & forma?*

Quid Sacramentum vocitas? voco *sensile si-*
gnum,
Quod vi præpollet, *sanctos* nos significandi,
Et faciendi; homines; equidem *constanter*: ut ipse
scilicet instituit Christus. Dant præterea jus
Sacramenta homini digno, specialia habendi
Auxilia è cælo: sed pro ratione *Sacrorum a,*
Sunt varia auxilia hæc: varius quia nempe *Sacro-*
rum b

Est finis. Confert sic *confirmatio*, robur,
Ut quondam *fidei* sit firma professio nostræ.
Verùm hos effectus non præstant inde, quòd ille,
Qui

Qui sumit; vel qui tibi Sacramenta ministrat,
Id mereat: sed præstant inde, quòd illa
Rectè ponantur, quæ Sacramenta requirunt.

Materia, & forma Sacramentorum.

UT cuiquam rectè quis Sacramenta ministret,
Utitur *ut formâ*, verbis *c*, *ut materiâ*, re
Tali, quæ nostris quadam ratione patescit
Sensibus; ut si quis quendam *baptismate* sacret,
Utitur is Lymphâ; sic ut sit lympa, *remota*
Materies baptismi: ipsa autem ablutio prolis
Proxima materies sit. Sed quid *forma* vocatur
Sacri baptismi? forma hæc, verba illa vocantur,
Quæ profers, dum quem fluvialibus abliis undis.

§. II.

*De requisitis ad validam Sacramento-
torum administrationem.*

Tunc quævis *validè* tu Sacramenta ministras,
Si ponas illud, quod Sacramenta requirunt,
Ut possint *à parte rei* subsistere: nempe
Materiam, & formam, posuit quas instituendo
Illa DEUS. Tum materiam *conjunctio* & inter
Formam sit *talis*, quæ formam, materiâque
Justè componat *d*. Posthæc sit justa potestas,
Sacra e ministrandi. Sit recta intentio, (sive
Quod Christus fecit, faciendi prompta voluntas,) *e*
Existens actu; vel quæ *virtute* reposita est

In factō quodam, cum quo concepta voluntas f:
Namque minùs satis est quædam concepta vo-
luntas

Olim, & nunc *habitu* g quendam retinens; quia
talis

Tantum præterita est, & non revocata voluntas.

§. III.

*De requisitis ad licitam Sacramento-
rum administraticnem.*

*Item de Sacramentis, imprimentibus
Charactere.*

UT licitè Sacramentum quodcunque mini-
stres,

Esse DEO gratus mortalis criminis expers
Debes, dum tractas illud. Nisi forsitan absque
Solenni ritu quemdam baptismo tingas,
Quando aliàs, *tingende*, sine hoc moriere lava-
cro.

Nam sic & licitè, (quamvis sis crimine pressus
Mortalis culpæ,) sacro illum fonte lavabis.

Sed pariter cura, ne te *cenfura* h repellat

A Sacramentis tractandis. Cura simul fit

Omnia ponendi, quæ Sacramenta requirunt

Ut simul & valeant, simul & tractentur honore

Digno i: nam *sanctum*, sanctè tractare monemur.

SACRA-

Sacramenta imprimuntia charactere- rem.

E Sse characterem scito indelebile signum
Spirituale animis impressum. Hoc imprimit
 almus

Ordo Sacerdotum : tum confirmatio ; & ante
 Omnia *baptismus*. Signum hoc, iterarier isthæc
 Sacramenta vetat. Signo distinguimur isto
Loti k à non lotis : *firmi l* distinguimur à non
 Firmatis : signo hoc, *uncti m*, distinguimur à non
 Unctis in dignos, divinam poscere plebem.

Explicationes Synonymorum.

a, Sacramentorum. *b*, Sacramentorum. *c*, quid
 speciale hîc habeat matrimonium, vide suo loco. *d*,
 id est : inter materiam, & formam sit talis conjunctio,
 ut verba formæ, moraliter videantur cadere super ma-
 teriam. *e*, Sacramenta. *f*, intentio virtualis. *g*,
 intentio habitualis. *h*, censura Ecclesiastica. *i*, de-
 bita reverentiâ. *k*, baptizati à non baptizatis. *l*,
 confirmati, à non confirmatis. *m*, ordinati à non or-
 dinatis.

CAPUT II.

De baptismo, & confirmatione.

§. I.

§. I.

De baptismo ejusque materia, & forma, &c.

Dic mihi *baptismi* nomen, dic formam, materiâque!

Corporis exterior nonne est ablutio, facta
Sub certâ formâ verborum: materia, unda est
(Non expressa rosis: vel succus,) sed *fluvialis*:
Estque capax hujus, quicumque homo natus Adamo est:

Estque hujus Sacramenti quicumque minister
Mortalis; modò sit faciendi prompta voluntas
Quod fecit Christus, dum quem Baptismate sacra-
crat.

Baptismus dubius.

Incertum quando est, vitâ num præditus is sit,
Quem tu baptizas; vel quando deest aqua,
certa

Materies sacri fontis: sub conditione
Confer baptismum. Pariter sub conditione
Baptizato iterum, si certò vixerit ille
Quem *dubiè* baptizâsti: vel quem sine certa
Materia baptizâsti, si certior ad sit.

Effectus hujus Sacramentis notio- res.

Efficat hoc Sacramentum, ut sit lotus & ab omni
Immu-

Immunis nævo, seu nævum *ab origine* quisquam
Secum habeat : seu sit nævus contractus ab ipsa
Tingendi culpâ : (nisi fôrs obicem posuisset
Tingendus, *fiçtè baptismum* suscipiendo,
Nec removendo obicem,) tum pœna remittitur
omnis

Debita tam propriæ culpæ, quàm debita culpæ,
Quam primos nostros flemus patrâsse parentes;
Jus simul attribuit baptismus, percipiendi
Cætera sacra b, piè quæ nobis, Christe, parâsti.

Patrini baptismi.

Dic quid Patrinus ? proprium cui tangere e
prolem est

Dum baptizatur. Sed *tangens* ipsemet esse
Lotus d debebit; nec non rationis habere
Usum; præterea designari vel ab ipso
Debebit parocho: vel patrinum, genitores
Prolis designent: sitque insuper unus, & una
Patrinus; vel saltem unus: sitque insuper illi,
Qui tangit prolem, tangendi e expressa voluntas.

§. II.

De confirmatione.

Quid Sacramenti sit Confirmatio, quæris?
Unctio sacrati *sacrum hoc f* est chrysmatis,
unde

Fronte humectatur sacro Baptismate lotus:
Idque manu illius, summa est cui cura *sacrorum g*
Idque

Idque etiam certâ verborum formulâ. Habentur

Eximii fructus sacro hoc ex Chrysmate ; namque

Gratia sanctificans augetur : robora sanctæ

Non minùs attribuit *fidei* quondam *profitendæ*.

Materia, est oleum, nobis quod fundit oliva :

Balsama ei misce, lacrum tunc chrysmâ vocatur ;

Si tamen accedat magni benedictio mystæ h.

Explicationes synonymorum.

a , lotus , tingendus baptizatus , baptizandus. b ,
cetera Sacramenta. c , suscipere. d , baptizatus.
e , suscipiendi. f , Sacramentum hoc. g , id est ma-
nu Episcopi. h , Episcopi.

CAPUT III.

De SS. Eucharistiæ Sacramen- to.

Quid est SS. Eucharistia ?

Corporis est magnum Sacramentum, atque
cruoris

Christi, sub specie panis, vinique latentis,

Unde animas hominum refici, DEUS ipse vole-
bat,

Et variis donis cælestibus esse refectas.

Materia, est panis, quem tritica talia præbent,
 Quæis panis fieri nostrum consuevit ad usum:
 Nec non materia est vinum, quo vitis abundat:
 Nec refert, vinum rubrúmve, albúmve sit illud.
 Conficis hoc Sacramentum tunc, quando Sacer-
 dos

Es factus. Verùm sumes id, quando solutus
 Culpa à mortali es. Sic sumere quolibet anno
 Ad festum paschæ debes, quia mater a id à te
 Exigit. Id pariter sumes, cùm mortis adibis
 Discrimen: namque hoc rigidè tibi Numina
 mandant b.

Explicationes synonymorum.

a, Ecclesia. b, id est: præceptum communicandū
 in articulo mortis, est præceptum divinum.

CAPUT IV.

De Sacramento pœnitentiæ.

§. I.

*Quid sit pœnitentiæ, quæ ejus materia,
 & forma; ejusque integritas ma-
 terialis & formalis.*

Dic Sacramenti quid sit Metanæa reorum a?
 Est Sacramentum, quod delet crimina, fecit
 Quæ

Quæ baptizatus, postquam rationis adeptus
Est usum ; humani si debita forma adhibetur
Judicii ; à Christo quoniam ipso hæc forma sta-
tuta est.

Distans materia est *b sacri hujus c*, quidquid ab *usu*
Mentis peccasti. Verum ut fateare necesse est
Mortales culpas veniales ut fatearis
Culpas, liberum erit ; quippe has lex nulla fatem-
di est.

Attamen has culpas veniales cura fatendi
Sit tibi, quando voles *Metanææ gratiam d* habere,
Dum non es culpæ mortalis pondere pressus.
Proxima materia est, scelerum confessio facta
Sontibus à mæstis, quorum *contritio* pectus
Occupat, & vitæ emendandæ *firma* voluntas,
Sed licet ut sis *contritus* dum crimina pandis,
Sit melius ; tamen *attritus* si crimina pandis,
Crimina tollentur. *Sacri hujus e*, tertia pars est
Nonne *satisfactio f* sed pars hæc, *integrat* istud
Duntaxat *sacrum g* : non ejus constituit rem *h*.
Forma sacri istius i, sunt mystæ verba, solum
Queis reddit scelerum tristi sub mole gemen-
tem.

Confessio materialiter integra sit.

Quidquid peccasti, quod castigatur in igne
Æterno, mystæ debes aperire sacro,
Sic ; ut non tantum scelerum *substantia* mystæ
Dicatur, verum *numerus* quoque lethiferorum

Dicatur scelerum, quorum est mens conscia, post-
quam

Inspexit sese studioſo examine. Quòd ſi
Mortalis culpæ ſclerum non dicere poſſis
Exactum numerum; numerum tum aperito pro-
batum &

Quem modò dictamen mentis putat. Addere ve-
rùm

Talia tunc debes: *decies feci hoc: minus aut plus:*

Quòd ſi nec numerum poſſis aperire probatum,

Tum dices: *ſolitus fueram patrare per unam*

Hoc ſcelus hebdomatem toties: totiesve per annum.

Crimina ſi quædam ſpecie diverſa patrâſti

Hanc ſpeciem myſtæ ſtudioſè aperire memen-
to.

*Confefſio formaliter integra quando-
que ſufficit.*

Quòd ſi non poſſit quiſquam delicta fateri
Omnia, (quòd linguæ mutus non gaudeat
uſu,)

Significet nutu crimen veniale, vel unum,

Vel duo. Si quiſquam moribundus deſtituâtur

Linguæ uſu ſubito; noxis fac myſta ſolutum

Tunc illum, quando moribundus ſigna doloris

Exhibuit veri: abſolvi vel quando petebat

Ipfemet; aut quiſquam teſtetur, ſigna doloris

Exhibuiſſe ægrum. Quòd ſi præſumere poſſit

Prudenter myſtes, moriens quòd ſigna doloris

Ediderit, poterit tum ægrum *sub conditione*
 Solvere delictis, quamvis non viderit ægrum
 (Sensus privatum) plangentem crimina : nec sit
 Qui contestetur, quòd crimina planxerit æger.
Invalide quendam crebrò sua crimina fassum
 Si infirmum reperis : nec sacra solutio l possit
 Differri *scelerum*, rigidi ob morbi gravitatem :
 Vel duo decumbant lecto uno, nec queat unus
 Pandere delictum mystæ, quia audiat alter ;
 Lex erit, ut tantùm venialia crimina pandant
 Quæ minùs infamant. Quòd si hæc discrimina
 cessent ;

Omnia secretò pandentur crimina mystæ.

Explicationes synonymorum.

a, pœnitentia. b, materia remota. c, hujus Sacramenti. d, absolutionis gratiam. e, Sacramenti hujus. f, satisfactio. g, Sacramentum. h, essentiam. i, Sacramenti hujus. k, probabilem. l, absolutio.

§. II.

*De tribus confessorii officiis, judicandi
 scilicet, docendi & medicandi:
 ac primò*

De officio confessorii, & judicis.

Sunt tria, quæ incumbunt illi, quiolvere son-
 tes

Vult a delictis : *Index* is scilicet esse
 Et *doctor* debet ; *solers medicusque* animarum.
 Ille *judex*, debet scelerum cognoscere mille
 Naturas ; quæ sint venialia crimina ; quæque
 Crimina sint, animæ mortem inducentia : quæ-
 que

Sint scelerum species, & circumstantiæ eorum ;
 Redditionis onus pariter quæ crimina nobis
 Imponant : & quæ sibi *Papa*, aliûsve reservat
Præsul ; tum quæ *cenfurâ* nos crimina stringant.
 Verùm hæc exactè cognoscere cuncta, necesse
 Non est ; dummodò quis possit dubitare, aliôs-
 que

Quærere *prudenter* : nam sic facimus, fieri quæ
 Hic, & nunc possunt nostra pro conditione.

*Pœnitens (præsertim rudis) sæpe non
 judicandus est à confessario de peccato, ut est
 in se, sed ut est in conscientia
 pœnitentis.*

Sæpe rudes homines mystes non judicet. Ex re
 In se lethiferâ : potius sed judicet illos
 Ex propriæ mentis ductu a : nam sæpe, quod in se
 Lethiferum est, illi haud apprehendunt lethiferum
 an sit ;

An veniale sit id : confusam apprehendere tantum
 Apparent culpam crebrò b ; culpam venialem
 scilicet, ac imperfectam. Si propria dictat
 Nonnulli ratio c, crimen quòd fecerit atrox d :

(Quam-

(Quamvis hoc crimen tantum veniale fit in se,) Judicet hunc mystes propriæ ex ductu rationis. Sæpe etiam excusat quædam ignorantia fontes; Queis, quamvis *dubium*, vel *scrupulus* incidat, u-
trum

Non grave patrârint crimen: tamen absque (co-
lestâ

Ignorant culpâ, quòd vestigare ligentur,
Num grave, vel leve sit crimen: vel ii (sine cul-
pa)

Non animadvertunt, num investigare ligentur,
An grave, vel leve sit crimen: ratiove (proba-
tam

Apprendit quam sors) occurrens e suadet, id esse
Momenti exigui, quod sors jam omittit, agítve:
Atque adeò crimen tantum veniale patrari.

Scienda de absolutione à reserva- tis.

SI quisquam premitur casu, quem Papa reservat,
Aut alius Præsul; tu cautè Parœce caveto
Ne talem absolvas: potiùs tibi cura sit, illum
Ut mittas ad eum, cui talem absolvere fas est.
Vel si difficilè est, fontem dimittere cura,
Ut (tacito casu, & personâ,) absolvere possis
Jure f obtento ab eo, cui jus concedere fas est.
Quòd si *concedens hoc jus*, non possit adiri,
Atque gravi fontem absolvendi causâ adigaris;
Indirectè illam pro nunc absolvito. Verùm

Sic culpâ exemptus g, se postea sistere debet
 Illi, cui fas est, *directè* tollere casus h.

*Scienda de absolutione à reservatis
 in mortis articulo.*

Mortis in articulo quivis te Mystra valebit
 Solvere criminib⁹ (quamvis hic Mystra pro-
 batus

Judicium ad sacrum haud fuerit i :) mortalia
 seu sint

Crimina : seu sint, quæ sibi summus Papa reser-
 vat,

Aut alius Præsul. Nec, (cùm discrimina mortis
 Cessârunt,) te sistere ei, qui *errata* reservat,

Debes : ni quadam censurâ crimina Papa,

Aut præsul quisquam affecit : te sistere namque,

(Postquam cessârunt mortis discrimina,) debes

Tunc illi, (Papæ, aut alii,) qui *errata* reservat :

Non ut te absolvat ; sed tantùm ut te experiatur

Parentem : pariter te illi tunc sistere debes,

Ut præstes damnum, si quemquam damnificasti.

Reservatio casuum dubia.

A Nne reservatus dubius sit casus, & anceps ?

Exempli causâ, dubium si est, sufficiente

Utrum consensu & quemdam commiseris actum

Injustum l : vel si dubium est, num conditiones

Ad sint, ut casum sibi præsul quisque, vel ipse

Papa reservârit : solita de gente Sacerdos m

Hunc

Hunc poterit dubium absolvendo tollere casum.
Sed quæris, quænam sint istæ conditiones,
Quæ casum *n* attribuunt Papæ, Mystævé mitra-
to?

Scilicet, ut casus peccatum lethiferum sit,
Peccatum externum, grave; factum o ipsoque pera-
ctum.

Explicationes synonymorum.

a, ex propria conscientia. *b*, id est: pœnitentes
tales sæpe, dum peccârunt, apprehenderunt tantum ma-
litiâ aliquam in confuso. *c*, propria conscientia. *d*,
crimen mortale. *e*, id est: peccator ex aliqua ratione
occurrente, sæpe sibi bonâ fide persuadet, id, quod nunc
agit, non esse alicujus momenti. *f*, facultate obtenta.
g, sic absolutus. *h*, casus reservatos. *i*, quamvis
hic Sacerdos non sit approbatus ad confessiones excipien-
das. *k*, utrum plenâ deliberatione. *l*, actum pecca-
minosum. *m*, ordinarius confessorius. *n*, tanquam
reservatum. *o*, ipso opere consummatum.

Scienda de censuris.

Censuram dico pœnam, quâ quisque gravatur
Almæ præfractè *a* violans præcepta Parentis *b*.
Non tamen incurrit pœnam hanc, qui illam sine
culpa *c*.

Ignorat; neque contrahit hanc, qui nescius ejus
Est tenui culpâ *d*. Quod si censura feratur
Contra illum, qui consultò, gnarèque Parentis
Almæ transgreditur jussum; tum liber ab ista

Pœna est, ignorans illam quicunque *supine*
 Vel *crasse*: quia nimirum pœna iſta requirit
 Mentem *præfractam* e. Quòd ſi ignorantia pœnæ
 Hujus ſit talis, quæ certa ſcientia poſſit
 Dici ex ſenſu hominum *f*; tunc pœna incurritur
 iſta.

Fert aliam *ius* cenſuram; ſed crimine tantùm
 Pro comittendo, non factò; hæretque per ævum
 Cenſura hæc, tulerat quam *ius*. Homo *judicis* ex-
 plens

Partes, fert cenſuram aliam, quæ expirat, ubi mors
 Tollit eum, qui cenſuram tulit; iſta, futura
 Crimina non tantùm punit; ſed crimina punit
 Illa etiam, quondam quæ cui comiſſa fuere.
 Fert aliam cenſuram iterum *ſententia lata*
 Contra delictum comiſſum, abs *judicis* ullo
 Officio. Cenſuram aliam *ſententia* non fert
Lata, ferenda ſed à te *judice*, lege jubente,
 Certorum ſcelerum fuerit ſi culpa patrata.

Excommunicatio major.

Cenſura eſt, quâ quis gremium *g* vitare jubetur

Matris h. Si ſic *puniti* vitare recuſes

Convictum *i*, tibi tunc *sacra k* ſuſcipienda negan-
 tur:

Verùm te abſolvat *l* quavis de gente Sacerdos,
 Crimina cui fas eſt mortalia ſolvere ſontùm.

Suspensio.

Censura est, quâ cui sacra de gente *m* ligatur
Functio sacrarum rerum, quæ vel ratione
 Officii exercet sacri: vel quæ ratione
 Ordinis exercet sacri: ratione *ve juris n*
Accepti in populum: vel quæ ratione *bonorum*
Illorum exercet, quæ larga Ecclesia præbet.

Interdictum.

Censura est, quâ christiadae prohibentur adesse
 Divino officio: nec non quâ *sacra o* negantur
 Suscipienda illis *quædam*: tumultusque sacratus p.
 Estque *locale* aliud: quod nempe locum afficit
 (ædem)

Directè: sed personas tantum afficit illud

Indirectè. Aliud nos *Personale* vocamus:

Scilicet id, quod personas *rectè* afficit; ut sic

Sacra locis nullis *divinæque* sumere possint.

Mixtum, est compositum ex *Personali*, atque *locali*.

Utrumque est *generale* simul, *specialèque*. Vade

Quæsitum doctos, cupias si plura scire

De re, quam rarus rapiet tibi casus in usum.

*Confessarius quâ judex tenetur etiam
 examinare pœnitentem.*

Judicis officium est, studioso examine fontes

Explorare q illos, qui se explorasse videntur

Non rectè; quia scilicet is curare tenetur

Integra ut existat scelerum confessio sacra.
 Non tamen exquirat rigidè, quæcunque patrâsse
 Possibile est fontes; sed quæ patrâsse videntur
 Juxta hanc ætatem; juxtaque hanc conditionem,
 In qua peccantem reperit, dum judicat illum.
 Non etiam exquirat rigidè, *quæis* crimina facta
Adjunctis r fuerint: sed tantum scire labores
 Adjuncta illa *mali* s, quæ fontes prava putabant,
 Noxia quando ausu stolido delicta patrabant *t*.
 Cautus is imprimis sit, quando examinat actus
 Luxuriæ. Quare, (nisi judicet esse necesse,)
 Indaget rarò, quibus adjunctis *ve*, modò *ve*
 Luxuriæ crimen factum; si adjuncta, modum *ve*
 Luxuriæ factæ non judicat esse notata
 Tanquam prava, reus quando patrauerat actum
 Luxuriæ cæcæ. Simul adjuncta ista, modum *ve*
 Indaget rarò *my*stes, quando absque rubore
 Eximio reus haud valet adjuncta ista, modum *ve*
 Declarare sui sceleris: si sufficienter
 Ex dictis fontis queat hæc adjuncta notare.

Examinis hujus regula.

UT ritè explores fontes, *speculum* tibi pone
 Jussa DEI bis quinque: piæ quoque jussa Pa-
 rentis
 Quinque v: dein *speculum* capitalia crimina se-
 ptem
 Pone tibi; & videas, in quæis peccâsse putandi
 Sint tristes fontes. Scelerum neque sollicitus sis
 Explorare nimis *numerus*, cognoscere quando

Ex dictis numerum poteris x. Si rusticus adfit
 Ingenio crasso, fasturus crimina, qui non
 Adducet numerum, temerè nisi quem tibi dixit
 A te quæsitus; neque tu præsumere iudex
 Possis, quòd se se emendet dimissus, ut is se
 Exploret melius: fidenter solvito talem
 Delictis. Nam fit, fieri quòd posse putandum est
 Juxta ejus vires. Gnaros y exquirere noli:
 Ni forsan *scelerum*, (de queis est mentio ab ipsis
 Facta,) *adjuncta*, minùs rectè explanare videntur.

*Confessarius ut iudex, debet etiam in-
 jungere pœnitentiam.*

Commeritam ut iudex, debes injungere sonti
 Pœnam x: sed pœnam delictis, atque vigo-
 ria

Sontis conformem. Nam crimina plectere, nun-
 quid

Judicis officium est? pœnam ergo injungito ta-
 lem,

Quæ sit possibilis, quæ sit quoque comoda son-
 ti,

Explicationes synonymorum.

a, contumaciter. b, Ecclesiæ. c, inculpabiliter.
 d, qui ignorat ignorantia leviter culpabili. e, contu-
 macem. f, quæ moraliter possit dici scientia. g,
 communio. h, Ecclesiæ. i, consortiū. k,
 Sacramenta. l, id est: à peccato communicationis

cum excommunicato majori excommunicatione ; sive ab
 excommunicatione majori te quilibet Sacerdos, valens
 absolvere à mortalibus, absolvere potest. m, clerico.
 n, jurisdictionis. o, Sacramenta. p, Ecclesiastica
 sepultura. q, examinare. r, circumstantiis. s,
 peccati. t, id est : confessorius pœnitentem examinet
 tantum de iis circumstantiis, quæ pœniten-
 ti occurrebant ut malæ, dum actu peccarat. v, quinque præcepta
 Ecclesiæ. x, quando numerum peccatorum ex dictis
 pœnitentis moraliter, & probabiliter colligere potes.
 y, bene instructas. z, pœnitentiam. aa, viribus.

§. III.

De confessorio ut doctore.

QUâ doctor, mystes documentis imbue fontes
 Solvendos ; ut eis scelerum confessio sacra
 Utilis evadat. Documentis imbue, rerum
 Summarum fidei ignaros. Si nescius est fôrs
 Non nemo, quòd sit rabies b ponenda : vel est fôrs
 Quisquam, qui credat, se non malè parva teneri
 Reddere ; vel quisquam est fugiendas nescius esse
 Peccandi causas propiores c : instrue tales,
 O solers iudex, ne sit confessio nulla.
 Si quisquam peccatorum præstare recuset,
 Quæ fuerint præstanda illi, ne solvito culpis
 Illum ; ne indigno tu Sacramenta ministres
 Sacrilegè : tibi nam (quantum fieri valet) esse
 Perspectum debet d, veniam e quòd fons mereatur.

Pœni-

Pœnitens, laborans ignorantia culpabili sibi noxia.

Quædam inculpatè si sors ignoret, ut ipsi
Hæc ignorantia fonti ignorantia fiat
Noxia, (nimirum si sors mortalia credat
Crimina, quæ tantum sunt crimina vilia f: vel si
Redditionis onus vanè se credat habere,)
Sincerè huic, iudex, errorem ostende nocivum.

Pœnitens, laborans ignorantia inculpabili sibi non noxia.

Quædam inculpatè si sors ignoret, ut ipsi
Hæc ignorantia fonti ignorantia non fit
Noxia, (nimirum, si, quæ venialia credit
Crimina, re verà mortalia crimina sunt: vel
Redditionis onus certum ignorare videtur,)
Instrue eum, iudex, tua si quæ instructio fructum
Promittit; nec sunt mala deteriora timenda
Ex monitis, dictisque tuis, quibus instruis illum.

*Pœnitens dubitans, & interrogans
confessarium.*

Si dubitat, rogatque reus, sibi restituendum
Num sit? respondeo, prout te conscia veri
Respondere monet ratio. Prudentia dictat,
Ne plus responsi des fonti, quàm reputetur
Esse necesse (nisi fructus spes optima subit
Responsio ex dando cordato,) pro ratione

Præcisâ dubii, tristis quod proposuit fons
 Exempli causâ : quærit fons tristis, an atrox
 Fecerit incestûs crimen, cum uxoris amicam
 In gradibus vetitis cognovit ? dicito quod sic :
 (Scilicet incestûs crimen quod fecerit atrox)
 Sed < nisi te quærat > taceas quod sit spoliatus
 A thalami socia repetendi *debita* jure.
 Solvendo g imprimis fonti memor esto, favere
 Judiciis placitis *b* : spectant quia *sacra* i reorum
 Præcipuè fructum ; illorum curantque salutem.

§. IV.

De confessorio ut medico.

Quâ *medicus*, judex fonti præscribe medelam
 Adversus morbos animæ (peccata purato)
 Ut sic curentur. Si credas, esse necesse
 Hæc amuleta reo præscribere, lege teneris
 Austerâ, hæc amuleta reo præscribere. Poenam
 In meritâ *k* hæc amuleta reo præscribere fas est ;
 (Huic etenim *medicinalis* Metanæâ i vocatur :)
 Vel poteris mæsto fonti monstrare, necesse
 Quàm sit, ut antidotis utatur talibus, igne
 Luxuriæ ardenti *m* jejunia præcipe : dandos
 Præcipe avaritiæ *n* nummos, sic vulnera cedent :
 Oppositis mediis ; hostis que fugatur ab hoste.

Explicationes synonymorum.

a, id est : ignaros rerum fidei, credendarum necessi-
tate medii. *b*, odium. *c* : causas, seu occasiones pro-
ximas.

ximas. d, confessorio moraliter perspectum esse debet.
e, absolutionem. f, venialia. g, absolvendo. h,
benignis sententiis. i, Sacramenta. k, in pœniten-
tiam. l, pœnitentia. m, libidinosus. n, avarus.
o, eleemosinam.

CAPUT V.

De extrema unctione & ordine.

§. I.

De extrema unctione.

Quid est extrema unctio?

UNctio membrorum variorum Corporis ægri
Cujus in occasûs discrimine vita moratur.
Præcipuè unguntur membra ægri corporis, in
quæis

Quinque vigent sensus. Sacri hujus a forma vo-
cantur

Verba ea, quæ recitat mystes, dum membra per-
ungit

Ægri. Materia, est oletum, quod fundit oliva;

Quódque sacrat Præsul, Christi qui servat ovi-
le b.

Extrema unctio, tempore pestis faci- cienda.

Quòd si grassetur pestis, propriae ut sine vita:
Non possis pastor discrimine inungere sen-
sus

Omnes infirmi; sat erit tunc ungere sensum
Præ reliquis promptum ad tingendum c: vel vi-
gor in quo

Sensuum inest summus, (caput arbitror) reci-
tando

Formam, quæ est cunctis communis sensibus. At
si

Cunctos percurras sensus velociter: aurem
Scilicet unam, unumque oculum, naræmque, ma-
nùmque;

Dicendo *formam* communem sensibus ægri
Cunctis; tutius est, nec non securior æger.

Subiectum huius Sacramenti.

Qui semel usus eras ratione, valebis inungi, !
Si discrimen adis mortis, sic: ut metuen-
dum

Sit meritò I, ne decedas. Sic vulnera: morbus;

Et partus prolis, nec non tremebunda senectus;

Sæpe solent rigida generare pericula mortis,

Actu peccantem graviter: vel crimine certò

Mortali exemptum nondum; non ungitomy-
stes.

Si incertum est, crimen grave an emendaverit æ-
ger

Qui post commissum crimen grave, tempus ha-
bebat

Eliciendi actum contriti pectoris, antè

Quàm spoliaretur (vi morbi sensibus, ungi

Extremè poterit. doctorum consule sensus.

Quando nam repeti extrema un- ctio possit?

SÆpius infirmos poteris tunc ungere, quando
Convaluère semel: sed postea rursus eodem
Decumbunt morbo; aut alio. Sed non in eodem
Bis dabis hoc Sacramentum *discrimine* mortis.
Supplicio mortis mulctandos, ungere noli
Curator: nec eos, qui prælia sunt inituri;
Aut qui fatalem debent conscendere navem:
Nam tales, *ut sic*; vanè reputabimus ægros.

Obligatio suscipiendi hoc Sacra- mentum.

Quamvis (si defuit contemptus, scandalàque)
æger

Non peccet graviter, *sacrum* hoc e non suscipien-
do:

Justitiæ tamen est vinclum grave, Pastor ut ægro

Præbeat hoc Sacramentum; *tacite* ve petat; vel

Expresse infirmus. Quid si quis tempore pestis

Postulet hoc *Sacrum*: præbebis, mysta petenti

Hoc

Hoc Sacrum, propria si non discrimen adire
 Vitæ amittendæ debes. Discrimen adire
 Vitæ perdendæ debebis tempore pestis
 Tunc mystes, quando *abs aliis* decederet æger
 Scandendi cœli *mediis*. Curator, habeto
 Curas, ut contra pestem medicamina sumas,
 Namque amor *fin* plebem curandam te obligat,
 hæc ut

Contra grassantem pestem medicamina sumas,
 Pluribus ut valeas ovibus sit utilis esse.

Effectus huius Sacramenti.

Quando infirmatum patrati criminis atrox
 Horror utrinque premit, premit, urget, &
 instat, & angit;

Hoc Sacramentum præstabit robora. Nec non
 Hoc Sacramentum præstabit robora, quando
 Conduplicante metum moriens jacet horridus
 orco.

Nec non firmabit mentem, quò pondera morbi
 Sustineat levius: nec non sperare jubebit
 Ægrum, quòd præsens sibi sit clementia cœli.
 Tum quoque *relliquias* scelerum depellet: & æ-
 grum

Absolvat pœnis nonnullis: scilicet illis,
 Quos DEUS instituens Sacrum hoc *gr*taxaverat.
 Ægro

Si sit conducens, sano quoque corpore surget.

§ II.

Pauca de Sacramento ordinis.

Est ordo Sacramentum, quo sacra h̄ potestas
Traditur in Corpus Christi ; verúmve fit,
aut sit

Hoc Corpus Christi restantúm mystica : nempe

Gens ea, quam proprio servásti sanguine, Christi.

Cætera, quæ debes sacro de hoc ordine scire,
Invenies passim, libros evolvere curans.

Quædam de impedimentis ordinum : seu de irregularitate.

Sunt obices quidam, statuunt quos dogmate sacri

Juris, qui impediunt nonnullos ordíne ritè

Sacrari ; vel sacratos uti ordine, quo jam

Sacrati fuerant. Generis sunt duplicis isti

Obstantes obices : quidam nam proveniunt ex

Defectu quodam ; quidam sed proveniunt ex

Delicto quodam. Quidam sunt perpetui ; sed

Quidam cum certo (velut ætas) tempore cessant.

Irregularitas, proveniens ex defectu.

Defectus obices, gignit bigamúsque, thoróque
Exlegi

Exlegi natus; vitio quoque mentis inustus:
 Vel vitium quoddam mortali corpore prodens;
 scilicet indoctus; demens: ætate carénique;
 Valdè deformis; duplici sexúque creatus.
 Conditione statûs servus Christúmque rigore
 Lenem non imitans; mutilis membris miseran-
 dus.

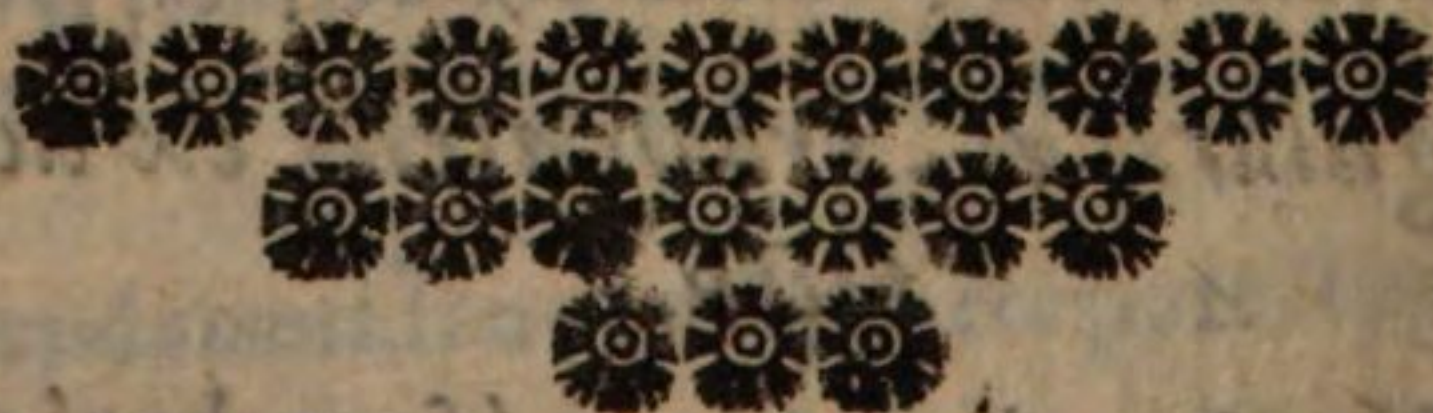
*Irregularitas, proveniens ex de-
 licto.*

Delicti gignunt obices occisor: & ille
 Qui fratri resecat membrum. Baptismáque
 bis qui

Suscepit; aut qui sacrari se ordine passus
 Illicitè est; aut suscepto si se ordine quisquam
 Illicitè exercet; vel si quem infamia vitæ
 Damnet, ut is meritò sacratis exulet aris.
 Hæc scire exactè si quæris, quærito libros
 Doctorum illorum, qui fusè talia tractant.
 Insinuâsse sat est, quæ rarus postulat usus.

Explicationes Synonymorum.

a, Sacramenti. b, Episcopus. c, adungendum.
 d, rationabiliter. e, Sacramentum. f, Charitas.
 g, Sacramentum. h, spiritualis potestas.

CAPUT VI.

De Sacramento matrimonii.

§. I.

Quid sit matrimonium?

Est Sacramentum, quo vir, mulierque sibi ip-
sis *a*

(Juxta præscriptum legis, mandatæque matris *b*)

Corpora concedunt, ad prolem suscipiendam:

Atque ad perpetuò vitâ se confociandos:

Nec non ad medium contra ignem carnis *c* ha-
bendum.

Distans materia d est, sponforum corpus utrumque.

Mutua traditio sponforum corporis, esto

Proxima materies. Forma, acceptatio dictæ

Mutua traditionis erit. Sed significari

Traditio debet, nec non acceptio, signo

Externo quodam; verbo, nutûve oculorum.

Minister hujus Sacramenti.

Tantum est assistens, & non est mysta minister

Sacramenti hujus: sponsus, dilectæque sponsa

(Dum sibi se tradunt,) *sacrum e* istud ritè mini-
strant.

Post initum pactum, donec commercia carnis

Exercent sponsi, vocites *rata* vincula pacti

Conu-

Conubii *f*: postquam commercia carnis habebant

Sponsi, conjugium *consummatum* vocitabis.

§. II.

Quid sint sponsalia.

Mutua sunt, & libera sunt promissio *vincli Venturi g*, signis externis significata, (Verbo, vel nutu,) personas inter amantes Diversi sexûs, habiles si jure videntur: Illæ nimirum justâ si ætate fruuntur, Et *spondere* illas prohibent si obstacula nulla. Obligat hæc graviter sponso promissio, sic, ut (Si resiliere velint,) consensus mutuus adsit Sponsorum: vel solvendi sponsalia causa Adsit non tenuis. Pariunt sponsalia vinclum *Venturum* tantum, non *præsens*. Conjugium *h* sed Efficit, ut vinclum sit *præsens* inter amantes; Sic, ut si carnis fuerint commercia junctos Inter jam stabiles *i*, non possint vincula solvi, Donec erit junctorum amborum vita superstes. Attamen ex justa causa, divortia possunt Inter conjunctos fieri, sic; ut sine lecto, Atque domo sint communi. Divortia vel sunt Perpetua hæc: vel sunt pro certo tempore facta. Si dubites, num sufficiens tibi causa sit, ut te Sejungas à communi lectoque, domoque Det tibi consilium is, cui cura est maxima ovis-
lis *k*.

Ut causæ dantur, quæis hæc divortia fiunt,
Sic causæ dantur sponsalia dissolviendi.

Causæ dissolvendi sponsalia.

Post pubertatem, possunt dissolvere sponsa
Consensu socio / sponsalia pacta. Nec obstat
Si juramento firmârint; cedere namque
Hoc quoque jure valent. Certum est sponsalia
reddi

Irrita, si alteruter profitetur Religionem *m*

Sed, si quis sacros ad cætus intret; at illos

Dimittit rursum, quia postea non profitetur?

Scilicet irrita sunt ex parte *manentis in orbe n*

Fædera sponforum; nam num sint irrita *sponsi*

Ex parte *illius*, qui sic regressus in orbem est,

Discernant, doctos soliti conscribere libros.

Invalidè intrabit penetralia sacra o, prius qui

Sub spe conjugii, commercia carnis habebat

Cû sponsa; namque hoc foret irreparabile dam-
num.

Is quoque dissolvit sponsalia pacta, *sacro* qui

Ordine fit clarus: sponsam sed fallis iniquè.

Otto *fidem* p Bertæ dederat jam; postea Cajam

Duxit in uxorem; *validè* num duxerat illam?

Duxerat haud dubiè *validè*. Sponsalia Bertæ

Anne reviviscunt, si fôrs sit mortua Caja?

Hîc variant docti. Libros evolvo doctos.

Otto *fidem sponsi* q dedit Annæ; postea Cajæ

Otto *fidem sponsi* similem dedit; utra valebit

Pacta fides: prior abs dubio valet; altera nulla est;

Conjungi Cajæ quamvis juraverit Otto.

Quando superveniet nova circumstantia, quæ si

Tunc aderat, quando fuerant sponsalia facta,

Sponsorum alteruter meritò *spondere* & negâsset;

Solvuntur merito sponsalia talia jure:

Ut si inter sponso odium grave surgeret ante

Contractum vinculum *s.* Si circumstantia quædam

Detegitur, quæ si fuerat perspecta die, quo

A charis sponso sponsalia facta fuerunt,

Sponsorum alteruter meritò *spondere* negâsset;

Solvuntur merito sponsalia talia jure:

Ut si sævitie, rabiesque incognita sponso

Detegitur, postquam sponsalia facta fuerunt.

Cause divortii, breviter per-
strictæ.

UNus adulterio si frangit fœdera sacri
Conjugii; socium lectúmque, domúmque
relinquet

Alter t, consensit si non in fœdera rupta:

Et nolit fœdus frangenti ignoscere sponte

Hæreseos unus si se se crimine fœdat

Præfractè v, neque commonitus bis, terve recedat

Hæresis à noxa: lectúmque, domúmque relin-

quet

Alter communem. Pariter si sæviat unus

Intolerabiliter, truculenter, ut hostis, & amens;
Alter ut extimeat meritò grave, tristèque dam-
num:

Jure cavere valet thalamúmque, domúmque no-
centis.

Sollicitans alium, peccata nefanda patrare,
Et non defistens monitus; dat jura cavendi
Ædes, & socium lectum, pro tempore quodam.
Híc tamen observa; quamvis divortia facta
Sint quædam; nihil impedit, ut non conciliari
Sponte suâ valeant juncti x, sine judice quo-
quam:

Ni consuetudo jus immutaverit istud.

Explicationes Synonymorum.

a, id est: mutuò. b, Ecclesiæ. c, contra concu-
piscenciam. d, materia remota. e, Sacramentum.
f, matrimonium ratum. g, matrimonii futuri. h,
matrimonium. i, id est: inter eos, qui contraxerunt
matrimonium de præsentí. k, id est: Episcopus. l,
consensu mutuò. m, religionem approbatam. n, in
seculo. o, Monasterium, religionem. p, fidem spon-
salitiam. q, fidem sponsalitiam. r, sponsalia contra-
here. s, ante contractum matrimonium de præsentí.
t, relinquet alter, si velit. v, contumaciter. x,
conjuges.

§. III.

De impedimentis, matrimonii, impedientibus, & dirimentibus.

Conjugii subeas ne vinclum, obstacula quædam

Existunt duplicis generis: quorum altera vinclum

Illicitum a faciunt; sic attramen, ut valeat, si

Jam factum fuerit vinclum. Verum altera vinclum

Invalidum b faciunt jam factum. Nomine prima

Impedientia dic: *dirimentia* dico secunda.

Impedimenta, impedientia tantum, modò restricta sunt ad quatuor: videlicet

Sacratum tempus. Vetitum.

Sponsalia. Votum.

Sacratum tempus.

Quando dies veniunt, pia quæis Ecclesia honorat

Adventum domini in mundum, prohiberis inire

Conjugii vinclum; donec finita dies sit,

Quo

Quo Dominum in stabulo tres invenere coronâ
 Conspicui reges. Pariter prohiberis, inire
 Conjugii vinclum toto illo tempore, corpus
 Quo tenui victû macerari Ecclesia jussit:
 Donec erit finita dies, quâ pascha peracta est,
 Fas equidem est, fieri socialia pacta & notatis
 Temporibus: nec non fas est, traducere in ædes
 Privatim sponsam: neque proclamatio terna
 Temporibus dictis vetita est: quin vincula fas est
 Conjugii *consumari* per tempora dicta:
 Solemnis tantum vetita est *benedictio* dicto
 Tempore: solemnis pariter traductio sponsæ
 In tectum sponsi: nec non convivia, magnâ
 Quæ fiunt pompâ: nec non saltatio vana.

Vetitum.

Si præsul magnusd prohibet; vel pastor ovilis
 Propriuse, (ex justa causa) ne vincula fiant;
 Vincula ne facias: faciens ne vincula pecces.
 Vincula si facias, nisi proclamatio trinis
 Continuis festis fuerit præmissa diebus;
 Peccabis graviter. Sed *dispensatio* magni
 Præsulis sufficiet, quò proclamatio bina,
 Unâve sufficiat; vel proclamatio nulla.

Sponsalia.

BEnno fidem sponsi dedit Annæ: postmodo Ber-
 tam
 Ducit in uxorem; contradicente g sed Annâ:

Conjugium an validum est istud , quo Benno ligatur

Sic Bertæ ? validum est : graviter sed Benno Tonantem

Offendit : graviter quia Benno decipit Annam.

Votum.

Vivendi castè votum *non publicum* h habebat Benno ; vel votum ingrediendi religionem ; Vel votum, nunquam nubendi : Benno ligatus Hoc voto, uxorem ducens, mortaliter errat Haud dubiè : tamen ipsa valent socialia pacta.

Explicationes synonymorum.

a , mortaliter illicitum. *b* , invalidum, & mortaliter illicitum. *c* , contractum matrimonii. *d* , Episcopus. *e* , parochus. *f* , Episcopi. *g* , contradicente , seu non consentiente Annâ. *h* , votum simplex.

Impedimenta dirimentia.

Error , conditio , votum , &c.

Error.

Titius intendit jungi *a* Annæ ; obtruditur illi Agnes : num validè ? minimè. Sed Titius Annam

Esse putat pulchram *b* , cùm fæda sit Anna : valerne

Conjugium ? valet abs dubio, nisi Titius Annam
Ult

Ut pulchram *expresse* sibi designaverit : aut ni
Ex certo dono c sibi designaverit ullam ,
Quæ tamen hoc dono minimè radiare notatur.

Conditio servilis.

Ignorans *liber* Sixtus, quòd *serva* sit Agnes,
Ducit eam *invalidè*. Sed quid, si *serva* sit Agnes,
Et *servus* Cajus ? caslo quoque jure ligantur.

Votum.

Si quisquam emittit votum *solemne* per actus
Ordinis accepti *sacri* : solennè *ve* votum
Edit, dum sacram profitetur Religionem :
Vanè se attentat vinclo sociare jugali.

Cognatio.

Quæ dirimit vinculum triplex cognatio se of-
fert.

Una quidem (*naturalis* quæ dicitur,) inter
Illos est, quos cognatos generatio carnis
Efficit. Hæc dirimit vinculum, ut generatio *quarta*
Ultima sit, nequeat quæ cum anterioribus esse
Sacro in conjugio ; seu linea recta sit, aut sit
Curva d, facit quæ hos cognatos. Cognatio de-
inde,

Quæ fluit ex sacro Baptismo aut Chrysmate e
vincla

Castia facit *Tingentem* inter *flotumque* g, patrém-
que,

Et matrem *loti* : susceptum, & suscipientem,
Susceptique inter matrem, patrémque colendum.
Tertia, (*legalis cognatio*,) vix habet usum.

Crimen.

CAjus adulterium cum Anna patrat; utraque
pars est
Conscia, patratum quòd crimen *adulterium* sit:
Quo tamen haud obstante, ineunt *socialia pacta* i
Alterius vivit dum conjux; num valet istud
Conjugium? minimè. Si conspiravit in Annæ,
(Uxoris Titi,) libitinam Titus, & Agnes,
(Quam & Titus cupit uxorem.) Sit mórſque ſe-
cuta

Annæ: non validè ſe jungent Titus, & Agnes.
Si ſolus Titus meditetur funera Cajæ,
(Uxoris propriæ,) *perversâ mente* Mariam
Ducendi uxorem, cum qua *socialia* fregit
Jura ſacri thalami *m*; Cajæ ſit mórſque ſecuta:
Invalidum dicas vinclum Titi, atque Mariæ.

Cultûs diſparitas.

Diſparitas cultûs, dirimit ſocialia vincla
Tunc, quando illo *tus n*, cum loto fædere vin-
cli
Se ſociat. Validum eſt vinclum, (licet illicitum
ſit.)
Hæreticus ſua ſi *Romanæ* corpora tradat.

Vis.

Vis.

SI vi consensum thalami socialis ab Anna
 Extorquet Cajus (si vis injusta sit ista ,
 Atque gravis; nec non si vis extorta sit illum
 In finem tantum, ut socialia fœdera fiant,)
 Invalido vinclo sunt juncti Cajus, & Anna.

Ordo.

ORdo facer pariter dirimit socialia vincla.

Ligamen.

DOnec erit junctorum amborum vita superstes,
 Alterius thalami non fas est fœdus iniri.

Publica honestas.

SI Cajus sponsam sibi jam delegerit Annam ,
 (Si tamen hæc valeant sponsalia ; nec resoluta
 Sint socio assensu o ; neque conditione ligata
 Sint quadam, si conditio nondum obtinuit, quem
 Intendit finem ;) invalido se fœdere jungent
 Cognati Caij cum sponsa, quotquot amicos
 Cognatos Cajo præstat generatio prima p
 Tramitis q & recti, & transversi, par ratio est de
 Cognatis sponsæ. Quòd si rata vincula r Cajus
 Cum Berta teneat (seu sint vincla irrita, seu non ;
 Dummodò defectu consensûs irrita non sint ;)
 Cum Berta Caij cognati / fœdera inibunt
 Irrita, cognatos quotquot numerabit amicos

Cajus per stirpes quatuor *t*, fit linea recta,
Curvæ *v*, cognatos Cajo hos quæ gignit ami-
cos.

Ætas.

Bis septem implevit si nondum masculus an-
nos:

Bis sex completos numerat si fœmina nondum
Annos ætatis, vanè sibi corpora tradunt,
Ante annos istos valeant ni fortè coire,
Quando dolum capiunt citiùs. Sapiencia dicet
Prudentum, quandonam *astutia* *x* suppleat annos.

Affinis.

Copula carnalis (siquidem perfecta sit illa ;
Scilicet unde sequi valeat generatio prolis,)
Copula seu bona *y*, seu mala *z* fit: facit irrita
vincla.

Copula si bona sit, dirimit socialia vincla
Inter cognatos *conjuncti aa*; ejùsque fidelem
Uxorem, usque gradum in quartum. Pariter vi-
ce versâ,

Copula si bona sit, dirimit socialia vincla
Inter cognatos *conjunctæ bb*; ejùsque maritum,
Usque gradum in quartum. Mala si sit copula,
rumpit

Vincla ad usque gradum, primo qui proximus
hæret.

Ergo inter consanguineos *socii, soclæque cc*,
Vincula quæ thalami rumpat, cognatio nulla est.

Si

Si uxoris propriæ Titius cognoscat amicam
 In vetitis gradibus, thalami non vincula solvit :
 Ille tamen *pactum* privatur jure petendi
Debitum ab uxore ; (hanc nisi *dispensatio* pœnam
 Tollat,) reddendi tamen haud privabere jure
 Tite, quod uxori *debes* ob fœdera vincli.

Clandestinus.

Conjugium ut valeat, memor insuper esto, re-
 quiri

Præsentem Parochum proprium *socio, sociæve* dd,
 Sacrati thalami à sponis dum fœdus initur.

Non tamen invalidè assistet quicunque Sacerdos
 A Parocho proprio, vel magno à Præsule ce cepit
 Jus assistendi. Duplicis præsentia testis
 Insuper exigitur, fiunt dum fœdera vincli.

Impos.

Si unus junctorum, vel uterque coire nequibit
 Tempore vel cuncto ; vel certo tempore tan-
 tum,

(Ut si non possint matricis vas penetrare :
 Aut verum possint si non emittere semen :
 Aut verum semen nequeant emittere, ut intra
 Vas sit matricis ; quamvis sit vasis in ore :
 Irrita vincula sunt, obstacula donec abibunt
 Frustrati coitus. Steriles tantummodò si sint
Iungendi, poterunt sociato fœdere jungi :
 Nam licèt is defit *finis* (generatio prolis)

Conjugii primus ff; finis non deficit illis
Alter gg: nimirum calidæ sedatio carnis.

Raptus.

ANnam si rapiat violenter Cajus, ut illam
Ducat in uxorem (quamvis consentiat Anna
Intentum in vinclum, dum libertate carens est;)
Irrita sunt Caij, atque Annæ socialia pacta:
Túmque valent, quando cessat violentia Caij,
Et libertati Cajus jam reddidit Annam;
Sic tamen ut renovent consensum Cajus, & Anna.
Hæc jocianda vertant connubia, facta retractant.

Explicationes synonymorum.

a, matrimonio jungi. Nota, per primos duos ver-
sus impedimenti primi, indigitari errorem in persona:
per sequentes, errorem in qualitate. b, vel aliâ qua-
litate æstimabili præditâ. c, ex certa qualitate. d,
transversa. e, confirmatione. f, inter baptizantem.
g, & baptizatum. h, baptizati. i, contractum ma-
rimonii. k, quam Agnetem. l, cum qua Maria.
m, Titus adulterium commisit. n, non baptizatus, cum
baptizato. o, nec dissoluta sint mutuo consensu. p,
gradus primus. q, lineæ. r, matrimonium ratum.
s, consanguinei. t, usque ad quartum gradum inclu-
sivè. v, transversa. x, malitia. y, licita. z,
illicita. aa, mariti. bb, maritæ. cc, mariti, &
maritæ. dd, idem, vel potiùs sponsi, & sponsæ. ee,
ab Episcopo. ff, primarius. gg, secundarius.

§. IV.

*Quinam in impedimentis matrimo-
nii dispensare possint.*

Nemo potest hominum removere repagula *a*,
jure

Quæ prohibent thalamum *naturæ* : qualia sunt
hæc :

Error personæ. Durantia vincula b, si illa

Copula firmavit carnalis : (nam rata vincla *c*,

Ex causa justa, fas est dissolvere Papæ.)

Carnalis coitus, si nunquam possibilis sit *d*.

Tum *consanguinitas*, qualem generatio prima *e*

Sola facit, solúmque facit quam linea recta.

Nemo potest pariter sponsalia solvere : namque

Nullius in præjudicium decet esse favorem

Papæ, quo *dispensat*. At is sponsalia facta

Declarare potest, esse irrita : pastor id ipsum

Declarare potest mitráque, pedóque decorus *f*.

Sed removere potest obstacula cætera Papa,

Quæ non impediunt *naturæ jure* : parentis *g*

Sed quæ constituit venerandæ summa potestas.

Quidnam hic possit Episcopus.

Tollere sola potest obstacula mysta mitratus,

Quæ impediunt, non quæ dirimunt socialia pa-

cta *h*.

*Quandonam Episcopus possit dispensa-
re in impedimentis etiam di-
rimentibus?*

ANte celebratum fœdus sociale i mitrato
Fas est quæ dirimunt obstacula tollere, my-
stæ

Casu in perraro, tacitè quo Papa videtur
Annuere. At postquam sunt fœdera jam celebra-
ta ;

Tunc obices tollet dirimentes mysta mitratus.
Quando obices sunt occulti: facilisque negatur
Ad Papam accessus; celebratæque pacta fuêre,
(Saltem ex unius junctorum parte) fidei
Mente k. Sed esto memor, quod gratia dispen-
sandi

Exigat, ut dispensandi sit debita l causa.

*Modus revalidandi matrimonium
invalidum.*

INvalido vinclo sunt nexi Cajus, & Agnes.

Ut validum fiat vinclum, commercia carnis

Omitti debent, dum dispensatio Papæ ;

Vel mystæ magni, vinclum facit esse valoris

Optati. Sed consensum renovabit uterque

Externis signis. Sed num præsentia testis

Duplicis exigitur; nec non præsentia Mystæ ?

Exi-

Exigitur, quando *manifesta* obstacula vincli
 Invalidi fuerant; sed non, si obstacula clam sint.
 Sed quando alteruter nescit, quòd fœdera vincli
 Irrita sint; sic ut si sciret, vincula *nulla*
 Esse tori, detrectaret socialia pacta:
 Unde in cognatos promanent scandala magna?
 Scilicet, ut taceat pars conscia, consilium da:
 Sic tamen, ut renover consensum conscia pars,
 quem
 Externo signo ignoranti significet, quâ
 Conscia pars ratione potest. Sic vincla vale-
 bunt.

Explicationes synonymorum.

a, impedimenta. b, ligamen, si matrimonium
 fuerit consummatum. c, matrimonium ratum. d,
 impotentia perpetua. e, gradus primus lineæ re-
 ctæ. f, Episcopus. g, Ecclesiæ. h, matrimo-
 nium. i, ante contractum matrimonium. k, bo-
 na fide. l, iusta causa.

TRACTATUS V.

Quædam de contractibus in ge-
nere, nec non de contractibus
in specie usitatoribus
quædam.

CAPUT I.

De contractibus in genere.

Consensum externum *contractus* postulat inter
Binos, per quem se vel uterque; vel unus co-
rum

Acceptanti alii devincit jure *a*, nec absque
Libertate *b*. Igitur *contractus nullus* erit, si
Quid promissisti, sed non est conscius ille
Cui promissisti: aut non acceptavit id ille
Cui promissisti. *Contractus nullus* erit, si
Contractum celebrant hi, quæis natura negavit
Vires contractum celebrandi: ut sunt furiosi:
Aut quæis contractum celebrandi *jura* negârunt
Jus: qualis natus *c*: minor *d*; & pupillus & uxor;
Prodigus; & civis sacratæ Religionis *e*.
Aut si materies contractûs lege vetatur,
Ut si *contractus* de rebus furis initur.

Vis,

*Vis, dolus, error, versans circa rei
substantiam.*

Quando rei pactæ patitur substantia quemdam
Errorem, vel vim; vel fraudem; vincula
cassa

Esse scias facti contractûs: vitra velut si
Pro gemma accipias emptâ: vel vænit acetum
Pro vino vero,

*Vis, dolus, error, versans circa quali-
tatem tantum; aut circumstan-
tiam accidentalem
rei.*

- - - - - Si circumstantia g rerum
Errorem patitur, vel vim; fraudemve; valebit
Contractus: poteris tamen hunc rescindere ju-
dex!

Cùm rescindendi tibi jus injuria fraudis,
Errorisque, & vis concedat decipientis.

*Contractus, celebratus ex metu, sive
levi, sive gravi, etiam injustè
incusso.*

Non pactum infringit h terror quicunque; le-
vis seu,
Seu gravis isterror fuerit: seu terror iniquè;
Seu justè incussus fuerit: seu pactum onerosum
Tale,

Tale, aut gratuitum fuerit : quia nempe voluntas
Liberè adhuc, & simpliciter pactum eligit istud :
Sic tamen, ut iudex istud rescindere pactum
Possit, rescindi pactum si postulet ille,
Cui metus incussus fuerat grandisve, levísve.

Hinc tamen excipias, (ob legem, scriptaque ju-
ra i)

Pacta tori stabilis *k* ; namque hæc extorta metu ;
seu

Vi injustâ, atque gravi (*l NB.*) sunt irrita pacta :
simul sunt

Irrita pacta, metu tali quæ extorsit ab ullo

Non nemo, ut solvat dotem. Sunt irrita vota :

Nec non & Monachi *m* devota professio ; sint
hæc

Vota metu quocunque, (gravi, tenuíve,) di-
cata :

Sitamen iste metus sit cuique incussus *iniquè n.*

Traditio in rebus Matris *o* ; promissio nec non

In rebus matris, simili terrore peracta ;

Invalida est pariter. Videas decreta docentes *p.*

Explicationes synonymorum.

a, legitime. *b*, & liberè. *c*, filiusfamilias.
d, minorennis. *e*, relligiosus. *f*, obligationem.
g, vel accidentia. *h*, irritat. *i*, ob jus positivum.
k, pacta seu contractum matrimonii. *l NB.* vi inju-
stâ, atque gravi, Nam utrum matrimonium metu le-
vi, injustè incusso invalidum sit, non secus, ac metu
gravi

*gravi extorsum , consule auctores. m , Relligi-
n , injustè. o , Ecclesiæ. p , Canonistas.*

CAPUT II.

De contractibus in specie,

§. I.

De donatione.

CONSISTIT quædam in verbis *donatio tantum* ,
Per quam *res donata* hominum non traditur
ulli :

Et quâ in *donantem* paritur quædam actio juris *a*

CONSISTIT quædam in rebus *donatio* ; per quam

Res *donata* etiam nonnulli traditur, ut sic

Transeat extemplo in proprias res *accipientis*.

Res *donata* potest revocari jure (licet sint

Adsciti testes ,) si nondum accepta *b* sit illa.

*Donans aliquid absenti , donationem
suam illi ipsemet indicare debet ,
ut donatio valeat.*

IPSEMET (ut valeat quædam *donatio*) *donans*

Indicet *absenti* : nec erit sat, si indicet alter *c*

Donantis sine mandato. *Donatio* si quæ

Facta fuit cuiquam ut mediū, quo *Relligionem* ;

Sive

Sive statum quemcunque inear; retinebitur abs-
que

Læsa justitia : licet haud status ille sequatur.

*Quibus in casibus donatio inter vivos
non remuneratoria , nec facta Ec-
clesiæ , revocari possit.*

NI quædam templo fuerit donatio facta ;
Aut benefactum ni quoddam donatio penset;
Atque inter vivos si sit donatio facta :
(Donata ipsa etiam quamvis jam tradita res sit,)
Absque injustitia revocatur casibus istis :
Ingratum constet si *enormiter* accipientem :
Prolève si careat donans, & postea proles
Illi nascatur. Vel si lua portio d nata
Desit : sic etenim natus revocare valebit
Donatum e patris, donec sit portio justa.

§. II.

De promissione.

SERIA non levium rerum promissio simplex
Acceptata ab eis, quibus est promissio facta ;
Obligat in tantum, ut si quis promissa minus sit
Observans, graviter peccet. *Venialiter* utrum
Fors tantum peccet, doctorum consule scita.

Quid.

*Quidnam forum externum requirat
ut promissio obliget.*

UT valeat; nec non ut sit promissio iusta;
Judicium externum ꝑ non tantum postulat,
ut sit

Acceptata ab eis, quibus est promissio facta;
Verum etiam exposcit, (siquid promiserit ullus,) *Explicit* ut causas, ob quas promissio facta est.

§. III.

De commodato, deposito, mutuo.

Commo - voco - datum pactum, pro tempore
certo,

Et gratis quo quid cuiquam concedis ad usum
Solum. Depositem est, cuiquam quod traditur,
illud

Ut tanquam custos conservet, restituatque
Integrum. Differt data mutua res ꝑ ab utroque:
Cum dominum verum faciat dans mutua h rerum
Illarum, quas hoc contractu itradidit ulli.

*Res commodata, mutuata, non potest
sine iniustitia repeti ante defi-
nitum tempus.*

ANte diem pactum res quædam commo - cui-
quam

Data ꝑ, valet repeti nunquam sine crimine læsæ
Justiæ

Iustitiæ ; nisi fors repetenti impendeat ingens
 Damnum, ni repetat prævento tempore pacto.

*Quandonam depositarius teneatur
 præstare damnum deposti-
 ti amissi.*

Depositi custos nunquam præstare tenetur
 Depositi amissi damnum ; nisi culpa *supina*,
 Aut dolus ad damnum præstandum damnet eun-
 dem.

Excipe vectores mercis, nautas ; similésque.

Excipe sartores, sutores, & molitores,

Artificésque alios, quæis res datur expolienda :

Nam cum percipiant hi quædam comoda rebus
 Ex sibi commissis ; damnum præstare tenentur,
 Quamvis non fuerit, tenuis nisi culpa patrata.

*Indubio, num quid perierit culpâ depositarii, quid re-
 solvendum vide Tract. 1. Cap. 2. §. 2. versu 72.
 quibus adde sequentes versus.*

Judicium externum l. crassam culpâque, do-
 lûmque

Præsumit ; nisi depositum periisse probetur

Sic, ut depositi custodi ablata facultas

Servandi id fuerit propriis cum rebus ; aqua-
 rum

(Exempli causâ) ob fluxum, flammâve voraci-
 ces.

Depositum domino mittens per famulum, &c.

Poscenti domino mittit qui depositum per
Quendam hominem, vulgus quem deputat
esse fidelem:

Hic homo si amittat; domino amisisse putandum est.

Mutuans, debet mutuatarium prænocere de vitio rei.

Mutus dans, debes prædicere percipienti
Mutua, quid vitii sit rebus, quas capit à te
Mutua percipiens; illi ne injuria fiat.

Qualenam damnum mutuatarius præstare teneatur.

Mutua percipiens, damnum præstare teneris
Non solum propriæ generas quod crimine
culpæ:

Verum etiam damnum, cujus fortuna in parens
est:

Namque rei dominus non est, qui mutua præbet;

Verum est illius dominus, qui percipit illa.

Mutua percipiens, ea reddere tempore pacto

Debet; non secus ac ea poscere jure nequit dans

Mutua, ni fuerint quoque tempora pacta peracta.

§. IV.

De emptione, & venditione.

SI pretii certi pro merce solutio fiat,
Fit quoddam pactum, cui pacto est *emptio* no-
men:

Si certum accipias pretium pro merce; celebras
Contractum, vulgò quem dicunt *venditionem*.

Si merx tradatur, pactum completur utrumque.

Iustitiæ ut sit conformis contractus uterque;

Mercis, ut & pretii æqualem decet esse valorem.

Quando necesse tibi est, leviori vendere merces

Prostantes pretio: justè sibi comparat illas,

Qui solvit levius pretium: quia libera adhuc est

Venditio; & minimè tibi sic deceptio facta est.

Inde etiam quidquam coëmēt non nemo *minoris*,

Multa simul quod emat: quia venditor inde le-
vatur

Curis servandi merces: promptusque fit, ut sic

Ditior evadat merces alias coëmendo.

*Quodnam sit justum rerum pre-
tium?*

LEx statuit rebus pretium, (vel legifer n) æ-
quum.

Quòd si lex pretium rebus non ponat; habetur

Pro pretio justo, populus quod censet ubique

Pro pretio justo, Tamen haud consistere crede

Hoc

Hoc pretium in re individua : rigidumque , primumque ,

Et moderatum est hoc pretium : si venditor intra
Hos fines vendat merces ; non vendit iniquè.

*In aequalitate mercis cum pretio, debet
computari labor &c.*

AD pretii, mercisque potest revocare valorem
Venditor impensas, studium, curam, atque
laborem

Quæis coëmat merces ; & quæis conservat easdem.

Hinc excusantur, qui fænum, resque minutas

Qualvis hospitibus divendunt carius, ac is

Qui tales merces cumulativè vendit ubivis.

*Venditor debet emptorẽ monere de no-
tabili vitio rei.*

VEnditor, ut justè merces divendat, e mentem

De vitiis rerum eximiis hortetur : ovis si

(Exempli causa,) sit morbida ; pannus adustus ;

Aut furiosus equus : faciat ni, damna tenetur

Præstare emptori, fuerint quæcunque secuta.

*Occultè sciens, quòd debitor non sit sol-
vendo, &c.*

Noscens occultè, quod debitor æs alienum

Solvere non valeat sibi ; iniquè vendit iis-
dem,

Qui ignorant, nequeat quòd debitor æs alienum

Solvere: namque dolum sic vendens patrat: e-
menti

Insuper haud reteggit vitium hujus mercis emen-
dæ.

*Vendens rem pretio currenti, sciens
pretium rei esse minuendum.*

VEnditor agnoscens, pretium quòd fit minu-
endum

Vendendæ mercis, pretio currente valebit

Vendere; quamvis non agnoscas, emptor, emēdæ

Quòd mercis pretium mox postea fit minuendū:

Cùm pretium currens modò, justum simpliciter fit.

Excipe, ni emptorem sceleratà fraude, dolove

Venditor allicias ad merces sic coëmendas.

Vendens aliquid duobus.

SI quidquam *insolidum* vendebas, Sixte, duobus;

Is Dominus fiet, qui tradita vendita res est:

Si tamen exsolvit pretium. Si tradita neutri

Vendita res fuerat, debebit tradier illi,

Qui prius emit eam: verum jus alter habebit

Sixtum accusandi o. Si quædam vendita res est

Templo p, aliisque locis sanctis q, acquiritur illis

Jus domini r, quamvis hæc nondum tradita res
fit.

Si res emptæ pereat ante traditionem.

Si pereat res emptæ, eadem dū tradita nondum

Empto-

Emptori fuit, & si designata / sit hæc res ;
 Exempli causâ : domus ista : equus iste : peribit
 Emptori ; nisi fors *hujus* sit venditor ipse
 Causa *mali* : aut aliter ni expresse venditor essent
 Atque emptor pacti. Si non signata t sit empti
 Res, quæ sic pereat ; tolerabit venditor *hujus*
 Damna mali. Verùm, si (postquam tradita res est
 Vendita,) dispereat ; damnum isthoc emptor ha-
 bebit,

Quamvis sit nondum pretii numeratio facta :
 Cùm, si quid pereat, domino periisse putemus.

*Emens credita anticipatâ solu-
 tione.*

Anticipato aliquis si credita certa minoris
Ære emit, usuræ crimen committit, eundem
 Ni lucrum cessans : damna emergentia vel ni
 Excusent : quia sic pacto *nummum* ille *minorem*
 Mutuat implicito *pro majori* repetendo.
 Sed cavet usuræ crimen, si credita sint hæc
 Litigiosa : aut sint incerta hæc credita ; namque
 Jure minoris emit, quæ non acquirere quisque
 Emptorum poterit, nisi cum discrimine tanto.

*Regula universalis dignoscendi, an in
 permutatione rerum inaequalium
 interveniat aliqua in-
 justitia.*

UT quis dignoscat, num nulli injuria fiat,

Si quis inæquales res permutaverit ; uti
 Hac normâ poterit ; nimirum attendere debet ,
 An non ex una parte emergentia damna ;
 Aut cessans lucrum accedat : vel forsitan utrum
 Non amittenda subsint discrimina sortis :
 Namque his ex titulis (sine læsi crimine juris)
 Ultra sortem ipsam fas est acquirere quidquam.

Monopolium.

Est vetitum pactum, vulgò Monopolia dictum,
 Quando conveniunt sic quidam vendere mer-
 ces,

(Exempli causâ , frumentum, vinâque, salque :)
 Ut vendant illi soli ; sed carius æquo ;
 Idque suo arbitrio tantum, sine judicis æqui,
 Atque magistratûs jussu, nutûque verendo :
 Quò fit, ut annonæ penuria magna creetur.

Explicationes Synonymorum.

a, actio personalis. b, acceptata. c, alius. d,
 legitima. e, donationem. f, forum externum. g,
 mutuum. h, mutuans. i, contractu mutui. k,
 commodata. l, forum externum. m, damnum for-
 tuitum. n, magistratus. o, contra Sixtum actionem
 personalem instituendi. p, q, Ecclesiæ, vel piis locis.
 r, jus domini. s, si in individuo sit determinata. t,
 determinata.

Pectore jam grato ; grato cantabimus ore

Gloria

Gloria fit Patri ; Genito quoque gloria sancto
 Spiritui pariter fit gloria, lausque, decusque :
 Cujuscunque rei *Fonti, Finique* creatæ,
 Hujus sacratæ *Fonti, Finique* Poësis.
 Fac DEUS, evolvens ut eam fit nemo poëta
 Vanus, cui mens fit, ludendi dogmata, quorum
 Ductu *perpetuam* sperat quicunque *salutem* !
 Hæc quæ cantavit sunt seria *sacra Poësis*
 Hinc procul este joci ! nugæ procul este prophe-
 næ !

Gloria fit magnæ Genitrici Numinis : *omni*
 Qui colit æthereas *populo* quoque gloria sedes.

FINIS.

THE END

1. The first part of the book is devoted to a general
2. description of the country and its inhabitants.
3. The second part contains a detailed account of the
4. various tribes and their customs.
5. The third part is a history of the country from
6. the earliest times to the present day.
7. The fourth part is a description of the
8. various parts of the country and the
9. various tribes and their customs.
10. The fifth part is a history of the country from
11. the earliest times to the present day.

FINIS

1. The first part of the book is devoted to a general
2. description of the country and its inhabitants.
3. The second part contains a detailed account of the
4. various tribes and their customs.
5. The third part is a history of the country from
6. the earliest times to the present day.
7. The fourth part is a description of the
8. various parts of the country and the
9. various tribes and their customs.
10. The fifth part is a history of the country from
11. the earliest times to the present day.

**CONFESSARIUS
RURALIS.**

*Si non modestissimè correctus,
saltem amantissimè*

S U B L E V A T U S.

AUCTORE EODEM
M. MICHAELE EYRL.

ANNO M. DC. XCVII.

CONFESSARIUS
RURALIS.

Si non necessarium foret
satis amantissimum

SUBLEVATU.

NUCTORE EODEM

M. MICHAEL EYRL.

ANNO M DC XCIV

PRÆFATIO

AD

BENEVOOLUM LECTOREM.

*Q*uod eruditissimus, &
de Clero, omnibûsque a-
nimarû curatoribus me-
ritissimus P. TOBIAS

LOHNER S. J. Instruct. pract. 7.
c. 7. §. 1. de concionibus ad rusticos
habendis asserit, idem de confessioni-
bus eorum audiendis affirmat. e. ausm.
Etsi, inquit cit: auctor, primo aspe-
ctu facile videatur, apud rusticos con-

*cionari , rectè tamen prudentiores
censent , difficilius esse , his , & aliis
hujusmodi hominibus simplicibus ,
quàm doctissimis quibûsque utiliter
prædicare : nam materias , & al-
tiores concionandi modos , sicut pas-
sim in libris , & pulpitis habentur ,
& audiuntur , haud adeò est diffici-
lè invenire , & imitari : at ad in-
genium simplicium se demittere , &
tam materiam , quàm elocutionem
eorundem ingenio cum fructu accom-
modare , hic labor est , &c. h. i.*

*Haud secus , ajo ego , etsi facile vi-
deatur , rudium , rusticorum , sim-
plicium (hæc enim vocabula mihi
in præsentì opusculo Synonyma erunt ;
uti sunt iis auctoribus , ex quibus
ea desumpsi , unde intentum meum
probabo) confessiones audire , expe-
rien-*

rientia tamen ipsa contrarium evincit ; cū politiores , doctioresque pœnitentes ipsimet sciant , scireve præsumendi sint , quid ad confessionem requiratur , quid in ea agendum , omittendūve sit : rustici è contrario plerumque inculti , minúsque instructi : imò frequenter rerum scitu maximè necessariarum ignari ad confessiones faciendas accedant.

Nihilominus nescio , quo pacto fiat , ut multi ex confessariis in expediendis ejusmodi hominum rudium confessionibus , majorem ; quàm par est , difficultatem sentiant ; quod vel inde patet , quia in examinandis iis (quamvis vel singulis mensibus confiteantur ; vel etiam ex iis simplicibus sint , qui negotiis intri-

G 6

catis

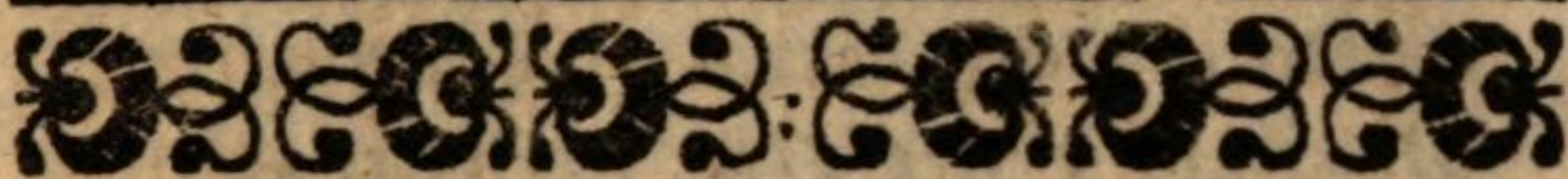
catis minimè implicati sunt, atque adeò innocenter quasi vivere judicandi sunt; moram ad nauseam longam trahant; impendentes plerumque horæ quadrantem, vel dimidium, & ultra: non sine vana defatigatione sui ipsorum, & circumstantium molestia; præsertim in confluxu plurimorum pœnitentium.

Quo nos obstante, id tamen sequitur, ut plurimi rusticorum ab ejusmodi confessariis tanquam (uti sibi persuadent) exoticè industriis lactati, ad eos inveniendos multa milliaria conficiant: imò totas provincias excurrant. His ergo confessariis, ut (non errorem ostendam; quid enim ego alios instruam, ipsemet instructionis egentissimus?) nonnihil sim adminiculo, præsens opusculum offero; vel

vel ideo minori invidiâ dignum ,
 quia nihil (uti de primo opusculo
 in Præfatione monui) quoad qui-
 dem ejus fieri potest , & quantum
 mei me libri non destituunt ; ex
 meo sensu referam ; sed omnia ex
 probatis auctoribus ita petam , ut
 quando aliquem auctorem cito , Le-
 ctor sibi non persuadeat , quasi ci-
 tatus auctor solus talem doctrinam
 tradat : quamvis etiam singuli à me
 citati auctores sufficientis sint aucto-
 ritatis ad asserta stabilienda.

Ordo rerum in hoc opusculo tra-
 ctandarum , hic erit : primò po-
 nuntur tres assertiones , in quarum
 prima probatur , quòd rustici sint
 examinandi. In secunda , quòd
 non perfunctoriè sint examinandi.
 In tertia , quòd tamen illorum exa-
 men

*men non nimis prolixum , rigidum-
que esse debeat. Posthac solvun-
tur objectiones contra hanc tertiam
assertionem : ac tandem decurritur
Decalogus : præcepta Ecclesiæ , &
vitia capitalia ; ut perspicuum fiat ,
quibus in rebus rudiores , vel pec-
care soleant , vel peccare præsumi
possint.*

ASSERTIO I.

*Rudiores examine juvandi
sunt.*

Hoc supponit tanquam rem ex-
ploratam Doctissimus P. Lay-
man. *l. 5. tr. 6. c. 8. n. 5.* qui
postquam interrogavit, quænam suf-
ficiens conscientiaë examinatio censi
debeat; & ex Soto respondit: *debe-
re esse inquisitionem diligentem, secun-
dum possibilitatem fragilitatis humanæ:
qualem inquisitionem homo faceret circa
negotium arduum, quod ipsi multum
cordi esset*: hæc addit: adde, specta-
das etiam hic esse circumstantias perso-
næ confitentis, numerum, & qualitatem
peccatorum, &c. nam minore exami-
ne indigent, qui frequenter, quàm qui
rarò confitentur; item qui multis ne-
gotiis, aut commerciis, cum peccan-
di occasione junctis impliciti sunt,
quàm

quàm ii , qui vitam quietam agunt. Denique rudes , & imperiti adhibere non possunt tam exactam sui discussionem , sicuti docti , & intelligentes : quamobrem illi Confessarii examine NB. juvari debent. Hæc

2 Layman. P. Lohner *Instruct. pract. 5. c. 3. §. 2. quest. 1.* postquam contra nonnullos ex cap: Omnis utriusque sexûs , &c. & ex officio judicis probâisset , obligari confessarium ad interrogandos pœnitentes : postea verò triplicem classem eorum , qui intetrogandi videntur , fecisset , ad infimam classem rejecit rudes : rusticos scilicet , eorum famulos , ac liberos , &c. de iis *Quest. 2. Resp. 2.* sic pronuntiat : Eos qui ad infimam classem pertinent , neque præsupponi ordinariè posse , debitam diligentiam adhibuisse in examine præmittendo , neque etiam , licèt præmiserint , sufficientes esse ad peccatorum numerum , & circumstantias indagandas ; atque adeò NB. plerumque à confessorio examinandos esse. h. i.

P. Bu-

P. Busenbaum verò, ubi *l. 6. tr. 4. c. 1. 3*
dub. 3. docuit, ad integritatem confessionis,
 prærequiri diligens examē pro NB. capacitate
 pœnitentis, temporis mora, & cæteris circumstantiis;
 ad id autem sufficere diligentiam mediocrem, qualem
 vir prudens in arduis negotiis adhibet, &c. hæc etiam addit: *examen*
hoc à confessario potest suppleri: quod tamen
Suarez reprobat in confessionibus longis diligentiorum;
eò quòd impossibile ferè sit, ut quis repente rogatus, omnia
recordetur; & tantùm admittit in NB. rudibus. h. i. quare autem
 Suarez hoc admittit in rudibus? quia scilicet faciendi
 examinis plerumque sunt incapaces. Cùm verò nemo,
 se loquendo, sine examine absolvi possit; examen
 rudium non solùm potest, verùm etiam ex dictis,
 & dicendis, debet suppleri à confessario.

Et quoniam Jacobus Marchantius 4
 in resolutionibus suis pastoralibus supponit,
 omnes ferè pœnitentes interrogandos esse:
 (supponit autem verbis illis

illis sibi solennibus : *quæro, de quibus sint interrogandi pœnitentes circa hoc præceptum, &c.*) haud dubiè præ omnibus aliis supponit, interrogandos esse rudiores. Quod conceptis verbis docet *tr. 5. c. 2. n. 5.* ad quæstionem : *quid faciet confessorius erga pœnitentem, qui nullum fecit examen, vel insufficiens?* respondet enim : si confessorius existimet, se posse defectum supplere interrogando, & is paratus sit examinari, potest audiri, & absolvi : nam magnam supplet diligentiaẽ partem, (maxime in idiotis) voluntas, quã desiderat interrogari, & respondere. Et ita ordinariè practicandum circa rudes : nam experientiã comperimus, inutiliter remitti ; quia vel non redeunt, vel æquè imparati redeunt. h. i.

5 Idem luculenter supponit P. Thomas Tamb. Meth. Conf. l. 3. c. 5. §. 1. & c. 9. §. 3. n. 9. his verbis : *Confessorius non obligatur ad examinandum pœnitentem exquisitã industriã, & exactissimo examine : sed suavi, & humano.*

Qui.

Quibus ex verbis liquet, confessorium obligari ad examinandum pœnitentem (quidni præ omnibus aliis ad examinandum pœnitentem rudem ?) non quidem examine exactissimo ; exacto tamen suavi, & humano,

Non minùs idem supponit P. Caspa- 6
rus Biesman in suo brevissimo compendio Theologiæ Moralis de Sacramento Pœnitentiæ n. 7. his verbis : *Confessarius quàm judex tenetur examinare suum pœnitentem, quem invenit minùs paratum accessisse ad judicium Sacramentale.* At minùs parati plerumque (imò semper, ut colligere licèt ex Layman. cit: n. 1.) accedunt rudiores : ergo, &c.

ASSERTIO II.

Hoc examen non est deproperandum.

Ratio est evidens : eò ipso enim, 7
quòd ii, de quibus agimus, sint rudes,

des, tractandi sunt magna cum lenitate, & patientia, ne absterreantur: & consequenter, sicut ad eos instruendos requiritur instructio clara, facilis, & distincta; ita etiam tale, ad eos examinandos, requiritur examen.

Confessarius, inquit Tamb. loco nostro 5. citato, *non obligatur ad examinandum pœnitentem exquisitâ industriâ, & exactissimo examine, sed suavi, & humano.* Quasi diceret: non obligatur ad examinandum pœnitentem exactissimo examine, sed tamen exacto, & non perfunctorio. Idem Tamb: ibidem paucis interjectis, hæc habet: *circa quod advertendum, confessarium non obligari plûs ad interrogandum, quàm ipse pœnitens ad se examinandum.* Quanta autem hæc est obligatio pœnitentis? Respondet P. Busenbaum loco, n. 3. citato: *ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & ceteris circumstantiis. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qua-*
liens

lem vir prudens in arduis negotiis adhibet. Similem responsionem dat ex f. to P. Layman loco , n. 1. à me citato. Quandoquidem ergo ad examinandos varios pœnitentes (juxta cujusvis capacitatem , & indigentiam) requiritur examen diligens ; haud dubiè ad examinandos rudes requiretur examen non levis diligentia : præsertim , cum ipsimet non possint adhibere tam exactam sui discussionem , sicut docti , & intelligentes (ut docet Layman loco citato :) adeoque confessorii examine potiùs indigeant , quàm alii.

Ad celebrem illam quæstionem : an possit dimidiari confessio ob magnum concursum pœnitentium ? rectè respondet Jacobus Marchantius in resol. Pastoralibus tr. 5. c. 3. n. 7. non posse dimidiari ob talem concursum : nec confessorio (inquit ibidem Marchantius) est liberum , confitentes ita urgere ad expediendum , ut non sinat eos detegere integrè suam conscientiam , vel ut omittat NB. juvare interrogatio- nibus

nibus necessariis. Ratio est, quia integritas confessionis est de præcepto Christi, ut exprimit Tridentinum, à quo præcepto concursus pœnitentium non exculat, nisi sit conjunctus cum gravi necessitate: qualis contingit in conflictu belli, aut in naufragio, aut in simili periculo. h. i. Et quanquam fuerunt, (quos vide apud Lohner *Instruct. pract.* 3. c. 4 n. 9. & 10. qui ad præfatam quæstionem affirmativè responderunt, illam tamen sententiam damnat Innocentius XI. propositione 59. quas Innocentii propositiones damnatas, obligare etiam in provinciis, in quibus non sunt promulgatæ, supponimus ex Joanne de Cardenas in *Crisi Theologica dissert. 1. proœmiali, c. 11.* ubi convincere videtur Cardenas, hoc Innocentii decretum (quamvis juridicè in diœcesibus, vel provinciis non fuerit promulgatum, dummodo de eo certitudo Moralis habeatur) obligare non tantùm, in quantùm est declaratorium; verùm etiam in quan-

tùm

tum est praeceptivum. Vide *cap. cit. n. 195. &c. & n. 198. &c.*

Quomodo idem auctor praecludat effugium eorum, qui docent, saltem tunc licere dimidiari confessiones in magno poenitentium concursu, quando secus jactura fieret lucrandarum indulgentiarum : aut periculum foret, non redeundi ad confessiones, vide *Dissertat. 38. c. 2. & 3.* Sed juvat exscribere verba, quae idem auctor dicto *cap. 2. n. 12.* refert ex P. Conink, quibus ostendit, quænam sequerentur absurda ex praxi dimidiandarum confessionum in magno populi concursu. Primo (inquit ibidem Conink) quod illis diebus communiter plurimæ confessiones dimidiarentur, & quidem ferè eorum. quibus, ut bene instruantur, & ad debitum dolorem excitentur, maxime opus est integrâ confessione. Nam maximi quique peccatores, & qui habent intricatissimas conscientias, & versantur in continuis peccandi periculis ; ferè similibus diebus ad confessionem
veni-

veniunt , & sapissime sine sufficienti dolore , aut proposito emendationis , quos Sacerdos nullo modo poterit sufficienter , aut ad dolorem excitare , aut contra futura pericula munire , nisi perfectè eorum statum noverit , ad quod requiritur integra confessio. Unde sequetur secundò , ut multæ confessiones sacrilegæ , & invalidæ fiant , & multi perpetuò in peccatis hæreant , qui aliàs integrè confitendo , juvarentur. Nec sufficit , si Sacerdos eos moneat , ut paulò post ad confessionem redeant , reliqua confessuri ; quia tales non possunt apprehendere id necessarium : sed videntur sibi suo muneri abundè satisfecisse , quacunque ratione absolutionem obtineant. Imò multi fortè advertentes , se in tali concursu paucis absolvi , occasionem ita confitendi quærerent. Quare longè satius est , tales tunc non confiteri , quàm hoc modo absolvi ; quia cùm apprehendant , sibi necessariò confitendum esse , semper manebunt solliciti , ut hoc faciant. Quod

Quod non ita dico, quasi tales tunc à confessione repellendi sint, ut cæteri audiri possint, (hoc enim cum offensione, & aliqua eorum injuria fieret) sed quia non ideo in eorum confessionibus audiendis festinandum est, ut omnes audiri possint. Hæc ibidem P. Conink.

ASSERTIO III.

Non obstante, quòd rudes examine juvandi sint, ipsúmque examen non sit deproperandum; non tamen oportet eorum examen nimis rigidum esse, & prolixum: præsertim circa omnes sine discrimine pœnitentes rudes.

PROBATUR hæc assertio primò ex de 9 Lugo, quem citat, ac sequitur P. Thomas Tamb. loco, n. 5. à me citato: lib. 3. scilicet Meth. Confess. c. 9. n. 10. quem locum integrè describere placet,

H ut

ut Lectorem liberem molestiâ, illum inspiciendi. Confessarius non obligatur ad examinandum pœnitentem exquisitâ industriâ, & exactissimo examine, sed suavi, & humano. Ad cognoscendum autem gradum hujus diligentia, quam adhibere debet confessarius, nota, posse errari vel per defectum, vel per excessum. Per defectum errant rudes, ignarique confessarii, nihil interrogando, vel solum crassissima quædam, vel universalialia: per excessum fallunt doctiores: quia his occurrunt plures, & plures interrogationes, quibus melius species, vel numerus peccatorum explicaretur. Circa quod advertendum, confessarium non obligari plus ad interrogandum, quam ipse pœnitens ad se examinandum: imò pœnitens obligatur primo loco, & deinde, juxta NB. capacitatem pœnitentis, confessarius: pœnitens autem non obligatur ad exactissimum examē, sed ad humanum: hoc est, tale, quo Sacramentum hoc non reddatur NB. nimis

nimis grave, & onerosum : nec est bona consequentia : si plùs hic se examinaret, plùs inveniret : ergo ad hoc obligatur : non est, inquam, bona consequentia : quia non est attendendum, solùm ad exactam, & integram confessionem peccatorum, sed etiam permaximè, ne Sacramentum ex hoc capite, reddatur nimis onerosum, & grave. Idem ergo dicendum est de interrogationibus à confessorio exhibendis : non enim aliis, aliisq̃ minutissimis interrogationibus torquere debet pœnitentem, sed humano, prudentique modo, quamvis NB. omittenda sit aliqua differentia, vel numerus aliàs aperiendus. Idem n. 11. sequenti, sic ad propositum nostrum pergit : sed inquireret aliquis aliquam regulam circa hujusmodi examen, humanasq̃ interrogationes. At profecto non potest dari una, & eadem regula pro omnibus : pendet enim ex capacitate, & dispositione corporali, ex attentione, aliisq̃ circumstantiis, Quare pauciores, & crassiores

interrogationes debent fieri homini inculto, & barbaro, quales sunt Indi occidentales, quàm alicui Europeo: levius item NB. examinandus est rusticus noster, quàm homo civilis: levius qui ægrotat, & difficulter potest ad subtiliora attendere, propter capitis imbecillitatem; quàm homo sanus, & robustus. Denique (quod notandum est etiam) levius, & minus exactè interrogandus est circa singula, qui plura habet peccata, quàm qui pauciora. Ratio colligitur ex dictis: quia cum solum requiratur diligentia, & examen humanum, hoc autem sit illud, quod non generat ex se fastidium, & tædium hujus Sacramenti: consequens est, ut minus distincta notitia requiratur ab eo, qui vel propter incapacitatem, vel propter morbum, vel propter peccatorum multitudinem, vel aliam ob causam difficilius posset exactam notitiam reddere. Nam illi, qui confiteri debet peccata totius vite, quam in omni peccatorum genere expendit, difficillimum

mum esset, & aptum ex se, ad reddendam illi confessionem odiosam, & gravem nimis, examen illud; quod alteri, facienti confessionem menstruatam, non esset difficile, sed facile. Et hæc est ratio, cur à meretrice, & concubinario, & similibus, minùs exactè, & distinctè petamus numerum peccatorum, quàm si per mensem, vel hebdomadam solam, v. g. in eo peccato fuisset: quia nimirum diligentia, quæ pro peccatis unius hebdomadæ distinctè confitendis sufficeret; eam, si pro longo tempore examinando adhiberetur, difficultatem ingereret, & molestiam talem, ad quam præceptum confessionis integræ non obligat: quia redderet præceptū ipsum, & confessionem nimis molestam, & gravem. Debet ergo confessarius accommodare se pœnitenti, & notitiam peccatorum à singulis petere juxta capacitatem singulorum: sublimiorem à subtilioribus, crassiorē NB. à crassioribus, breviorē ab infirmioribus, &c. hæc omnia de Lugo apud Tamb. l. c.

Jam, sicuti ex dictis assertione prima, & secunda, palam factum est, rudiores præ aliis examine juvandos esse, ita etiam ex dictis hac assertione tertia *n. 9.* palam fit, rudiores leviùs (scilicet juxta eorum capacitatem) examinandos, quàm alios : consultiùsque esse, si aliqua differentia, vel numerus omittatur, quàm si pœnitens aliis, aliis-que minutissimis interrogationibus torqueatur. Et quamnam maximè ob causam? ne scilicet confessio nimis gravis, & onerosa reddatur : quod utique circa rudes (eo ipso quod sint rudes, & rerum talium minùs capaces) præ aliis p̄erumque timendum.

10 Probatur eadem assertio secundò ex P. Layman, *l. 5. tr. 6. c. 13. n. 7.* si confessarius, inquit, existimet, pœnitentem non integrè sua peccata confiteri, aut si de hoc dubitet, ante omnia diligenter quærere, & considerare debet pœnitentis statum, officium, negotia, tempus, ex quo confessus fuerat : item ea peccata, quæ pœnitens ipse explica-

vit, ut ex his omnibus prudenter con-
 jicere possit, an, & de quibus eum ul-
 terius examinare debeat. Idque ma-
 ximè ad vitandam offensionem, & ne
 Sacramentum confessionis hominibus
 nimis difficile fiat, si NB. indiscretis
 interrogationibus fatigentur de iis pec-
 catis, quæ eos commisisse nulla proba-
 bilis suspicio adest. h. i. Quoniam
 igitur status rudium, status ignoran-
 tium est, qui plurima vel non possunt,
 vel non tenentur scire, vel etiam incul-
 pabiliter non apprehendunt, (uti n. 13.
 dicetur) & præterea illorum status ple-
 rumque non est conjunctus cum nego-
 tiis adeò periculosis, arduis, & intrica-
 tis ; non est, cur pluribus interroga-
 tionibus detineantur cum gravi, mole-
 staque aliis, ipsique pœnitenti tempo-
 ris jactura. Vis hujus probationis ma-
 gis patebit ex probatione sequenti, quæ
 huic Laymanni probationi tota inni-
 titur,

Probatur itaque assertio tertia tertio r r
 ex P. Biesman de Sacramento pœniten-

tia n. 7. Confessarius, inquit, quā
 iudex, tenetur examinare suum pœni-
 tentem, quem invenit minùs paratum
 accessisse ad iudicium Sacramentale :
 quia tenetur curare integritatem huius
 iudicii. est communis. Porro (pergit
 hic auctor) examinaturus pœniten-
 tem, noli interrogare ea omnia pecca-
 ta, quæ possibile est, ipsum commis-
 se ; sed solùm interroga ea, quæ ho-
 mines similis conditionis, ætatis, & e-
 ducationis, committere solent : eâque
 circumstantias, quas prudenter judicas
 pœnitenti occurrille tanquam graviter
 malas : quia aliàs non erit NB. fru-
 ctuosum, sed scrupulosum examen. h. i.
 audin', quàm in examinando pœniten-
 te, non tam attendendum sit ad pecca-
 ta, quæ committi possunt (in quo ta-
 men multi confessarii examen consiste-
 re perperam sibi persuadent : ut quid
 enim in examinandis quibusvis pœni-
 tentibus, utut in statu innocenti ver-
 santibus, tantum temporis perderent ?)
 quàm ad peccata, quæ homines NB.
 similis

similis conditionis committere solent. Verum quidem est, subinde committi peccata à quibusdam hominibus, contra cursum ordinarium conditionis eorum. Sed hoc quid ad te, confessorie? si levia sunt ea extraordinaria peccata, non sunt materia necessaria confessionis: si gravia in se sunt, & non angunt pœnitentem rudem, (nam anxietas, seu remorsus conscientiae, ut n. 15. videbimus, tutissimum signum est commissi peccati in rudibus) excusat eum ignorantia invincibilis: & te Confessarium examinantem excusabit tam cura cavendi, ne confessio reddatur nimis gravis, & odiosa: quàm moralis quasi impotentia, interrogandi pœnitentem ea omnia, quæ possibile est, ipsum commisisse. Audin' iterum, quàm in examinando pœnitente non tam attendendum sit ad qualvis circumstantias peccatorum; quàm ad illas circumstantias, quas confessorius prudenter judicat, pœnitenti occurrisse tanquam NB. graviter malas. Quoniam

igitur rudes gravitatem peccatorum, licet in se mortalium, sæpenumero non apprehendunt, (ut *n. sequenti* videbimus) procul dubio sæpius non apprehendunt gravitatem circumstantiarum: uti P. Lohner notat de circumstantiis detractionum, verborum turpium: juxta *n. 16.* dicenda. Hinc solidè, & conformiter modò dictis

- 12 Confirmatur assertio quartò ex eodem Biesman de Sacramento Pœnitentiæ, *n. 4.* Rustici, inquit, pueri, mulieres, alique simpliciores, imò & quandoque politiores, in diversis peccatis, in se quidem mortalibus, sæpe non peccant, nisi venialiter; quia in pluribus peccatis solùm apprehendunt malitiam aliquam in confuso, abstrahendo, & non cogitando, sitne mortalis, an venialis: adeoque contrahunt tantùm malitiam imperfectam, & consequenter non, nisi venialem. Unde confessorius, si prudenter judicet, à pœnitente malitiam peccati, ejusque circumstantias, in confuso solùm fuisse apprehensas,

henfas , interrogabit de eo pœniten-
 tem , ut non iudicet de peccato , prout
 in se est , sed prout fuit N.B. in conscien-
 tia pœnitentis. Idem dicendum , quo-
 ties ignorantia excusat supradictos à
 peccato gravi. Quia etsi illis occurrat
 aliquod dubium , aut scrupulus de pec-
 cato gravi , sæpe ignorant inculpabili-
 ter , vel non advertunt obligationem
 inquirendi : sitne grave , vel veniale ;
 aut ex occurrenti aliqua ratione , quam
 apprehendunt probabilem , persuadent
 sibi , id , quod agunt , non esse tanti
 momenti , adeoque solùm veniale. h.i.
 Viden' , quàm in examinando pœni-
 tente , non tam attendendum sit ad ea
 crimina , quæ committere pœnitens po-
 tuit , vel re ipsâ commisit ; quàm ad mo-
 dum , quo commisit , juxta suam capa-
 citatem , vel statum. Cùm igitur po-
 litiores supponantur , subinde peccare
 tantùm venialiter , tametsi faciant id ,
 quod in se mortale est ; multò magis
 hoc supponendum est de rudibus : eos
 scilicet , ob causas insinuat , sæpenu-

mero committere peccata tantum venialia, quorum accuratum examen nequaquam debet institui (juxta n. 13. dicenda) præsertim in concursu pœnitentium. Neque dicas, hoc ipsum esse opus examinis accuratioris, dispicere, num rudis mortaliter, an venialiter peccaverit: nam solutionem hujus instantiæ numerus decimus quintus exhibebit. Quoniam igitur hoc numero præcipuè inculcatum est, ideo subinde pœnitentem peccasse venialiter tantum, licet fecerit, quod ex se mortale est, quia sæpe inculpabiliter ignorat, vel non advertit obligationem inquirendi: sitne grave, vel veniale, &c. hinc assertio iterum, & quintò

- 13 Confirmatur ex iis, quæ de ignorantia inculpabili, vel culpabili sciri supponuntur. Ignorantiam inculpabilem, seu invincibilem, probabilem, justam, dicunt eam, quæ morali diligentia superari, ac tolli non potest; vel quod nunquam in mentem venerit dubitare, aut cogitare de opposito; vel

vel etſi in mentem venerit, tamen adhibita diligenti inquisitione, ignorantia depelli, & veritatis cognitio acquiri non potuit. Ignorantiam culpabilem, ſeu vincibilem dicunt eam, quā quis poterat, ac tenebatur ſcire, aut diſcere: & in mentem venit dubitare, nec curavit intelligere. Vide Layman, *l. 1. tr. 2. c. 4. n. 4.*

Ut ergo quis peccet ignorantia culpabili, requiritur tam obligatio ſciendi, ſeu intelligendi id, quod hīc, & nunc faciendum, vel omittendum eſt; quā facultas ſciendi, & intelligendi: inſuper etiam advertentia mentis ad talem obligationem: & tandem neglectus ejuſmodi advertentiæ. Jam quamvis omnes æternæ ſalutis cupidī ſcire teneantur, quæ neceſſaria ſunt neceſſitate mediī, & (per ſe loquendo) neceſſitate præcepti: Sacramenta item ea, quæ abſolutè neceſſaria ſunt, tam ratione ſalutis, quā ratione ſtatūs ſuſcepti, vel ſuſcipiendi: item Sacramēta, quæ quis liberè ſuſcipere cogitat.

Item ea, quæ scire quilibet tenetur juxta statûs, vel officii sui conditionem : quia tamen homines rudes plerumque in statu humili versantur, illorûmque negotia non admodum sunt intricata ; hinc eorum obligatio plura sciendi, minor est, quàm aliorum. Pari pacto, & eo ipso, quia rudes sunt, non possunt scire ea, quæ alii : præsertim cùm sæpenumero eos excuset defectus advertentiæ ad peccati malitiam : quia scilicet sæpenumero inculpabiliter ignorant, vel non advertunt ad obligationem inquirendi, sitne grave, vel veniale id, quod modò faciunt, vel omittunt : juxta dicta n. 12.

- 14 Unde deducitur primò : homines rudiores, & simpliciores, rariùs præsumendos esse peccare mortaliter, quàm alios. Ratio est, quia rariùs præsumendi sunt, apprehendere id, (cæteris paribus) quod peccatum mortale constituit : malitia scilicet tanta, quæ ob sui gravitatem dissolvit gratiam, & amicitiam cum DEO, & meretur pœnam æter-

æternam : qua de re Richardus à S. Vi-
ctore apud P. Joannem Casparum Ma-
riæ-Vallensem Capucinum in Directo-
rio Confessariorum §. 22. *Peccatum,*
inquit, mortale est, quod non potest com-
mitti sine gravi contemptu DEI.

Certè P. Richardus Archdekin S. J. 15
in sua Theologia tripartita *parte 3. tr 1.*
§. 15. ad illam quæstionem : quomodo
possit confessari⁹ violationem præcepti
mortalem, à veniali peccato discernere?
Respondet quidem : peccatum mortale
à veniali optimè discerni per sequen-
tes regulas : primò ex gravitate mate-
riæ prohibitæ, aut præceptæ colligitur,
inquit, gravis obligatio : materia au-
tem gravis censeri debet, quam pru-
dentes multùm solent æstimare, sive
in se, sive in ordine ad finem, à Legis-
latore intentum : v. g. exercere opus
civile sine necessitate per notabilem
partem diei festi, non autem per unam
horam. Secundò, si Legislato utatur
verbis graviter prohibentibus in mate-
ria non levi : v. g. *Mandamus, distri-*
ctè

Etè prohibemus, vel præcipimus : potest enim, si velit, & id declaret, materiam gravem leviter prohibere. Tertiò, mortalis est, inquit, violatio præcepti, cui additur gravis pœna, aut censura Ecclesiastica ; aut quando aliquid præcipitur in virtute sanctæ obedientiæ. h. i. At bene notes velim discrimen, quo citatus auctor censeat, rudes peccatum mortale, à veniali posse discernere : statim enim ibidem sic pergit : Quarta, inquit, ex parte pœnitentis, censentur rudes mortaliter peccasse, quando ostendunt, se, dum peccarent, rem graviter apprehendisse, aut magnam conscientiæ turbationem, & remorsum habuisse : vix enim nòrunt hi rudes alio indicio formalem peccati sui malitiam explicare, h. i. Viden' ergo quo pacto rudes, & simplices rariùs peccent, peccarève NB. præsumendi sint vel inde, quòd plerumque supponantur minùs capaces apprehendendæ malitiæ peccati mortalis. Unde merito satisfactum puto objectioni, n. 12.

ad

ad finem factæ : opus scilicet esse examinis accuratioris , dispicere , num rudis mortaliter , an venialiter peccaverit : solvitur enim hæc objectio tum ex dictis hoc numero ; tum ex dictis n. 11. licet scilicet verum sit , subinde committi peccata à quibusdam hominibus contra cursum ordinarium conditionis eorum : hoc autem quid ad te , confessorie ? si levia sint ea peccata extraordinaria , non sunt materia necessaria confessionis : si gravia in se sint , (neque enim negaverim , etiam inter rusticos enormia peccata grassari) & non angunt pœnitentem rudem { nam anxietas , seu remorsus conscientiae , juxta modò dicta , tutissimum signum est commissi peccati gravis à rudibus } excusat eum ignorantia invincibilis : & te confessorium examinantem excusabit tum cura cavendi , ne confessio reddatur nimis gravis , & odiosa : quàm moralis quasi impotentia , interrogandi pœnitentem ea omnia , quæ possibile est , ipsum commisisse.

16 Deducitur secundo ex iis, quæ n. 13. dicta sunt de ignorantia vincibili, & invincibili, rudiores etiam rariùs peccare venialiter, quàm alios: adeoque ob hæc peccata (nisi in quantum sunt materia necessaria confessionis, casu quo pœnitens mortalia non commisit) frustra diutiùs in confessionali detineri. Dic ingenuè, optime confessorie! nunquid subinde pudore suffunderis, audiens pœnitentem te longè innocentiorē, & vix absolutionis materiam habentem? verùm si recogitare velis, quàm rudes vel inde beati sint, eò quòd ob ignorantiam inculpabilem à plurimis peccatis excusentur, pudor non nihil minuetur. Ideo scilicet tu venialiter sæpius peccas, vel in frequentioribus peccandi periculis versaris, quia peccatorum maiorem cognitionem habes: cùm rustici contrà totos dies, hebdomades, menses, nil aliud ferè agunt, nisi quod ex se reprehensione dignum est: ob ignorantiam tamen, vel inadvertentiam, culpâ vel omnino caret,

caret, vel saltem notabiliore. Nun-
quid enim ejusmodi plebeii totos dies
traducunt (ut nihil dicam de vanis co-
gitationibus) otiosis, & vanissimis
discursibus; mendaciis jocosis, & offi-
ciosis: immoderatis cachinnis: inde-
centibus vociferationibus, gesticulationi-
bus: levioribus detractionibus, &
convitiis: periculosis ex se nutibus,
tactibus, &c. levioribus deceptioni-
bus, rixis, contentionibus, &c. quæ
vel omnino insuper habent, vel majori
ex parte evitare non possunt ob nimis
arctam inter se familiaritatē domi, ru-
rūque: ut propterea plerumque in bo-
na fide relinquendi sint, ne scrupulis
innumeris vexentur, (de hac bona fi-
de, lege diligenter numerum vigesimum
totum, secuturum.) Frustra, inquam,
ob hæc, similiæque rudiores diutiùs
in sacro tribunali moraris: eritque sa-
tis, supérque, si audito uno, vel altero
peccato veniali, quod magis apprehen-
dere, & ob quod majori in periculo ani-
mæ versari advertis rusticum, eum.
ad

ad debitum dolorem, & vitandi propositum adhorteris : vel si auditis pluribus venialibus, eum excites ad dolorem de multitudine, & frequentia, propositumque illam frequentiam, & multitudinem vitandi : juxta doctrinam P. Tamb. in Meth. Confess. l. 1. c. tertio toto, præsertim §. 2. & 3. nam hæc doctrina si locum habet in omnibus pœnitentibus, (quoad frequentiam scilicet, & multitudinem peccatorum venialium ; propositumque illam frequentiam vitandi) à potiori locum habebit in rudibus. Vide etiam Layman, l. 5. tr. 6. c. 5. n. 14. & 15. ubi hæc habet : licet aliquis nullâ lege ad confitendum venialia obligatus sit, posito tamen, quod Sacramentaliter confiteri, & absolvi velit, debet aliquod peccatum in specie explicare. Dico, *aliquod*, seu unum, seu plura. Neque enim necesse est, & plerumque non consultum, omnia venialia secundum speciem, ac numerum sollicitè colligere ad confessionē instituendam :

sej

sed hoc optimum consilium iis, qui à mortalibus abstinent, ut ea venialia, quæ animos ipsorum NB. magis gravant, & à quibus liberari desiderant, novo concepto dolore, & emendationis proposito, cum humilitate aperiant. h. i. Vide etiam P. Georgium Biegeisen in Monte Myrrhæ germanicè scripto, *parte 1. c. 1. n. 4.* ubi undecim auctores pro hac sententia citat. Hæc doctrina si pro pœnitentibus quibûsve militat, à fortiori militabit pro rudibus, ob rationes jam insinuatas.

Dices: hoc ipso, quòd peccata sub-17 inde non apprehendant, ita ut saepe se accusent de quibusdam peccatis, quæ in se peccata non sunt, magnam confessariis molestiam creant rudes. Ad hanc instantiam vide, quæ appositè habet P. Lohner, *Instruct. pract. 5. c. 4. q. 5.* ubi ad quæstionem: *An si rustici accusent se de quibusdam peccatis, quæ in se peccata non sunt, querendi sint, an putaverint esse peccata, & an talis conscientia erronea ipsis eripienda sit?* Respon-

spondet : si dicant , se aliqua peccata ,
v. g. blasphemias , rixas , & similia in
ebrietate commisisse , quæ ex aliorum
relatione didicerunt , non esse quæren-
dos , nec corrigendos ; cùm ejusmodi
actus peccaminosi non sint ordinariè ,
& prudenter cogitari non possit , quòd
ideo sese inebriaverint , ut ejusmodi
peccata committerentur. Quòd si ve-
rò se de lusu , saltu , vomitu , comestio-
ne ante sacrum die festo , neglecto sacro
ex justa causa , inimicitia (id est , live
coram judice , quam ipsi inimicitia no-
mine intelligunt) & similibus accu-
sent , omnino quærendi sunt , an pro
peccato gravi tales actiones habuerint :
& si affirmant , quoties peccatum com-
miserint ? quo intellecto monendi
sunt de errore , & qua ratione licita sit
talis actio , breviter explicandum. h. i.
An quid specialis molestia hoc nego-
tium pariat , ut propterea confessionis
mora specialiter sit pro-
trahenda ?

*Solvuntur ulteriores objectiones
contra dicta Assertionem
tertiam.*

Objicies primò : si rusticorum exa-18
men non est rigidè protrahendum
ob ipsa exactiùs confitenda peccata,
protrahendum est ita frequentissimè
ob eorum valdè deplorandam igno-
rantiam tum circa res fidei, tum circa
alias eorum obligationes. Pro re-
sponsione ad primum membrum hujus
objectionis (de ignorantia scilicet ru-
sticorum circa res fidei) abunde suffe-
cerint ea, quæ Tamb. Meth. Confess.
l. 3. c. 5. §. 1. fusiùs habet; quæ, ne
Lectorem cum molestia eò mittam, ex-
scribere placuit. Ille itaque ad hanc
positionem, titulúmque : *De actu fi-
dei necessario antequam quis absolvatur.*
Sic respondet : Id persæpe angit con-
fessarios rusticorum, pueorumque
peccata excipientes pro praxis tamen
facilitate, adnotandum est, aliud esse,
quod

quod necessario requiritur, antequam conferatur ad justificationē acquirendam, absolutio; & hoc est, pœnitentem credere ea, quæ sunt de necessitate salutis: aliud esse, quod requiritur ex alio capite; nempe ratione præcepti, quo quilibet Christianus obligatur scire, quæ ad Religionem, quam proficitur, pertinent. De utroque agemus: quamvis propriè de priori agere, ad nos duntaxat spectet. Quoad primum igitur caput, solùm videndum nobis est, quidnam credere sit de necessitate salutis: id enim solùm NB. erit necessarium exposcere ante absolutionem à pœnitente. De quo tamen sic dilucidè habet Sanchez, *l. 2. in Dec. c. 3. n. 2. in fine.* *In rigore non tenetur Confessarius pœnitentem instituere, procurando, ut tunc addiscat, quæ credenda sunt: sed satisfaciet proponendo illi, & explicando duo mysteria Trinitatis, & Incarnationis, ut ea explicitè credat: & inducendo ad negligentie dolorem, & emendanda propositum (si quæ in hoc fuit) hæc Sanchez.*

Tria

Tria hîc intuper adverto. Primò in bene moratis, vel confiteri solitis, supponi posse, semel hæc mysteria credidisse, semel, inquam: nam ex necessitate mediî, semel sufficit. Vide Sanchez ibidem in fine, n. 18. & 24. Secundò, rectè paulo ante dictum esse (si quæ negligentia fuit) nam communiter puto, vix, præsertim mortaliter gravem adfuisse. Nam vel sunt pœnitentes ex urbanis, & cultis; & supponuntur scire: vel ex NB. rudibus, seu pueris, & supponuntur inculpabiliter non advertere ad tale onus.

Ita Azor, & Vasquez apud eundem Sanchez n. 20. Tertio: ab aliquibus hanc necessitatem salutis, multò benigniùs explicari. Ita Turrianus de fide, disp. 27. dub. 4. citans Vasquez. instar omnium sit Emmanuel Sa. Verbo Fides, qui sic habet: *Necesse esse explicitè credere mysteria, quæ publice in Ecclesia celebrantur, sentiunt multi cum D. Thoma: alii, excusari multos ignorantia, præsertim cum deest, qui doceat,*

I

seat, sufficereque in illis cum Baptismo credere, quod credit Ecclesia, &c. Quoad alterum caput, communior sententia est, quemlibet Christianum teneri scire, & credere, saltem quoad substantiam, omnes articulos Symboli Apostolici (excipe, *Communione Sanctorum*, quæ intellectu difficilis est, etiam pro doctis) additur etiam eodem modo Sacramentum Baptismi, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ; itémque Decalogum. Ratio est, quia quilibet tenetur ea scire, quæ pertinent ad suum statum, & officium. *Lege Turrianum, disp. 22. dub. 1.* Dixi, quoad substantiam: ut significarem, necesse non esse, memoriter ea callere: siquidem satis est, ea quoad res ipsas scire: præsertim rusticis, & rudibus, qui sine dubio propter impotentiam excusandi sunt. Hæc omnia Tamb. l. c.

19 Ex quibus dictis, notes velim primò; id, quod Tamburinus dixit: *Sufficere ex necessitate, semel credidisse*
necess-

necessaria necessitate medii ; esse contra damnatam 17. Propos. Innoc. XI. Secundò netes velim , quòd in casu deprehensæ , vel meritò suspectæ ignorantia in rebus fidei , sufficiat , rudibus (antequam absolvuntur) clarè explicari fidei mysteria , quæ credenda sunt necessitate medii , Trinitatis scilicet , & Incarnationis ; eaque ipsis sic proponi , ut ea explicitè credant : quidquid sit de fide implicita horum mysteriorum. Quoad ea , quæ scitu necessaria sunt necessitate præcepti : vel deprehendis pœnitentem tuum rudem ea ignorare culpabiliter (quod tamen de his ipsis rudibus Tamburinus paulo ante non præsumit ; nam supponuntur , inquit , inculpabiliter non advertere ad tale onus : discendi scilicet , sciendique talia mysteria :) vel deprehendis pœnitentem tuum rudem ea ignorare inculpabiliter ? si culpabiliter : sat erit , eos ad negligentia , culpaque dolorem , & emendæ propositum excitare. Si deprehendis pœni-

tentem tuum rudem ea mysteria (scitu scilicet necessaria necessitate præcepti) ignorare inculpabiliter, quid cum pœnitentis, aliorúmque, imò tua ipsius molestia, præsertim in concursu pœnitentium, longiorem catechesin instituis? audistíne citatum auctorem? solum, inquit, vigilandum nobis est, quidnam credere sit de necessitate salutis: id enim NB. solum necessarium erit expolcere ante absolutionem à pœnitente.

Lege etiam P. Busenbaum *l. 2. tr. 1. c. 1. n. 7.* Possunt, inquit, absolvi (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia licet peccârint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. Sanchez. Quod si tamen ignorent ea, quæ necessitate medii scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. Bonac. &c.

20 Pro responsione ad alterum membrum hujus objectionis (de ignoran-
tia

ria scilicet rudium circa alias eorum, obligationes) sufficiant iterum ea, quæ idem præclarus auctor Tamb: habet Meth. Confess. l. 3. c. 4. toto, quod Lectoris commodo, totum iterum describere juvat.

Instruat Confessor pœnitentem, utpotè eius Magister, antequam imperiat absolutionem. Cum autem supponamus, pœnitentem in cæteris necessariis esse satis instructum (puta in rebus fidei •) ideo solùm hîc quærere occurrit, an, si pœnitens in aliqua ignorantia versetur, eam confessor amovere debeat.

Dico. Quoties ignorantia est graviter culpabilis, certum est, debere eam amoveri per confessorium. Sic de Lugo de Pœnit: *disp. 22. sect. 2. §. 1.* quia secus non est rectè pœnitens dispositus ad Sacramentum suscipiendum. Dubium igitur est, si sit ignorantia inculpabilis. Tunc autem tres regulæ generales sunt animadvertendæ. Prima regula ex Sanchez, l. 2. de Matr.

disp. 38. n. 5. si talis ignorantia est contra pœnitentem : v. g. si ipse crederet, esse mortale, quod hujusmodi non est ; debet ea amoveri à confessario : quia secus maximum pœnitentis damnum enasceretur. Excipe, nisi prœvideas, majora peccata ipsum pœnitentem ex tali notitia commissurum. Lege Vincent. Tancred, p. 2. mor. tr. 3. q. 28. à numero 2.

Secunda regula. Si ignorantia inculpabilis quæcunque, sive facti, sive juris : & sive juris Divini, sive humani, non est contra pœnitentem (id est, quando pœnitens non putat, esse mortale, quod tale est) & nihil pœnitens interrogat de hoc confessarium, distinguendum est : si enim confessarius prœvideat pœnitentem, ignorantia ablata non difficulter relicturum id, quod re ipsa peccatum est, tenetur ex Sanchez *disp. cit. n. 6.* Veritatem aperire propter bonum pœnitentis, & ne pœnitens peccet contra legem DEI, etiam materialiter. At si prœvidet, non

non restitutum ; potius taceat, ne in majus damnum illum conjiciat : idem esse dicendum, quando quis est in occasione proxima, & non speratur emendatio, docet Pellizzarius, *tr. de Monial. c. 10. sect. 3. n. 191.*

Hinc ex de Lugo, & Sanchez locis cit. non solum in Matrimonio contracto, sed etiam in contrahendo, si judicat confessor, pœnitentem adhuc remansurum in Matrimonio ; vel illud fore contracturum, etiamsi illi impedimentum aperiatur, ne illi aperiatur, si non interrogetur. Imò loquendo de contracto, si pœnitens in prædictis circumstantiis solum sciat, seu sciverit, esse peccatum, contraxisse matrimonium, non autem sciat ejus invaliditatem, absolvat de peccato, non verò invaliditatem ostendat.

Hinc item, si prævideat Confessor, pœnitentem non restitutum, si illi detegatur nullitas tituli, quem pro se adesse pœnitens putat, non erit ex Sanchez *ibidem n. 7.* talis nullitas illi à con-

fessario non interrogato, patetacienda:
 quamvis sit in præjudicium tertii, qui
 suo carebit: tertii, inquam, particu-
 laris: nam si esset in damnum publi-
 cum; cum tunc præponderare debeat
 bonum publicum bono privato pœni-
 tentis, videtur aperienda. Sed con-
 tra hoc ultimum, quæro te, si prævi-
 deas pœnitentem non restitutum,
 quamvis item advertas, id esse in dam-
 num publicum, cur tu sis obligandus
 ad admonendum, quandoquidem præ-
 videas adhuc, tuâ accedente admoni-
 tione, illum non fore restitutum,
 atque adeò non fore amovendum dam-
 num publicum? Certè frustra erit talis
 admonitio, bono autem publico nequa-
 quam favens.

Atque hæc omnia ex de. Lugo cit:
 n. 30. etiam procedunt, quando con-
 fessarius speraret, pœnitentem suscep-
 turum quidem admonitionem, sed ta-
 men advertit, remedium esse difficilli-
 mum: ut si scandalum, vel infamia
 notabilis sequatur, qualia possent se-
 qui

qui ex separatione, v. g. matrimonii :
 ita idem de Lugo, n. 27. citans Sua-
 rium, & Sanchez. In hoc enim, vel
 simili casu satius est, tacere : quia
 majus est tale damnum, quàm illa ma-
 terialis violatio legis Divinæ, sine pec-
 cato violata. Unde etiam inferitur
ibidem, idem esse dicendum, quando
 pœnitens sub peccato mortali tenetur
 ad aliquid adeò difficile, ut non creda-
 tur, tunc æquo animo recepturus, &
 aliâ vice melius suscepturum esse judi-
 cetur : poterit enim tunc prudens
 Confessor relinquere illum in sua bo-
 na fide, quæ à peccato excusat, & mo-
 nitionem in tempus opportunius dif-
 ferre : ne scilicet territus pœnitens
 à Confessario se abstineat, majusque
 detrimentum patiatur. Hoc notetur
 permaximè pro confessoribus mercato-
 rum, & Principum.

Tertia regula. Si pœnitens, sive
 quia prudenter dubitat, sive quia scru-
 pulo angitur, interroget Confessarium
 de re aliqua, an sit peccatum : vel an

ad aliquid obligetur, nec ne; tunc Confessor veritatem aperire omnino debet. Ita Sanchez & alii, l. cit. Ratio est, quia si taceret, illud silentium, esset erroris approbatio, id quod nunquam licet.

Petes, quid faciet Confessor, quando nescit, vel dubitat, an sua admonitio profutura sit pœnitenti, an damnum allatura? Respondeo: tunc est comparanda utilitas, quæ sub dubio illo speratur; & damnum, quod sub dubio timetur: atque illud sine scrupulo fiat, quod magis præponderare in Domino judicabitur. Hucusque iterum Tamburinus loco, numero hoc vigesimo ad initium citato.

Ex quibus pro rudibus hoc speciale evinces: quòd cùm plerumque suapte naturâ sint crassi, & (maximè si de rusticis loquamur) intractabiles; rationibûsque difficulter moveantur: ex instructione eorum (quando laborant ignorantia inculpabili circa modò relatas obligationes) plerumque plus
damni

damni timendum, quàm fructûs sperandum sit : neque levis artificii esse, multa posse dissimulare, quorum ipsimet rudes non expressam mentionem faciunt, vel quæstionem movent.

Objicies secundo. Rudiorum examen sæpenumero majorem requirit moram, ob confessiones præteritas malè actas. Respondeo : contra nostrum institutum quæri, quid faciendum sit, quando confessiones quorumcunque pœnitentum malè actæ fuerant ob defectum ex parte confessorii. Et si ita quærat, responderi breviter potest ex Busenbaum, *l. 6. tr. 4. c. 1. artic. 4.* Responsione tertia. Raro, inquit, obest defectus ex parte confessorii, si pœnitens eum inculpabiliter ignoret : quia in confessione sequenti, absolvetur etiam ab iis, à quibus se bonâ fide absolutum putabat, h. i. Quandonam autem rudis inculpabiliter non ignorabit defectum ex parte Confessorii ? Ad nostrum institutum peraccommodè loquitur P. Tamb.

Meth. Confell. l. 2. c. 1. §. 4. n. 29. Rustici, mulierculæ, puerique, qui bonâ fide suas confessiones coram parrocho, etiam NB. indocto grossiore modo exhibuerunt, licet peritiores, vel grandiores effecti videant, in multis se defecisse, unde & multa dubia pro certis, & contrâ, unumque numerum pro alio se dixisse animadverrant; non sunt cogendi repetere confessiones. Sic Fagundez 2. præcepto Eccles. l. 3. c. 4. n. 10. - Ratio est, quia satis superque, saltem in confuso, confessorius eorum peccata percepit, & directè absolvit: & ex alio capite praxis fidelium est, hasce confessiones non repetere: ad quod, si fideles obligarentur, omnia scrupulis essent obnoxia. h. i.

Ad nostrum institutum peraccommodè etiam discurrit P. Busenbaum, loco hoc n. 15. paulo ante citato. Is, inquit, qui à puero peccatum aliquod grave, v. g. molliciei, inculpabiliter omisit, ut quia putavit, leve esse, vel

vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, ut docet Bonacina. - h. i.

Quæ mox ibidem sequuntur ex Layman : scilicet : *si simplex rusticus, qui totâ vitâ tantum fecit confessiones generales, nil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is valide sit absolutus, cum onere, ut cum melius cognoverit, omnia subjiciat clavibus : si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, ut tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolvi, auditis tamen peccatis ab ultima confessione factis, cum obligatione, ut melius faciat : hæc, inquam, ex Layman relata, utrum non sint contra Propos. 59. ab Innocentio XI. damnantam, vide Joannem Cardenas *Dissertat. 38. cap. 3. art. 2. n. 29. & seqq.* Sed certè favorabilia sunt, quæ mox ibidem Busenbaum ex eodem Layman, & aliis habet in hæc verba : Etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale, v. g. molli-*

tiei, (vel numerum, aliâve circumstantiam) omiseris, non ideo teneris repetere confessiones intermedias, bonâ fide, & legitimè tactas, [in quibus ex naturali oblivione defectum illum non fueris confessus] cùm validè fuerint, & maneant validæ. h. i.

22 Objicies tertio : Examinare rudes de numero, & circumstantiis peccatorum, hoc opus, hic labor est ! Ad hanc objectionem respondet P. Lohner, *Instruct. s. c. 4. quest 3.* in hæc verba : quæres tertio, an (rustici) de numero quærendi, sint ? Resp. 1. ordinariè non videri necesse in blasphemiiis, juramentis, detractionibus, turpiloquiis, cùm sæpe talia apud ipsos defectu sufficientis intentionis à peccato mortali excusentur ; & præterea, etsi quærantur, plerumque numerum convenientem assignare non possint ; poterit tamen interdum confessarius quærere, an quotidie ita blasphemaverint, &c. Resp. 2. si ebrietatem, aut sacrum ex negligencia

ria omiserint , omnino quærendos esse de numero , cùm hæc , & similia , non tam frequenter fieri soleant , atque adeò numerus faciliùs indagari queat.

Quæres quartò , (inquit mox ibidem auctor) an de circumstantiis interrogandi sint ? Resp. affirmativè ; saltem in iis , in quibus circumstantiam talem explicare possunt , v.g. si dicant , se furatos , aut decimas integras non dedisse ; tunc enim omnino quæri debent , quanta fuerit materia hujus furti. E contrario verò circa detractiones , aut verba turpia , rarò interrogandi sunt , quales fuerint , cùm plerumque discernere non soleant , an damnum aliquod ex detractione secutum sit , & an verba inhonesta contra honestatem , aut charitatem , an ex levitate tantùm quadam , & consuetudine prolata. h. i. Ex quibus patet , quàm minimè grave , morosùmque hoc examinandi onus hic auctor faciat. Vide etiam , quæ hanc in rem habeat P. Biesman in brevissimo compendio , de Sacra-

Gra-

cramento pœnitentiæ n. 7. circa finem. In numero peccatorum (inquit) indagando, etiam non eris nimis scrupulosus cum naulea, & tædio pœnitentis, si is ex dictis pœnitentis probaliter, & moraliter æstimari potest. Imò si pœnitens tam rudi est ingenio, ut non sit reperturus veriore numerum peccatorum, quàm illum, quem à te interrogatus temerè dixit, nec facilè melius sit se præparaturus, etsi dimitteretur ad meliùs examinandum conscientiam, progredere in administratione Sacramenti : quia fit pro capacitate pœnitentis, quod fieri potest. h. i.

- 23 Objicies quartò : certè, ut dolorem de peccatis suis eliciant rudes, sæpe non levis laboris, moræque opus est. Respondetur, syncerè fatendo, non posse confessarium in audiendo confessiones rusticorum, tempus utiliùs collocare, quàm si conetur, ad debitum dolorem de peccatis eos excitare. Verùm ad qualémne dolorem eliciendum eos excitabit ? illúmne perfectum, quem

quem contritionem appellamus ? op-
 tabile id quidem esset ; sed apud pluri-
 mos oleum, & operam perdet, utut
 illos ad perfectum dolorem disponere
 laborat. Ratio est, quia ad perfectum
 dolorem requiritur amor amicitiae ;
 vulgus autem plerumque nil minùs
 apprehendit, quàm talem amorem, sed
 potiùs *amicitias utilitate probat*. O
 quoties, vel in articulo mortis consti-
 tutos, dum rudes ad eliciendos actus
 fidei, spei, charitatis, contritionis,
 resignationis, patientiae, &c. dispo-
 nere satagis, actum agis (quoad sub-
 stantiam rei) licèt in exhortando, con-
 cionando, catechizando, explicando
 neque defueris, neque in articulo mor-
 tis desis. Quamobrem ? quia sub-
 stantiam horù actuum (saltem perfe-
 ctæ contritionis) non sufficienter ap-
 prehendant : quærenti enim, utrum
 doleant de peccatis ob offensum DEUM
 summum bonum, sat frequenter inop-
 tè respondebunt : Si DEO videtur
 (Ob G D T T will) dolere debeo :
 sem.

semper libenter oravi : Beatam Virginem honoravi, &c. patiens sum. Unde non ineptè confessorius judicare potest, eos perfecti doloris minùs capaces esse, etiamsi ad quæstionem sapius inculcatam : Doleſne de peccatis tuis ob offensum DEUM, summum bonum ; & similes, expressè subinde dicant : doleo.

Jam licèt confessorius omni labore adniti debeat, ut etiam rudes moribundos ad perfectum dolorem disponat, aliàsque in concionando, catechizando eos hunc actum edoceat (utpotè ex quo in articulo mortis, dum deest confessorius, illorum salus dependere potest) in concursu saltem pœnitentium suo muneri satisfaciet, si eis breviter inculcet dolorem imperfectum, ex motivo amittendæ æternæ gloriæ, vel incurrendæ æternæ pœnæ : vel etiam mali temporalis, à DEO ob peccata infligendi (quod ultimum pro rudibus consultissimum videtur) v. g. *detestor peccata, quorum causâ me*
DEUS

DEUS meritò febris, carcere, patibulo, fame, inopiâ, malisque similibus temporaneis affliget, conteretque. Quod ultimum, quàm probabile, imò probabilissimum sit, vide Tamb. Meth. Confess. l. 1. c. 1. §. 4.

Objicies quintò : Sed hoc Confes-24
sarios molestat, tempusque trahere illos cogit, quando subinde nullum particulare peccatum à rustico elicere possunt. Hoc duplici modo evenire potest, ut scilicet pœnitens non afferat materiam certam, sed tantùm dubiam : deinde, ut materiam certè nullam pro absolutione afferat. Ad primum respondet Merolla apud Tamb. Meth. Confess. l. 2. c. 1. §. 3. n. 18. quamvis optimum consilium sit, ut confitens materiam dubiam, adjungat aliquod certum aliàs confessum ; tamen consilium est, nec videtur præceptum : quia præcepta non faciliè sunt multiplicanda sine cogente fundamento ; nullibi enim tale præceptum invenitur impositum. Non quidem positivum, ut
clare

clare patet, neque naturale, nulla enim injuria fit Sacramento, impendendo tunc absolutionem sub conditione; quia non verè exponitur periculo irritationis, non enim forma absolutionis absolutè cadit supra materiam sufficientem, sed tantùm conditionaliter, si adest materia: conditio autem nihil ponit in esse. Adde, quòd teneretur quis pluries idem peccatum confiteri; quod nullo jure probatur. h. i. Ad secundum respondet P. Gobat apud Lohner, *Instruct. 5. cap. 4. quest. 10.* proponendæ sunt tali homini aliquæ species communium peccatorum, quas omnes si neget, dici potest, imò juxta Layman *l. 5. tr. 6. c. 8. n. 8.* debet: ergo mi bone vir, quia nihil vis confiteri, non possum te absolvere; abi in nomine Domini. Nec dubitandum, quia plures ex his sint immunes NB. ab omni gravi noxa. Et verò aliquoties id feci, sed aliquando cum eo fructu, ut metus excidendi jure absolutionis excitârit ad meliùs cogitandum

de

de admissis , & nominârit unum , alterumve. Communiter tamen, vel quæro ex talibus , qualenam peccatum sint confessi in postrema, aut prioribus confessionibus , extorqueoquæ facile unum ; at non reor , me habere sufficientem materiam confessionis, ni dicam : ergo iterum te accusas de hoc peccato , & petis à DEO veniam ? vel sciscitor , an nunquam in pueritia fuerit mentitus , convitiis alios affecerit , parentibus non fuerit causa iræ, & tunc terè infallibiliter reperio materiam , modò subdat , se rursus talia confiteri. Hæc P. Gobat. Ubi tantum hoc noto , quòd conformiter doctrinæ Merollæ , modò citati (quòd scilicet nemo teneatur ullo jure peccatum suum bis confiteri) primum Consilium Patris Gobat hîc datum amplectendum sit : scilicet , proponendæ sunt tali homini aliquæ species communium peccatorum , quas omnes si neget , dici potest , imò juxta Layman debet : ergo mi bone vir, quia nihil vis confiteri , non possum te absol-

sol-

solvere ; abi in nomine Domini. Sed hoc alii accuratiùs dijudicent.

Ut tamen videas, quàm præclari auctores collimentur ad non morandos pœnitentes, audi, quid paulò post ibidem subdat P. Lohner, ubi agit de casu magni occursûs rusticorum : ad expediendos enim NB. citiùs tales pœnitentes, observet, inquit, Confessarius sequentes industrias.

Et primò quidem omittat quæstiones aliquas de peccatis, de quibus plerumque certum est, quòd venialia duntaxat sint apud NB. ejusmodi homines, uti sunt ira, agnomina, detractio, & similia. 2. Omittat colloquia, adhortationes, quas alioqui fecisset, si tempus, & otium habuisset. 3. Si rudiores aliqui sint instruendi, instructionem differat in aliud tempus, moranturque, ut redeant vel ad se, vel ad alium. 4. Abscindat narrationes longiores, & importunas ambages pœnitentum, & si tales nactus sit, ipse potiùs formet quæstiones, quàm ut illos

illos peccata explicare sinat. 5. Q.
mittat orationes, pro absolutione dici
solitas, exceptâ illâ, quæ essentiam
absolutionis continet. 6. Poterit, si
velit, sequi sententiam Vasquezii, &
aliorum, docentium, non teneri con-
fessarium interrogare pœnitentem, at-
que adeò uno, alteròve peccato intel-
lecto mox interrogare, an. nil aliud
conscientiam graver? & si quidem af-
firmet, mox ad pœnitentiam injungen-
dam, absolutionemque proferendam
procedere. h. i. Ubi tamen adverten-
dum, hanc Vasquezii sententiam dire-
ctè esse contra Assertionem primam, &
secundam. Utrum non etiam sit con-
tra torrentem Auctorum, absit, ut
ego judicem.

Vidimus quidem n. 14. 15. 16. hujus
opusculi, rudiores plerumque rariùs
peccare tam mortaliter, quàm veniali-
ter; idque potissimùm ob ignoran-
tiam inculpabilem, & ruditatem. Ve-
rùm operæ pretium haud dubiè fuerit,
præcepta Decalogi, aliæque breviter
per-

percurrere , dispiciendo , ubinam impingere frequentius , vel soleant rudes , vel præsumendi sint.

PRÆCEPTUM I.

*Ego sum Dominus DEVS tuus ,
&c.*

25 **P**ECCATUR hoc præcepto ignorantiam rerum fidei. Quomodo rudes hac ignorantiam peccent , & quid singulare præ aliis hac in parte habeant , lege diligenter *numerus 18. 19. 20.* hujus opusculi. Peccatur deinde , non eliciendo suo tempore actus fidei , spei , & charitatis. Quid iterum singulare præ aliis hinc habeant rustici , colliges eisdem numeris. Deinde lege P. Biesman in brevissimo compendio , in catalogo peccatorum magis communium , &c. ubi hac habet : gravis item negligentia (intellige , est peccatum mortale) in addiscendis rebus fidei scitu necessariis

riis necessitate medii , vel præcepti :
 item in actu fidei per se eliciendo (i-
 dem est de actibus spei , & charitatis
 DEI , & proximi , ad quos eliciendos
 aliquando obligati sumus) rudes ta-
 men aliquando , quibus non venit in-
 mentem hujusmodi obligatio , per i-
 gnorantiam à mortali excusantur .
 Lege etiam P. Tamb. l. 2. in Decalo-
 gum , c. 1. §. 1. n. 8. - Pro praxi ,
 inquit , advertit Sanchez - non esse
 cum pueris scrupulosè agendum (sci-
 licet quoad eliciendum actum fidei , ad
 salutem necessarium) hi enim , quam-
 vis statim ac perveniunt ad usum ratio-
 nis , obligentur elicere talem fidei a-
 ctum , tamen quia ipsi nunquam ad-
 vertunt ad talem obligationem , vix
 potest evenire , ut peccent non elicien-
 do. Adulti etiam inter fideles nutriti
 nec sunt passim cogendi ad talem actum
 faciendum : nam quando didicerunt
 mysteria fidei , testáque Christi Domi-
 ni coluerunt , conciones , aliáque simi-
 lia audierunt , ni prorsus animalium

more vixerint, iis mysteriis præbuisse
saltem semel assensum, atque adeò sa-
tisfecisse huic præcepto, judicandi e-
runt. h. i.

Verùm, ut illa verba : *saltem semel* :
non intelligantur contra sententiam 17.
ab Innocentio XI. damnatam, caven-
dum esse judico. Juxta sententiam
Biesmanni modò relata, rudes etiam
adulti, faciliùs excusantur, quàm
alii.

- 26 Huc reducuntur peccata contra cha-
ritatem proximi, qualia sunt : odium
proximi, ex quo sequitur omissa exhi-
bitio signorum communium dilectio-
nis : quam tamen omissionem rarò ap-
prehendere rustici videntur ; uti etiam
rarò apprehendere videntur omisso-
nem signorum specialium, quando ta-
lis omissio est scandalosa. Imò vix un-
quam de tali scandali circumstantia
cogitabit rudis. Huc pertinet pecca-
tum iræ : quæ est (inquit l. c. Bies-
man) *appetitus vindictæ : estque mor-
tale contra charitatem, si ob injustam*

causam, gravem appetas vindictam; aut licet vindicta sit justa, eam tamen non appetas tanquam justam, sed ut satiativam animi tui malevoli. Non negandum est, graves inimicitias fove-ri non rarò inter rusticos: nihilomi-nus ob ruditatem saepe non præsumen-di sunt advertere ad vindictam, quate-nus est justa, & quatenus est satiativa animi malevoli; juxta ea, quæ n. 12. hujus tractatûs dicta sunt ex Biesman, & n. 15. ex P. Richardo Arch-Dekin, alibique quos ad numeros etiam te re-mitto quoad ea, quæ modò dicta sunt de odio proximi: item de omissione signorum communium, & specialium dilectionis. Si quæras, quandonam præsumendi sint rudes advertere ad ta-les circumstantias (scandali in omissione signorum specialium dilectionis: justitiæ, vel injustitiæ in appetitu vin-dictæ, lege numerum 11. hujus opu-sculi, & superfluam anxietatem depo-nes.

27 Huc pertinet maledictio, seu imprecatio gravis mali. De quo Biesman l. c. Maledictio, seu imprecatio gravis mali, vulgò ein Fluech / si fiat seriò, & advertenter, est mortale. Non est tamè necesse exprimere malum in confessione, quod optâsti, quia solùm aggravat; eò quod omnia comprehendantur sub una ratione mali. Plerumque quia fit minùs advertenter, nec seriò, est veniale. Lege etiam P. Tamb. Explicat. Decalogi l. 2. c. 6. §. 4. n. 12. quando maledicuntur homines, & optantur illis mala, ut possint crepare, occidi, &c. communiter est veniale; quia nec maledicuntur ut aliquid DEI; nec desideratur deliberatè, ut illis eveniat illud malum; si tamen deliberatè illud desideraretur, esset peccatum odii contra charitatem proximi, grave, vel leve, juxta gravitatem, vel levitatem mali. Audi quid Escobar tr. 1. exam. 3. - in hanc rem afferat. Assoles interdum in amicos indignari, ut filios, famulos, vicinos: interdum in inimicos.

Cùm

Cùm ex inimicitia affectu maledicta prodeunt, plerumque cum plena intentione feruntur : cùm autem in amicos, rarissimè ex intentione exoriantur, sed solùm ex perturbatione, ebrietate, &c. unde lethalia peccata non erunt, si interrogaris mox post prolationem maledicti, num intendas filios, aut famulum à diabolo accipi ? Respondebis: minimè planè. fateor, quosdam tam immoderatâ passione perturbari solere, ut etiam illo instanti, vel filios intendant deperire : id quod prudentis confessorii diligenti examini relinquo. - Si maledicuntur animalia (quod ferè rusticorum est) arbores, &c. si hæ res sint proximi, & ex odio ipsius hoc dicatur, & cum animo, ut verè pereant illæ res, est similiter peccatum odii contra proximum : id quod tamen rarò solet communiter evenire, & solùm in casu, quo, ut offendas dominum, ejus rebus malum deprecaris. Quòd si res illæ nostræ sint, tametsi ex animo desideraretur, ut eveniat eis malum,

lum, solum erit veniale, quia odium est circa res nostri domini. h. i. Unde facile colliges, rarius etiam ex hoc capite peccare graviter rudiores; cæteris paribus ob defectum sufficientis advertentiæ ad peccati malitiam, & incapacitatem faciendi debiti discriminis.

Veræ invidiæ crimen (quod etiam contra charitatem proximi militat) quia valdè subtile est, valdè rarò à rudibus committi præsumendum est; salvo meliori iudicio. Uti etiam peccatum scandali, sive directè intendatur peccatum proximi ob aliquam commoditatem; sive indirectè (quando scilicet aliquid fit, unde lapsus proximi non intenditur, lapsus tamen ejus prævidetur) peccatum proximi intendatur: nam vix unquam attendere videntur ad hanc scandali circumstantiã, sed solum ad actum peccaminosum, quem scandalum comitatur.

28 Quantum ad peccata contra Religionem (& consequenter contra hoc præ-

præceptum) per vanam observantiam
 (quod rusticis commune est vitium)
 audiamus breviter P. Lohner *Instruct.*
pract. 5. c. 4. quest. 6. An (quærit
 ibidem) si rustici confiteantur , se ad
 pecora curanda varias incantationes
 adhibuisse , aut petiisse ab aliis , ut ad-
 hiherent , censendi sint mortaliter pec-
 casse ? Resp. 1. Si ipsi adhibuerint
 ejusmodi incantationes , aut benedi-
 ctiones , omnino quærendos esse , qua-
 les fuerint ; & si quidem nomina igno-
 ra , vel verba falsa , aut apocrypha , aut
 certus numerus horæ , aut similia adhi-
 beantur , plerumque ut inepta , & va-
 nam observantiam olentia reprobari
 debent ; eorumque loco suaderi , ut
 vel aquam benedictam , vel Ignatia-
 nam , vel certas preces DEO , B. Virgi-
 ui , aut alteri sancto promissas , & per-
 solutas adhibeant. Resp. 2. Si ab a-
 liis petiverint incantationes illas adhi-
 heri , plerumque periculum esse vanæ
 observantiæ , atque ideo consulendum ,
 ut deinceps ab hujusmodi auxiliis pe-

tendis abstineant, & potiùs ad spiritua-
lia, aut certè corporalia usitata confu-
giant; eò quòd rarò DEUS benedi-
ctionem suam impertiat iis, qui seposi-
tâ in ipsum fiduciâ, humanam opem,
& media illicitis modis conquirunt.
Resp. 3. De numero talium peccato-
rum inquirendo Confessarium non ni-
mis sollicitum esse debere: cùm teste
Busenbaum *l. 3. tr. 1. d. 2. resp. 7.* ut
plurimum in similibus, in quibus taci-
tum est pactum, venialiter tantùm pec-
cari, doceant Sanchez, Cajet. Armilla,
& alii auctores. Resp. 4. Neque de
specie superstitionis multùm sollicitum
esse debere, cùm eas specie inter se
non distingui Diana *p. 1. tr. 7. n. 64.*
& 66. cum Reginaldo, Soto,
& aliis doceat.
h. i.

PRÆCEPTUM II.

Non assumes nomen Domini, &c.

HUc in primis spectat blasphemia, ²⁹
 seu verbum, vel factum contume-
 liosum contra DEUM. Sunt utique
 rustici assueti blasphemias: notandum
 tamen, plures (inter quos haud dubie
 rustici numerandi) excusari à mortali
 ob inadvertentiam in subita commotio-
 ne, ut docet Biesman in Catalogo pec-
 catorum. Deinde notandum, si quis
 in iracundia, indignando non DEO,
 sed homini, nominet Sacramenta, vel
 vulnera Christi, & similia, sine aliorum
 scandalo, non esse blasphemiam, sed
 vanam usurpationem sacri nominis, &
 facile esse posse tantum veniale, ut ex
 Cajet. Sanchez docet Richardus Arch-
 Dekin p. 3. tr. 5. c. 2. §. 1. ubi addit,
 maledicere vento, aut pluviae, quâ af-
 fligimur: aut diei, aut loco, in quo
 nati sumus: aut equis, & jumentis,

ut faciunt rustici, & aurigæ, si sistat maledictio in solâ creatura, sic, ut tantùm ipsi malum imprecemur; non est per se lethale peccatum. Et paulò post: quid, inquit, censendum de parentibus, aut aliis, qui sæpe suis liberis, & amicis dæmonem, & damnationem imprecantur? Resp. non esse blasphemiam, sed diram imprecationem, quæ plerumque ob subitam iram, & inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis veniale peccatum non excedit; nam plerique si interrogentur, dicunt, se nullo modo voluisse, ut malum illud alteri eveniat. h. i. In quantum maledictio est contra primum præceptum. Vide n. 27. præced. hujus opusculi.

Jam cùm, juxta dicta, sæpissime indignatio blasphemantis sit solùm contra homines, notanda est regula P. Layman *l. 4. tr. 10. c. 6. n. 12.* si pœnitens, inquit, neget affectum indignationis suæ, erga DEUM directe se extendisse, sed solùm adversus hominem, vel jumentum, cui iratus fuerit, tunc confessio

festarius attendat ad verba, quib⁹ homo
usus fuit ; si enim secundum se Divini
honoris diminutionem nullam expri-
munt, non censenda est blasphemia,
neque mortale peccatum ; si autem ver-
ba tali, aut tali modo prolata sint, ut
contumeliam DEI, aut Sacramento-
rum significant, videlicet : gank Don-
nen Sacrament / gank Galeern Sa-
crament / daß dich Gottes Chrysam
schändt : censeri debent blasphemiae,
dummodò homo NB. attenderit ad vi-
lipensionem DEI, aut rei sacrae, quæ
talibus verbis exprimitur. Sæpe au-
tem homines ejusmodi verba blasphe-
ma proferunt inadvertenter, ac mate-
rialiter tantum, non attendentes, quid
significant : tum verò excusantur à gra-
vitate peccati propter imperfectionem
cognitionis, ac voluntarii, modò inte-
rim contentur, perversam ejusmodi con-
suetudinem deponere. h. i. Jam,
quàm rarò præsumendi sint rustici at-
tendere ad vilipensionem DEI, ex dictis
hoc tractatu passim elucescit.

Notandum etiam, non esse necesse explicare in confessione, sitne blasphemia contra D E U M, B. Virg: vel Sanctum: quia probabiliter specie non differunt: ut habet ibidem Biesman. Huc specialiter reduci solet perjurium, seu falsum juramentum, quando nimirum DEUS (ut loquitur Biesman ibidem) qui est infallibilis veritas, in testem mendacii, seu rei falsæ vocatur; id enim est jurare, D E U M in testem rei, quam loquor, vocare: unde non jurant, qui dicunt: *Revera, certè, profectò, quàm verè vivo: in veritate; tam verum est, quàm sol lucet, &c* aliisque hujusmodi formulis utuntur, in quibus nec expressè, nec implicite relucet ulla invocatio D E I in testem. h. i. Quibus adjungere placet ea, quæ Jacobus Marchantius in resolut. pastoralibus p. 1. c. 2. n. 3. habet his verbis: quid dicendum, inquit, de more rusticorum, confitentium, se jurâsse, & blasphemâsse? & interrogati, quomodò jurârinr, dicunt, se hæc, & similia

pro-

pronuntiâsse : Morie , Diable , &c.
 Et id quidem ut plurimum circa sua pecora. Resp. hi instruendi sunt , hæc non esse propriè juramenta , sed verba impatientiæ , maximè si dicantur circa animalia : nec ordinariè excedunt peccatum veniale. Si autem circa humanam personam versentur , quandoque cum impatientia simul injuriam , & scandalum talia verba involvunt , non sine gravi culpa. Hoc autem pendet tum ex animo , quo similia pronuntiant , tum ex qualitate personæ , in quam talia verba intorquentur , tum ex aliis circumstantiis , de quibus prudentis confessorii est , judicare , ut dignoscantur , an culpa sit mortalis , & injuria gravis : vel ex animo , & intentione dicentis , vel ex modo , vel ex personis. Nam inter personas NB. viles , vix hæc reputantur mortalia , & vix æstimantur , nisi aliud , ex alia circumstantia judicetur.

Huc etiam revocatur violatio voti : 30
 ad quod cum requiratur deliberatio talis ,

lis , qualis requiritur ad peccandum mortaliter ; sicuti rudes rariùs ordinariè præsumendi sunt peccare mortaliter , juxta dicta n. 13. hujus opusculi , ita etiam rariùs videntur emittere verum votum , & consequenter violare ; sed potiùs sibi hoc , vel illud proponere. Lege P. Biesman loco cit. scilicet in catalogo peccatorum , &c. instruendi sunt , inquit , rudiores , ad votum nullo modo sufficere nudum propositum , licèt fuerit firmissimum ; quia qui tantùm proposuit , non tenetur sub peccato præstare ; qui autem vovit , obligatur sub peccato , & ni præstet , agit contra fidem , DEO datam. h. i. Interim non negandum est , à rudioribus subinde etiam edi vera vota , & peccari ab illis ; præsertim culpabili dilatione implendorum votorum : quod tamen ex circumstantiis confessionis , & necessitate , quâ pressi voverant , & deliberationis libertate (præsertim tempore morborum magis , minùsve caput perturbantium) quâ

voverant : nec non proclivitate ad vovendum (quæ apud rusticos signum videtur esse propositi tantum , & non voti) non erit difficile advertere.

PRÆCEPTUM III.

Memento, ut diem Sabbathi sanctifices.

PECCATUR contra hoc præceptum violatione festorum, per exercitium operis servilis, seu operis, quod versatur circa materiam externam, & vel mechanicum, & illiberale est, ut fabricare suere; vel requirit tantum laborem corporis, & ab operariis tantum, & Servis fieri solet. Ut docet Busenb: *tr. 3. c. 1. dub. 1. n. 1.* Hoc loco nihil magis operæ pretium videtur, quàm insinuare excusationes, ab hoc præcepto, rusticis magis proprias ex Busenb: *ibidem dub. 2.*

Ex titulo ergo charitatis erga proximum,

mum, excusat hic auctor eos, qui in parvis oppidis rusticanorum causas civiles agitent, quòd aliis diebus rustici adesse nequeant. Ex titulo necessitatis, excusat servos, & ancillas, coactos à dominis laborare, nec audentes recusare. Quòd si tamen, inquit, frequenter contingat, eos dominos deserere debent. Excusat item ex eodem titulo necessitatis memoratos servos, & ancillas, reficientes suas vestes, cùm id aliis diebus non possint. Item pauperes, qui se, suosque alere non possunt, operantes privatim sine scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. Item agricolas, ad cavendum damnum ruri laborantes; ut si ob pluviam imminentem segetes, vel fœnum congregent. Ex titulo parvitatis materiæ, excusat omnes, unâ horâ laborantes: imò durum, inquit, videtur, mortalis damnare, si quis duas, aut tres horas impendat. Quid, saltem ex titulo consuetudinis, concedat Jacobus March: *in Resolut. past. p. 1. c. 3.*

n. 3. ibidem lege. Similiter, inquit, consuetudine quadam inter rusticos inolitâ, excusari possunt, saltem à mortali, qui auditâ Missâ ad fructus aliquos Sylvestres carpandos currunt, & magnam diei partem in hoc impendunt: puta colligendo fraga, vaccinia, nuces, licet id ob lucrum faciant. h. i. Adjungere placet, quæ in favorem ruri degentium hic auctor loco cit: *n. 6.* his verbis refert: Quæres, inquit, iterum, an quando est festum in una parochia oppidi, in altera non; possit subditus Parochiæ, in qua est festum, adire alteram Parochiam, ut ibi laboraret? Resp. posse. Dices, si solum in eum locum se confert ad operandum, aliàs non iturus, videtur facere in fraudem legis? Resp. non esse propriè fraudem legis, sed talis utitur jure suo, nec dicitur violator legis, cum non faciat contra eam in loco, ubi obligat.

Hujus loci est violatio festi per non. 3 2 auditum sacrum. Hanc violationem solent

solent rustici ordinariè non leviter apprehendere. Tantùm attendere debet confessarius, utrum non erroneè sese accusent, quando habent causam excusantem ab hoc præcepto. Quapropter in promptu habeat causas eos excusantes: quales, rusticis magis proprias, assignat Busenbaum *l. eodem, tr. 3. c. 1. dub. 1.* Videlicet, si quis custodire debet gregem, infantes (vel puerum, qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum. Aut ægris solatio esse, aut coquere, & curare debet similia, quæ omitti non possunt. Item, cui periculum est gravis offensionis mariti, parentum, vel dominorum. Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset. Item, si quis alioqui omissurus esset occasionem commodatæ itineris, v. g. socios, cùm viam ignoret, vel pericula metunt. Aliàs verò teneatur ad Missam ante iter, vel in itinere. Item si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam ob distantiam, v. g. unius, vel

alte-

alterius milliarii Germanici, vel etiam minoris spatii, maxime si via sit molesta, cœlum pluvium. Ubi habenda erit ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis.

Huc revocari etiam potest violatio ³³ jejunii Ecclesiastici. Ubi, quoad abstinentiam à carnibus, pro rudioribus nihil aliud occurrit monendum, quàm ut videat confessorius, quamam cautelâ in usum deducat doctrinam, quam refert P. Richardus Arch. Dekin p. 3. *tr. 5. c. 3. n. 8.* propter impotentiam, inquit, etiam excusantur à jejunio pauperes, qui pro sufficienti refectio-
ne non habent alium cibum, præter prohibitum, v. g. carnes, ova, lardum, intestina animalium, aut his similia. Non enim intendit benigna Mater, Ecclesia totâ die ad panem, aquam, & pauca legumina illos adstringere, aut alimentum viribus sustentandis necessarium subtrahere. h. i. Quoad abstinentiam verò à gemina refectio-
ne, nil aliud pro rudioribus monendum sese
offert,

offert , quàm quòd juxta quosdam Au-
ctores probabile sit , omnes (non so-
lùm rusticos , de quibus à fortiori nul-
lum dubium esse debet , verùm etiam)
artifices excusari à jejunio (intellige
artifices illiberales) consistente in uni-
ca tantùm refectione : eò quod ita de-
claraverit Eugenius I V. teste eodem
Arch - Dekin ibidem , n. 9.

- 34 Unum adhuc superest hîc notatu
dignum. In his partibus, ubi hæc scri-
bo , non est copia sufficiens liquaminis
de armento , (Kinderes Schmalz)
quo mitigentur cibi diebus jejuniorum.
Vexat ergo nonnunquam confessarios
seu scrupulus , seu dubium multarum
rusticanarum , quærentium , num fas
sit , ejusmodi diebus uti sagimine præ-
sertim suillo liquefacto ? Ad hoc re-
spondeo ex Tamb: *Explic. Decal. l. 4.*
c. 5. §. 1. n. 14. ubi agit de cibis vetitis.
Quæcunque item , inquit , medulla ,
laridum , axungia , & quæcunque pin-
guedo nondum vi ignis liquefacta , in-
ter carnes omnino sunt censenda :
quia

quia verè sunt partes utcumque animalis in omnium hominum conceptu , & non mera , & propria excrementa . Idem in rigore dicendum esse de iisdem liquefactis , quo pacto aliquod illorum vocatur à nostris *sagimen* , de quo mox : quia modica illa liquefactio , mutare naturam substantiæ carnis non potest .

Dices , at pinguedo , & laridum nondum liquefacta , continent quasdam venulas , nervulósque verè carneos , quos non continet *sagimen* , cùm ejusmodi partes carniæ virtute ignis , vel expurgentur , vel resideant , vel evaporent : ergo posset dici , pinguedinem esse carnem , non verò *sagimen* . Respondeo , si propter ejusmodi solas venulas , nervulósque , laridum , & prædictæ pinguedines essent interdictæ , semper excusaretur à mortali , qui ea comederet ; quia semper esset parvitas materiæ ; in magno laridi frusto , proh quàm parvæ , modicæq; venulæ reperiuntur ! si igitur sub mortali sunt vetita ; certè nō propter aliud , nisi quia ipsa verè sunt ex se
Dixi
Carnes.

Dixi autem signatè (in rigore) nam quia modò dictum est , hac in re existimationem hominum esse maximè attendendam , probabile autem est , sagimen existimari inter carnes ; ut item non existimari , sed esse numerandum , inter lacticia ; ideo probabilis erit utraque sententia ; atque adeò posse recipi in jejuniis , & posse ab eodem rejici. h. i. ex multis auctoribus. Unde facilè patet , quo pacto condescendere confessorius possit ejusmodi rusticis.

PRÆCEPTUM IV.

Honora parentes tuos.

35 **P**Eccatur contra hoc præceptum per notabilem defectum in amore , reverentia , & obedientia , parentibus , & superioribus debita. Item per notabilem defectum in amore , conservatione , & educatione filiis debita :
item

item per notabilem defectum in cura famulis debita : item per notabilem defectum in amore , & officiis , quæ sibi invicem conjuges debent. Verùm quam frequenter homines rudes præsumendi sint, inculpabiliter non advertere ad hanc saltem moralitatem (*defectus notabilis*) partim patet ex dictis hoc opusculo ; partim norunt ii, qui inter ejusmodi homines versantur. Tanta scilicet crassities plerumque est inter eos , ut ejusmodi defectus ferè non videant. Cæterùm quoniam probabile est, gradus consanguinitatis non mutare speciem , (ut videre est apud Biesman in Catalogo peccatorum , &c. præcepto quinto , & apud alios Auctores) huic sententiæ inter rusticos præcipuè conformare te potes graves injurias , contumelias , odia , percussiones , furta , &c. parentibus , avis , proavis , à filiis : filiis , nepotibus , à parentibus : conjugibus à conjugibus : fratribus à fratribus , & sororibus facta : sic , ut ejusmodi hominibus sat sit , dicere

cere in confessione : *personam mihi proximè conjunctam*, *infamando*, *convitiando*, *percutiendo*, &c. *graviter offendi.*

PRÆCEPTUM V.

Non occides.

36 **P**Eccatur contra hoc præceptum directâ occisione, vel gravi mutilatione sui. Item directâ occisione, vel gravi mutilatione proximi, quando fit auctoritate privatâ. Gravi item proximi percussione, propriâ itidem auctoritate factâ. Vide hîc Biesman. Hanc tamen gravem proximi percussionem, sæpe rustici non apprehendunt ut graviter saltem culpabilem. Cæterùm quoad occisionem proximi, mutilationem, percussionem ad defendendam propriam, vel proximè conjunctorum vitam, vel bonorum externorum magni momenti (cùm moderamine iucul-
patæ

patae tutelae factam) quàm cautè agendum sit cum rusticis , in infligenda vulnera , & graves percussiones utcunque pronis , quilibet perspiciet ; curabit. que enixè Confessarius , ne via ad ejusmodi vitia sternatur.

Verùm , quid de malitiosa procura-³⁷ tione abortûs in se , vel alio ? Resp. vix unquam videntur rudiores de hac interrogandi , nisi interrogandi judicentur ex modo , & circumstantiis confessionis , ad hanc rem spectantibus : quia vix unquam de tam gravi vitio cogitare videntur , ut adeò ejusdem non sine gravi scandolo , pravâque addiscendi periculo admonerentur. Rixæ , inquit hîc Biesman , si modum non excedant , uti & leviores pugnae , venialia sunt. Imò (ajo ego , sed salvo judicio meliori) sæpe venialia sunt rusticis , etiamsi modum excedant , ob defectum debitæ apprehensionis : uti passim jam insinuaturn est , probatûmque.

PRÆCEPTUM VI.

*Item nonū: Non mæchaberis, &c.
non concupisces, &c.*

38 **A**D præceptum nonum revocari solent actus luxuriæ imperfecti, quales sunt morosæ delectationes, turpia desideria; turpiloquia, tactus inhonesti, & oscula: &c.

Quoad morosas delectationes, & turpia desideria (quæ apud rusticos uno nomine turpium cogitationum comprehendendi possunt, eò quòd ob ruditatem nullum ipsi discrimen apprehendant) censet P. Lohner *Instr. pract. 5. c. 4. quest. 2.* Rusticos, simplicesque personas vix quæri debere: cum plerumque malitiam in illis non advertant. Quoad turpes tactus, censet ibidem, fœminas non esse interrogandas, nisi fortè sint juvenculæ. Quoad numerum turpiloquiorum (uti & blasphemiarum, juramentorum, detractio-

num)

num) cenlet ibidem *Quaest. 3.* rusticos quosvis ordinariè non esse interrogandos , cùm saepe talia apud ipsos defectu sufficientis intentionis , à peccato mortali excusentur ; & præterea, etsi quarantur , plerumque numerum convenientem assignare non possint.

Sed quid de osculis , amplexibus , compressionibus manuum , & similium non obscœnorum , si fiant tantùm officii , aut moris patrii , aut amoris honesti , vel benevolentiae augendae causâ ? (sed quàm rara avis est in terris , benevolentiae quodvis exercitium inter rusticos !) Resp. hæc non sunt peccata , uti ex probatis auctoribus docet P. Bufenbaum , *l. 3. tr. 4. cap. 2. dub. 1. resol. 3.*

Si verò oscula fiant ob delectationem (non quidem veneream , sed) carnalem , & sensibilem , quæ ex osculo oritur : secluso tamen periculo consensûs ulterioris , & pollutionis ? Resp. de hoc videri potest sententia quadragesima , ab Alexandro VII. damnata.

Rusticum tamen & hîc faciliùs excusari posse à mortali ob defectum sufficientis apprehensionis , ex dictis passim perspicuum est.

- 39 Quoad actus luxuriæ perfectos , & consummatos (puta fornicationem , adulterium , raptum , sodomiam , bestialitatem , mollitiem , quæ sunt contra præceptum sextum) hîc (id est apud rusticos) maximè locum habere debet doctrina P. Bielman in Catalogo peccatorum.

Cautus erit , inquit , Confessarius , maximè in examine rerum turpium , in quibus sine necessitate noli descendere ad particularia , modòsque , & circumstantias , quas vel judicas pœnitenti non occurrisse specialiter malas ; vel quas pœnitens sine magno rubore , & difficultate dicere non potest , & Confessarius ex dictis pœnitentis , aut aliis circumstantiis probabiliter , & moraliter conjicere potest. Vide P. Lobner *Instruct. pract. 5. c. 3. §. 2. quest. 4. resol. 3.* ubi hæc ad rem nostram habet.

Cautè,

Cautè , inquit , interrogandum est , ne vel occasionem det investigandi modos peccandi , aut traducendi confessionem , aut ignorantem NB. peccatum doceat , aut offendat , aut se , & illum periculo exponat. In duobus verò casibus potissimum hæc cautela necessaria est. Primus est in vitio carnis , ubi rectè monet Angelus , sedulò cavendum , ne interrogationibus non necessariis sibi , & pœnitenti periculum peccandi creet confessarius ; sibi quidem , quia potest facilè peccati mortalis noxam contrahere , formando tales interrogationes ob delectationem ; pœnitenti verò , quia facilè inde discet , quod antea nescivit. Unde Conink *d. 7. dub. 7.* docet , præstare aliquando , Sacerdotem minùs perfectè pœnitentis peccatum cognoscere , quàm sibi , vel illi scandalum aliquod creare. Addit Busenbaum *l. 6. tr. 4. c. 2. dub. 6.* in fine , si in hac materia negentur cogitationes , non opus est progredi ad opera , nisi fortè apud rudiores , qui negant cogitatio-

nes ; verba , & opera rogati , fatentur ,
 eò quòd illas non æquè agnoscant , &
 advertant. Alter casus est , &c. (sed
 hic alter casus nihil modò ad nos) huc-
 usque Biesman. Vide etiam doctrinam
 P. Sanchez apud Tamb. Meth. Confess.
l. 3. c. 9. §. 3. n. 11. circa finem ; ubi le-
 ges , non obligari confessarium ad in-
 terrogandos pœnitentes de extraordi-
 nariis quibusdam eventibus , qui in eo-
 rum peccatis aliàs mutarent speciem ,
 & si ipsi pœnitentes adverterent , ex-
 plicare sine dubio deberent. Verba
 (inquit Tamb: ibidem) Sanchez sunt
 ejusmodi : ex his infero , confitentem
 situm extraordinarium in concubitu ,
 servato legitimo vase , non esse neces-
 sariò interrogandum de effusione semi-
 nis , an extra vas evenerit , nec ne : vel
 expertusne sit illius periculum , quia
 hæc non frequenter , sed rarissimè ac-
 cidunt.

40 Quoad peccatum molliciei existimat
 Marchantius in Resolut. pastoralibus
p. 1. c. 6. in Corollaris ejusdem capituli
 quest. 7.

quest. 7. posse ignorantiam invincibilem illius frequentius in hominibus rudibus reperiri : adeoque tales rusticos non teneri iterare confessiones, in quibus peccatum mollitiei non fuit expressum. Ita Marchantius : licet contrarium judicet securius.

Sed quid ratione chorearum, quæ 4^r diebus festis ruri fiunt, multum te forsitan torques, confessarie? ob easque pœnitentes tuos multum moraris? Choreæ, inquit Busenb: *l. 3. tr. 4. c. 2. dub. 1. resol. 9.* nisi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut se ipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundum se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò SS. Patres eas interdum valdè reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. h. i. At fiunt malo, inquis, fine. Id tibi si constat, egregiè reprehende. Certè fiunt, replicas, cum periculo, aliquos, aut se ipsum incitandi ad libidinem. Si hoc periculum rationabiliter sit præsumendum,

L 4 dum,

dum, ejusque rationabilis timor, iterum egregiè à choreis dehortare. Verum quàm ordinariè nihil horum sit timendum, evincunt hætenus dicta; personarum ruralium ruditas, ejusmodi pericula minùs apprehendentium; & ipsa timoratorum plurimorum pastorum praxis, tales choreas parcissimè ex cathedra reprehendentium: haud dubiè, quia nolunt scrupulos suis ingenerare. Quoad chorearum abusus, si verè scandalosi sint, tollendi omnino sunt: si autem quandam quidem indecentiam, levitatèrque spirent ex una parte: ex altera verò parte ipsi (rustici) hanc indecentiam non apprehendere notentur, & Confessarius sine magna difficultate eis tales abusus dissuadere nequeat, rectè, atque ex ordine faciet, si dissimulans hæc, similiàque, maneat in pace.

42 Quid iterum multum te fatigas in reprehendendo ornatu fœminarum rusticarum, sollicitus ex eis scire, utrum sibi non complaceant; vel utrum sese

non

non ornent, ut (non dicam alios ad libidinem provocent, quod rarissimè de iis præsumendum est) aliis placeant. ? complacent quidem sibi sæpius in suis vestibus ; non tamen ita, ut sibi peccati periculum imaginentur, vel ob statum suum imaginari credi possint. Ornant se etiam, ut aliis placeant, sicque sese ad nuptias experibiles faciant. Sed quàm nihil mali hoc in se habeat, leges in Philothea S. Francisci Salesii p. 3. c. 25.

Certè eruditissimus P. Lohner *Instruct. pract.* 7. n. 1. prudenter monet, rusticos (ni extraordinaria quædam indicia majoris aptitudinis in aliquibus reperiat) ad terminum Christianæ tantùm perfectionis deducendos esse, ultra quem sine speciali gratia DEI non facilè promoveri altius queant. Consistit autem hic, inquit, terminus in eo ferè, ut præcepta DEI, & Superiorum rudi quodam, simplicique modo, id est, sine multis reflexionibus ad particularia, & supernaturalia mo-

tiva observent, & adversitates à DEO, aut hominibus advenientes patienter tolerant. Hæc ille de concionibus ad rusticos habendis, quidni etiam de confessionibus eorum?

PRÆCEPTUM VII.

ET.

DECIMUM.

Non furtum facies. Non concupisces rem proximi tui.

43 **Q**Uæ de concupiscentia rerum turpium n. 24. initio diximus, eadem proportionaliter dici possunt de concupiscentia bonorum proximi (quæ ad præceptum decimum pertinet) ejus scilicet malitiam vix à rusticis apprehendi.

Jam quoad actus contra justitiam perfectos, & consummatos, peccant haud dubiè non infrequenter homines rustici variis furtis : fraudibus in-

contractibus, in decimatione, infidelitate in exhibendis ministeriis, pro quibus merces persolvitur : & vicissim infidelitate in persolvenda justa mercede, &c.

Quod attinet ad furtum, nota cum ⁴⁴ Biesman loco sæpe citato, plus requiri ad notabilem quantitatem (sufficiens scilicet ad peccatum mortale) in rebus, quæ ultrò proveniunt, & sunt valdè expositæ, ut fructus ad viam publicam (quos decerpere rusticanæ juventuti valdè solenne est) item plus, si à diversis, aut etiam ab uno, diversis vicibus parva, & plura ex occasione surripiuntur. Quòd si autem hoc fieret ex intentione paulatim ditescendi, & grave damnum inferendi, peccabit hac intentione (inquit Biesman) mortaliter ; & licèt executio singulorum furtorum in se sit parva ; prout tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. Erit quoque mortale, si per parva furta paulatim perveniens ad notabilem quantita-

tem, eam ultrò detineas. h. i. Sed quàm procul esse à tali intentione (disciscendi, grave damnum inferendi) sæpe judicandi sint rusticani, partim sæpius jam inculcatum est; partim mox videbimus n. 46. & quando de restitutione agetur.

Pergit ibidem Biesman, & plùs denique, inquit, requiritur ad mortale in furtis filiorum, uxoris, domesticorum, aut amicorum: quia in his plerumque dominus, aut non est rationabiliter invitatus, aut saltem minùs invitatus. ut ab his, quàm aliis auferatur. Audiamus hac de re (quoad servos conductitios) Tamb. Explic. Decal. l. 8. tr. 2. c. 3. § 4. n. 5. Si hi, quibus sua (inquit) merces ex pacto datur, aliquid ampliùs auferant, peccabunt: non tamen ad æquam mensuram extraneorum, quia etiam respectu horum, utpotè domesticorum, præsertim in modicis, reliquiisque ciborum, minùs sunt invitati Domini. Adde, eos tacitè consentire in furtulis famulorum, alio-

qui

qui non valdè gravibus, quandoquidem sciunt, hæc solere ab ipsis committi, & tamen eos conducunt. Sed enim verò prudentiâ opus est, ne nimis laxas habenas servis relinquas, nec nimis angustas.

Ad illam quæstionem (rusticanis⁴⁵ non impropiam) an exiguâ mercede, ob suam necessitatem conducti, possint per furtum usque ad justam mercedem sibi providere ? Respondet hic Auctor Meth. celeb. Missæ, l. 3. c. 1. §. 3. n. 59. famulus, seu operarius, qui ob paupertatem cogitur minori, quàm sit justum pretium, suum famulatum vendere, nunc regulariter in tanta multitudine servorum, non potest se occultè indemnem servare, damnumque suum contra Dominum sarcire. Vide Valerium, &c. Ratio est, quia Dominus damnum patitur causâ hujus famuli, ne alium conducat, qui minori pretio serviat. Si enim sciret Dominus, quod hic famulus se occultè sarcire vellet, non de illo, sed de alio in tanta multitudine servo-

rum sese exhibentium provideret ; quâ igitur justitiâ famulus occultè à Domino surripiat illud , quod Domino alius remitteret , ni ipsemet famulus suâ fraudulentâ exhibitione impediret ? unde quia famulus hic fuit causa damni emergentis in Domino , obligabitur dominum indemnem servare , & consequenter ipse famulus indemnem se contra Dominum servare non poterit.

Dixi autem (regulariter in tanta multitudine servorum) nam si quando tale damnum non pateretur Dominus , quia scilicet alium servum minori illo pretio famulantem non invenisset , non erit famulus suâ justâ mercede defraudandus. Ratio est , quia licèt infideliter egerit , mendacióque dixerit , se contentum esse minori illo pretio , tamen de facto vendidit suum famulatum dignum tantâ illâ mercede ; & ex alia parte posito , quòd Dominus voluerit famulatum illum emere , se implicitè ad justum pretium obligavit , nec ullum damnum , dum hunc famulum accep-

cep-

ceptat, patitur, ut supponimus. h. i. Verum quo pacto hæc famulorum occulta compensatio locum tantum habeat, quando evidenter constat de injustitia heri: non autem uti possint famuli occultâ compensatione ex sola probabilitate juris, & facti, vide apud Joannem de Cardenas *Dissert. 23. c. 2. art. 1. super propos. 37.* ab Innocentio damnatam.

Quid dicendum & inquit March. in 46 Resol. pastoralibus p. 1. c. 7. num. 3.) de furtis, quæ fieri solent in messe? Resp. à mortali excusari possunt pauperes, & tenuioris fortunæ mulierculæ, aliquas spicas in diversis agris clam surripientes: cum ipsi quantitatem notabilem nollent surripere, aut notabile damnum alicui inferre.

Sed dices, licet quantitatem notabilem uni, vel alteri non surripiant, nec eis notabile damnum inferant, tamen in fine Messis, si velint bene considerare, invenient se quantitatem notabilem de alieno habere: ergo tunc velle eam
reti-

retinere, nec velle restituere, erit peccatum mortale. Resp. 1. Magnam requiri quantitatem in similibus furtis, quæ divisim fiunt, & paulatim à diversis, vel etiam ab eodem (per fortuita scilicet furta cum intervallo facta aliquid corradendo) ut judicetur furtum mortale. Resp. 2. Vix ab illis æstimeri, esse hæc furta, si hinc inde paucas spicas colligant de Messe etiam ultra illas, quæ manent post terga metentium; nam ratione paupertatis putant, quodammodo sibi hæc deberi à ditioribus. Atque etiam ipsi ditiores sciunt, vix aliter contingere, quin hinc inde aliquid tunc surripiatur, nec ita graviter accipiunt, si sit exigua quantitas, licet de die in diem sensim crescat, nec videatur, velle ideo obligare tenuiores ad restitutionem. Unde cum in fine Messis petitur venia generalis ab illis de omni, quæ intervenire potuit injusta acceptione, facile condonant. Non tamen hinc excuso eos, qui modò partem manipuli detruncant, modò

ere-

erectam adhuc segetem manibus plenis
 vellicant ; mox enim grave paucis die-
 bus damnum possunt eâ ratione infer-
 re ; & id meritò graviter displicet do-
 minis. Hi certè ad restitutionem , si
 commodè fieri posset, obligandi forent.
 Sed ferè ad confessionem accedunt, dum
 omnia ista corrosa consumpserunt, &
 sic injustè corradendo evadere paupe-
 riores solent , in pœnam injustitiæ,
 vixque aliquid restituendum habent.
 Hæc Marchantius. Tu solers Lector,
 dijudica primò, quantum huic doctri-
 næ inhærendum sit, ne periculosis fur-
 tulis via pandatur, præsertim in locis,
 in quibus nihil constat de ejusmodi ge-
 nerali petita venia, & de tanta facilita-
 te ditiorum in condonandis ejusmodi
 furtulis. Addo, si ditiores facilè con-
 donant omnem injustam acceptionem,
 quæ in Messe intervenire solet, nulla
 distinctio facienda est inter eos, qui
 spicas hinc inde decerpunt, & inter
 eos, qui partem manipuli de truncant.
 Nulla, inquam, distinctio facienda
 est

est quoad onus restituendi. Deinde dijudica, quomodo hæc sententia salvari possit, ut non sit propositio 38., ab Innocentio damnata : & num sufficienter solvetur per hoc, quòd ditiores non videantur velle tenuiores obligare ad restitutionem. Vel certè per hoc, quòd vix ab illis æstimetur, esse hæc furta, si hinc inde paucas spicas colligant de Messe, etiam ultra illas, quæ manent post terga metentium ; cùm ratione paupertatis putent, quodammodo sibi hæc deberi à ditioribus. Qua de re vide Cardenas *Dissert. 23. c. 3. art. 1. 2.* & præsertim *tertio*, super dictam *propos. 38.*

- 47 Quid de furtis (inquit ibidem hic auctor) lignorum in sylva ad communis spectante : Resp. cùm illa, quæ bono publico conducibilia sunt, spectet ad cujuslibet Rempublicam ordinare, jure potest prohibere ultra certum modum, & mensuram ligna exportari è sylva communi. Si autem civis illius communis ultra id aliquid exportat

portet, solum censetur venialiter peccare, nec ad restitutionem teneri. Ni magnum omnino detrimentum communitati inferatur, puta stirpes notabiles incidendo, grandiores arbores sternendo. Nisi enim tale damnum sit enorme, vix aestimari solet notabilis injuria committi per eos, qui alias jus habent. Sic excusari possunt à gravi peccato pauperiores, qui portionem suam ad calefaciendum destinatam vendunt, & postea dietim fasciculos hinc inde sibi comparant, nec enim censetur grave damnum.

Sed si civis alterius communitatis sic ligna portet; Resp. quando sunt incolæ locorum vicinorum, habentque sylvas cæduas sibi vicinas, cum passim sciantur hinc inde exigua damna ab utraque parte fieri, censentur communitates hinc inde condonare, quod ereptum est, contenti multa si qui in furto deprehendantur. Ita Less: l. 2. c. 5. dub. 14.

Quòd si verò quispiam ligna exportet

tet è loco alicujus privati, vel in loco communi, item vendito, & elocato alteri, peccat pro ratione rei ablatae, vel damni illati.

Quid dicendum (pergit ibidem auctor) de his, qui pascunt in locis prohibitis? eodem modo proportionaliter dicendum, quo de lignis: nam si sint membra communitatis, qui pascunt, non censentur graviter peccare, nisi sit omnino grave damnum, quale potest esse, si pascant boves, & vaccas, & similia animalia in sylvis prohibitis, propter novellas stirpes germinantes, quæ exeduntur ab illis animalibus cum notabili damno. Hæc Marchantius.

- 48 Quoad fraudes in contractibus, præsertim emptionis, venditionis, sine dubio etiam homines ruri degenres non sunt admodum innocentes. Verùm, utrum non frequenter excusari possint à peccato gravi (in gravibus deceptionibus) inde, quia sibi ejusmodi fraudes (præsertim in emptione,
- ne,

ne , & venditione animalium) facile
condonant , & consequenter nullum
(saltem gravioris peccati) periculum
apprehendunt : & quamvis statim
à facto contractu notabilia vitia (cæ-
citatis , senii , &c.) deprehendant , re-
stitutionem tamen nullam urgeant ;
quin potiùs tanquam re bene gestâ , sese
derideant , dumodò animalium quod-
piam non laboret quodam defectu ex
capitalibus (quorum quatuor nume-
rari solent , legibus municipalibus de-
signati) tu prudens Lector cum do-
ctis consulta : ego enim quidquam
statuere , nequaquam præsumo. Vide
dicta n. 12. hujus opusculi.

Illud forsitan , quod habet Tambu. 49
rinus Explic. Decal. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 11.
n. 1. de deceptione in pretio , Confes-
sariis ruralibus hac in re non parùm
serviet. Quando quis , inquit (præ-
scindendo à liberali remissione -)
pro sua re minus pretium , quàm valeat ,
vel magis , quàm valeat , emit , ipsi in
foro externo non datur actio , si non
sic

fit defectus, vel excessus ultra, vel infra dimidium - quia leges civiles voluerunt referare lites, unde & apud illas invenies, licere eumentibus, & vendentibus se invicem decipere usque ad dimidiam partem justii pretii: at omnes Theologi communiter docent, debere restitui totum id cum ejus fructibus fortè perceptis, quod in venditione accipitur ultra justum pretium, seu ultra justum rei valorem, vel quod in emptione de justo non datur. Ratio est, quia nemini licet in conscientia proximum ne in obolo quidem decipere.

Dixi (communiter) nam novissimè Joannes Escobar in tractatibus tribus selectissimis *tract. 1. de utroque foro, art. 5. in calce Artic: n. 36. sic habet. Constanter asserimus, hanc propositionem probabilem esse, leges civiles, & Pontificiæ, quæ sustinent contractus emptionis, & venditionis, locationis, & conductionis, & similes, (id est, similes emptioni, &c. non verò alios,*

v: g. dotis, solutionis legati, censûs, &c. etiam si in pretio, mercedéque intellige vulgari, non legitimo, hîc enim legitimum, ut superius vidimus, ne in obolo quidem præteriri potest) etiam si, inquam, interveniat læsio infra, vel supra justum pretium, dummodò dimidium non excedat, justæ sunt, & acceptæ prout debent, nempe deficiente omni dolo, fraude, & falsâ asseveratione, etiam procedunt in foro conscientia, & venditor pro majori, & emptor pro minori justî pretii, cum his conditionibus tutus manet in utroque foro, modò noscat contrahens pretium; id quod dicitur pro pueris, mulieribus, rusticis, si fortè vel ob levitatem, vel ob incitiam involuntariè agant, &c. Hæc ex illo, qui prædictam doctrinam fusissimè probat 12. argumentis, quorum præcipua sunt, tum quia leges, tum civiles, tum Pontificiæ ita positivè disponunt, nec solum permissivè: tum quia Princeps potest transferre dominium rerum in

in alterum , tum quia conventiones ,
& pacta sine fraude inita , servari in
conscientia debent, &c. lege Lessium -
Hæc Tamb: & Escobar.

Fraudes in præstandis decimis , non
possunt non apprehendere rustici , ut
non criminosas : cæteris paribus , quia
malitia , & periculum hujus defrauda-
tionis , quotannis eis inculcatur è ca-
thedra circa tempus Confessionis Pa-
schalis : sed majorem quantitatem ad
furtum mortale hîc requiri , quàm in
furto rerum , quæ facîle asservari pos-
sunt , nullus negabit.

Quid de fraudatione vectigalium ,
gabellarum ? Resp. harum legem esse
tantùm poenalem , nec obligare in con-
scientia , docent passim auctores , &
videre potes P. Busenb: *l. 3. tr. 5. art. 2.*
resol. 5.

50 Quoad infidelitatem in persolvenda
pacta famulis , & operariis mercede ,
graviter utique peccant rustici , si
hîc notabiliter deficient , nec facîle
datur locus ignorantiae , vel insuffi-
cien-
cien-

cienti apprehensioni. Graviter item peccant famuli, operarii, opifices, si in ministeriis suis notabiliter deficient: faciliùs tamen datur locus (quoad famulos, & famulas rusticanas, valdè incultas) insufficienti apprehensioni, ut experto perspicuum est.

De Restitutione.

ONus restitutionis, vel importan-^s I
dum rudibus, vel non imponen-
dum, non leve onus est confessariis.
Ad id tamen levius reddendum, nota
ex P. Lohner *Instruct. pract. s. c. 3. §. 2.*
agente de quinta obligatione Confes-
sarii ad restitutionem imperandam: i-
tem ex P. Tamb. Exper. Decal: l. 8.
tr. 3. c. 2. §. 1. 2. 3. 4. 5. ad restitutio-
nem sub mortali faciendam, requiri
culpam mortalem, quæ culpa mortalis
externe sit contra justitiam. Nam
quamvis acceptio, vel damnificatio
injusta venialiter ob parvitatem mate-
riæ, pariat etiam obligationem resti-
tuendi,

tuendi, non tamen parit, nisi sub culpa veniali. Ex injusta verò rei quantumcunque gravis acceptione, seu damnificatione venialiter mala ratione indeliberationis, satis probabiliter (inquit Tamb: loco cit: §. 5.) nulla obligatio oritur restitutionis, ne quidem sub veniali, nedum sub mortali culpa.

Ex hoc principio (quòd scilicet ad restitutionem sub mortali faciendam, requiratur culpa mortaliter mala contra justitiam) oritur : primò (inquit loco cit: §. 2. Tamburinus) ut qui eleemosynam non offert extreme, vel graviter indigenti : secundò, qui calicem, vel aliud quid vovit, & non dat : tertio, qui segetem, v. g. ab alio incensam, non extinguit, cum possit ; in casu tamen, quo non debet, quia ejus custos non est, nec suæ curæ seges commendata, &c. ad nullam restitutionem obligentur ; quia non peccant contra justitiam, sed solum contra alias virtutes. Deinde
ad

ad restitutionem sub mortali facien-
dam, nota ex citatis Auctoribus, re-
quiri actionem externè injustam. Ra-
tio est, inquit ibidem Tamb: §. 3. quia
ut obligetur quis ad restitutionem, de-
bet fecisse inæqualitatem in altero, &
hæc non fit per meram internam actio-
nem, sed per actionem externam ma-
terialem, & realem. Hinc si (loqui-
tur auctor ibidem circa finem) occidi
feram, putans esse meum inimicum,
quem occidere intendebam, non te-
necor ad restitutionem ex homicidio,
quia mea actio externa fuit circa fe-
ram, & nullo modo circa hominem,
quem externè non occidi.

Nota item ex illis, nullam esse obli-
gationem in foro conscientiae (ante ju-
dicis sententiam) compensandi dam-
num non prævisum, etiamsi quis ope-
ram dederit rei illicitæ. Neque obli-
gandum poenitentem ad restitutionem,
quandocunque dubium est, num sit
facienda restitutio: Neque cùm poe-
nitens deliquit in legem purè poena-
lem,

lem, aut mixtam. Hæc, quàm favo-
rabilia sint rusticis, passim notabis ex
dictis hoc opusculo, præsertim *n. 12.*
¶ 13. quam in rem diligenter relege
ea, quæ *n. 20.* ibidem ex Tamb: fusiùs
relata sunt de ignorantia pœnitentis,
à confessorio tollenda, vel non tollen-
da: ibi enim reperies, quid facien-
dum sit confessorio, quando pœniten-
ti inculpabili ignorantia laboranti, im-
ponendum est onus restitutionis, dum
aliquis, vel nullus (quod in rusticis
sat frequenter timendum) speratur
fructus.

Diximus paulo ante, ex culpa ve-
nialiter injusta ob parvitatem materiæ,
oriri obligationem restitutionis sub
culpa veniali. Audiamus nunc hanc
in rem doctrinam P. Lessii apud Car-
denas *dissert. 23. c. 3. art. 3. ¶ 4. n. 118.*
Monendi mihi sunt hoc loco - con-
fessarii, ut non facile in furtis etiam
minutis, & quæ ad peccatum mortale
non pertingunt, dissimulent; sed pro
NB. conditione, & capacitate persona-
rum,

rum, semper aliquam restitutionem injungant, quæ fiat vel reddendo rem eandem, si extat, vel ejusdem speciei, vel pretium rei, vel compensando majori obsequio, quàm ex contractu teneatur: vel si creditoribus non possunt, conferendo tantum in pauperes. Hac enim ratione, cùm non impunè transeant, magis ab ejusmodi peccatis absterrentur, quàm aliis pœnitentio-
lis; alioqui fiunt ad hujusmodi furtu-
la faciliores, & ad majora gradum fa-
ciunt. Hæc Lessius. Tu ea pro insi-
nuata capacitate pœnitentis ruralis,
prudenter applica.

PRÆCEPTUM VIII.

*Non loqueris contra proximum
tuum falsum testimonium.*

HUc revocatur perjurium in judi-
cio; quod graviter apprehende-
re rustici judicandi sunt, cùm sæpe

in jus vocentur, juramentique conditiones, & perjurii poenæ, malaque, eis inculcentur: ipsique (rustici) facta, auditaque in judicio, aliis evulgare soleant. De perjurio quovis (sive in judicio, sive extra judicium) vide dicta præcepto secundo.

Huc detractiones, & contumeliæ: quarum specificum discrimen plerumque inculpabiliter non apprehendere præsumendi sunt ruricolæ. Ut innuit P. Lohner *Instruct. pract. 5 c. 4. quest. 3.* ubi ad quaestionem: *Utrum ruricolæ de numero peccatorum querendi sint*: Respondet: ordinariè non videri necesse in blasphemis, juramentis, detractionibus, turpiloquiis; cum sæpe talia apud ipsos, defectu sufficientis intentionis, à peccato mortali excusentur, &c. Ad quaestionem verò, *an de circumstantiis interrogandi sint?* Respondet numero sequenti: circa detractiones, aut verba turpia, rarò interrogandi sunt, quales fuerint, cum plerumque discernere nō soleant,

an

an damnum aliquod ex detractiōe
secutum sit , &c. item *Quest. 10. ibi-*
dem : omittat , inquit , Confessarius
quæstiones aliquas de peccatis , de qui-
bus NB. plerumque certum est , quod
venialia duntaxat sint apud ejusmodi
homines uti sunt ira , agnomina , detra-
ctio , & similia.

Contumelia , inquit Biesman , erit
venialis , si sit parva , aut fiat sine in-
tentione , proximum inhonorandi ,
modò non sequatur notabilis læsio ho-
noris. Et sic excusantur à mortali ,
pueri , mulieres , & infimæ fortis ho-
mines , convitiis se onerantes ; quia
cùm illis fides non habeatur , non lædi-
tur graviter honor proximi.

Interim negandum non est , etiam
furi esse , qui proximo formaliter
(seu ex intentione infamandi) detra-
hunt. Et tunc , licèt de qualitate de-
tractiōum non sint interrogandi ; cu-
rabit tamen Confessarius , explorare ,
utrum hac malâ intentione non pec-
cârint mortaliter , ob sufficien-
tem

tem apprehensionem malitiæ mortal.
 talis.

53 Quid verò de susurratione, temera-
 riis judiciis, suspicionibus? Respon-
 deo: idem planè, & quidem à fortio-
 ri, dicendum videtur, quod de detra-
 ctionibus: hæc scilicet plerumque
 à rusticis inculpabiliter non apprehen-
 di ut gravia peccata: nisi forsitan cri-
 men notabilis susurrationis, graviùs
 subinde apprehendere judicandi sint.
 Quod ex modo, & circumstantiis con-
 fessionis apparebit.

*Percurruntur peccata capitalia,
 quorum tractationem, examen super
 præcepta Decalogi specialiter
 non continet.*

54 **H**Æc sunt: superbia; avaritia, &
 huic opposita prodigalitas: Gu-
 la, & Acedia.

Superbiâ perfectâ (quâ quis ita ex-
 cellere appetit, ut DEO, & superio-
 ribus subjici nolit: quo casu pecca-
 tum

tum ex se mortale est) rarissimè peccare rudes , extra dubium videtur ; eò quòd hac de re vix ullam cogitationem , vel reflexionem habere videantur : superbiâ verò imperfectâ (quâ quis non renuit illis subesse , quibus debet , sed sese in suo tantùm affectu magnificat , & plus justo effert : (quo casu venialis est , secluso notabili DEI , vel proximi contemptu) non minùs rarissimè peccare judicandi sunt , etiam venialiter ; cùm nihil ejusmodi apprehendant. Nam quando se ut superbos accusant , plerumque complacentiam in vestibus , formâ vel dexteritate saltandi indicare volunt ; quæ non , nisi peccatilla in hujusmodi hominibus censenda sunt (uti etiam appetitus vanæ gloriæ , jactantia :) ut adeò de crimine superbiæ rarissimè interrogandi sint. Sic etiam de crimine avaritiæ , prodigalitatis , accediæ , ex se tantùm venialibus : nam quando per accidens fiunt mortalia (ratione scilicet negligentiae gravis in rebus ad salutem

lutem pertinentibus ; vel impotentia solvendi debita) rustici peccant potius ipsâ gravi negligentia per omissionem , v.g. factorum diebus festis audiendorum : per violatam fidem creditoribus factam , &c. quàm specificâ malitiâ avaritiæ , prodigalitatis , vel accediæ : cum ob inadvertentiam ad has diversas species , species diversas non contrahant.

Quoad Gulam , pro magno peccato habent rustici , si largiorem potum vomitus sequatur . Quamobrem erudiendi , & interrogandi sunt , num nimio potu non sese advertenter privarent usu rationis ? hæc ipsa tamen advertentia locum rarum apud ipsos obtinet.

55 Dices , circa hæc ipsa , quæ in decursu Decalogi , & vitiorum capitalium tractata sunt , rudes examinare , quantæ moræ , laborisque ? Respondeo , negando necesse esse , de his omnibus eos interrogare , nisi ex ipsa confessione , confessionis modo , capacitate spe-

speciali alicujus ex iis , qui rudium nomine venire solent , aliisque circumstantiis , de multis horum interrogandi videantur.

Decurrimus Decalogum , & brevissimè vitia capitalia , non ut speculum habeat Confessarius commune omnibus rudibus , sed speculum , in quo videat , quibus in rebus variæ sortis , & sexûs rudes , impingere possint , vel soleant. De quibus ergo , inquis , ordinariè interrogandi sunt ? De iis , quæ P. Lohner *Instruct. pract. s. c. 4. quest. 2.* recenset : advertendo utrum , & quandonam de numero , vel circumstantiis peccatorum talium , aliquantum exactiùs explorandi sint : quod tum ex dictis hoc opusculo , tum ex ipso confessionis decursu , colligere licet. Interrogandi ergo sunt : 1. An nunquam blasphemaverint per Sacramenta. 2. An nunquam juraverint per animam suam , aut , auff mein Uhd / 3. An sacrum die festo culpabiliter non neglexerint. 4. An nunquam

mortem , tonitura , aut simile quid alteri imprecati sint. 5. An non gravem iram conceperint. 6. An non turpia agnomina aliis imposuerint. 7. An nunquam turpia verba locuti fuerint ? nam de cogitationibus vix quæri debent , cum plerumque malitiam in illis non advertant. 8. An nunquam se voluntariè inebriaverint usque ad rationis privationem. 9. An suis parochis , & dominis decimas , & tributa integrè , fidelitèrque obtulerint. 10. An nullum in emendo , vel vendendo deceperint. h. i. Ex his , quæ pueris , puellisque propria sint , vel impropria , perspicuum est : & videri potest idem auctor. c. 1. *preced. quest. 3.* quomodo , inquit ibidem , & de quibus rebus interrogandi sunt (pueri scilicet , puellæque ?) Resp. 1. Ante omnia Confessarium quærere debere , an aliquando confessi sint , & quando. Resp. 2. Post hanc quæstionem factam , interrogandi erunt , quid ab ultima confessione peccâ-

peccârint ? quâ interrogatione peractâ , si ipsimet peccata sua enarrare incipiant , (quod tamen pueris rusticis non est solenne) patienter audiendi erunt , nec facîle interpellandi. Si verò , vel nullum peccatum ipsi explicare nôrint , vel certè non , nisi unum , alterúmve , tum Confessarius aliquot ex sequentibus quæstionibus formare poterit. 1. An diligenter die festo audiverint sacrum , & sub eo oraverint , an verò garriverint , circumspexerint , &c. 2. An mane , & noctu , ante , & post mensam , ad signum salutationis Angelicæ diligenter oraverint. 3. An parentibus obedientes extiterint ? 4. An non alicui turpia agnomina dederint. 5. An non rixati fuerint cum æqualibus. 6. An non senioribus hominibus illuserint. 7. An non mentiti sint , &c. hæc , & similia ex illis quæri possunt , non quòd omnia verè peccata sint , sed ut ex talibus interrogationibus paulatim

tim discant , quid agere , vel vitare ipsos in hoc statu conveniat .
h. i.

Legatur hanc in rem Marchantius in Resol. pastoralibus p. 3. tract. 5. cap. 2. quest. 8. quid aget , inquit , Confessarius circa pueros , de quibus dubium est (ut sæpe dubium est circa pueros rusticos) an habeant sufficientem usum rationis ? Resp. opus esse confessario prudentiâ , nam multi pueri , etiam post septem , octo , & ampliùs annos , licet peccata aliqua adferant ad confessionem (fortè ex aliqua instructione parentum , eos ad confessionem mittentium) tamen Sacramentum pœnitentiæ non apprehendunt : unde aliqua dicentes per modum confessionis , nugantur circa rolarium suum , vel galerum , vel digitos , vel locos circumspiciunt ; nec ita seriò se gerunt , ut videantur intelligere Sacramenti rationem. Quapropter puto , hos non esse Sacramentaliter

taliter absolvendos , sed cum instructione, & monitione aliqua (de obedientia parentum , de fugiendo mendacio , & verbis inhonestis , de non se mutuò percutiendo , & similibus , dimittendos esse cum aliqua benedictione. Licèt enim peccata aliqua confitentes , videantur dare materiam absolutionis : non est tamen sufficiens materia , nisi accedat saltem attritio supernaturalis , de qua vix est apparentia in dictis pueris , etiam post monitionem seriò rem non apprehendentibus. Si tamen probabilitatem aliquam habeat Confessarius alicujus dispositionis , absolvat sub conditione saltem mente concepta : *Si tu es capax , ego te absolvo , &c.* Hæc Marchantius. Sed quidni habitâ aliquâ probabilitate alicujus dispositionis , absolutè puer absolvatur ?

Quæ specialiter propria sunt juvenibus , & juvenculis rusticis , invenies,

nies, vel recolere potes ex dictis præcepto sexto, & septimo. Item quæ magis propria operariis, & opificibus ruri degentibus, in eodem præcepto septimo, vel invenies, vel colligere facile potes.

Adverte tamen diligenter cum P. Lohner *Instruct. cit. s. c. 4. quest. 2.* in ejusmodi quæstionibus formandis, tria bene observanda esse. 1. Ut bene specificentur, ne frequentius interrogare sit necesse: hinc non dicat ordinariè confessorius, an non blasphemasti? quia nesciunt ordinariè, quid sit blasphemare, & ideo respondent affirmativè, licèt tantùm agnomina dederint, aut malum imprecati sint. Potius ergo statim quærat, an non blasphemasti per Sacramenta? pari modo non quærat simpliciter: an die festo non omisisti sacrum? sed addat: ex negligentia, vel culpabilitate. Nec quærat etiam hoc modo: an nunquam fuisti

fuiſti ebrius ? ſed addat : ut neſci-
 veris , quid ageres ? 2. Ut non pu-
 tet , hæc omnia (quæ videlicet mox
 antea recensuit) ſemper interrogan-
 da eſſe , ſed prout cujuſque condi-
 tio fert : hinc mulieres non facile
 de ebrietate , fraudatione tributi ,
 turpibus tactibus quærendæ ſunt ,
 ni fortè ſint juvenculæ. 3. Ut , ubi
 quaſivit , quod quærendum eſſe pu-
 ravit , quærat inſuper , an non ad-
 huc gravioris alicujus criminis con-
 ſcientiam habeant ?

Circa pœnitentiam (ut obiter , 57
 & ex occasione tantùm aliquid de ea
 memorem) ruſticis injungendam ,
 lege ibidem hunc Auctorem , qui
num. 12. ad quaſtionem : *Qualis*
pœnitentia ejusmodi ruſticis ſit impo-
nendâ. Respondet : plerumque
 preces tantùm illis imponendas eſſe ,
 & quidem tales , quæ vel ſtatim
 poſt

post Confessionem , aut proximo festo recitare possint. Interdum tamen potest etiam confessio , & communio pro aliquo festo , aut etiam frequentatio concionis , aut Chatechismi illis imponi. Illud autem observet confessorius , ut si graviora peccata attulerint , ordinariè illis Rosarium ad minimum imponat (licèt alioqui propter spem indulgentiarum minùs posset imponere) quia alioqui putant , nimis parvam pœnitentiam sibi injectam esse, iterùmque peccata confitentur.

CON-

CONCLUSIO.

Stat ergo , homines rusticos , & 58
 quosvis simpliciores examine ju-
 vandos esse , ut assertionem primâ pro-
 batum est. Stat etiam , examen tale
 non esse deproperandum , vel per-
 functoriè obcundum , ut assertionem
 secundâ vidimus. Cui autem bono
 plerumque , imò circa quosvis sim-
 pliciores pœnitentes , utut in statu
 innocenti viventes ; vel toties per
 annum confiteri solitos , examen i-
 stud tam rigidum , & ad nauseam
 prolixum sit ? Stat ergo tertiò , exa-
 men istud non oportere nimis rigi-
 dum , morosumque esse , ut assertio-
 nem tertiâ demonstratum est. Reco-
 le objectiones quinque , earumque
 solutiones ; recale dicta in decursu
 Decalogi , & vitiorum capitalium ;
 & mitiùs forsitan ages cum ejusmodi
 hominibus , téque ipsum non adeò
 inaniter defatigabis. O ! si qui-
 libet

libet Confessariorum se ipsum non quæreret : id est , vanam illam laudem , & gloriolam , quam à rusticis captat , nimium quantum plerumque captis accuratiori , proluxiori , & rigidiori examine , sibi magis noxio , quàm fructuoso : licèt nihil minùs credant , sed potiùs non pauca miliaria discurrentes confessorium exquirant , anxie , & scrupulosè suos pœnitentes examinantem : si , inquam , quilibet confessariorum se ipsum non quæreret , sed vitaret singularitatem , omnibus bonis semper exosam ; seque potiùs conformaret consuetudini timoratorum , dictisque Doctorum , largè in hoc opusculo citatorum : nec non captui , ac capacitati tam rudium hominum : quantum profectûs , fructûsque spiritualis inter simplices colligeretur ! cùm contrà ex tam scrupuloso examine id non rarò accidere possit , ut sibi rudiores persuadeant , id solùm esse peccatum , de quo à confessorio interro-

terro-

interrogantur : Sicque ulcus , quo for-
 tè premuntur , quia illud confessa-
 rius interrogationibus suis non tan-
 git (quis enim singula singulorum
 peccata , vel divinando deprehen-
 det ?) non detegant , adeoque pejo-
 res ex confessionalis non raro re-
 deant , quam forsitan intrânt.
 Placet coronidis loco insinuare , quod
 P. Lohner *instruct.* 7. *cap.* 7. §. 1. de
 concionibus ad rusticos faciendis ap-
 positè enuntiavit ; facilèque ad con-
 fessiones ipsorum audiendas applica-
 ri potest. Meminerit , inquit , rusti-
 cos , & alias hujusmodi personas ferè
 suum gradum , & terminum habere
 in Christiana perfectione , ultra
 quem , sine speciali D E I gratia ,
 non facile promoveri altiùs queant.
 Consistit autem hic terminus in eo fe-
 rè , ut præcepta D E I , & superiorum
 rudi quodam , simpliciq; modo , id est ,
 sine multis reflexionibus ad particula-
 ria , & supernaturalia motiva obser-
 vent , & advertant à D E O , aut ho-
 mini-

minibus advenientes patienter tole-
rent ; unde & concionator (confes-
sarius) prudenter in hoc quiescere
neque multum se fatigare debet , ut
ulteriùs eos perducatur ; nisi extraor-
dinaria quædam indicia majoris
aptitudinis in aliqui-
bus reperiat.

L. D. S. B. V. M.
OO. CC.

Errata potiora.

p, significat paginâ. 1, linea.

p. 7. l. 13. comma ponitur post verbum *hominum*, & non post *quorumcunque*. p. 12. l. quia, lege quin. p. 13. l. 11. haud cause haud causa. p. 15. l. 17. post verbum *dentum*, omittitur punctum: & Quivis, ubi-
tur per q minusculum. p. 18. l. 10. post *procurat*, pone duo puncta. p. 25. l. 11. *religionis* scri-
be per duplex ll, sic *relligionis* quod observandum
est, ubicunque verbum *religio* in ipsis carmini-
bus occurrit (non tamen extra carmina) juxta
licentiam poeticam, & illud Virgilii: antiquâ
populum sub relligione tueri. p. 32. l. 20. le-
tifero, lege lethifero. Eadem pag. (32.) l. 26.
specialiter, lege specialia. p. 33. l. 1. post *invi-*
tere, pone duo puncta. l. 14. *vindicta*, lege vin-
dictæ. p. 36. l. 20. preme, lege premeris.
p. 38. l. 9. post *moveatur*, dele punctum. p. 40.
l. 8. loco solitariae litteræ g, pone y. p. 46. l. 10.
inicit, lege inurit. p. 47. l. 15. post *aliquid*,
pone signum puncti; nam sequens *si*, inchoat al-
lium sensum. p. 55. l. 17. excusationis, le-
ge Excusationes. p. 59. l. 9. post *cultum*, pone
punctum, non comma. p. 61. l. 9. inundat,
lege invadat. p. 62. l. 3. post *quinti*, pone pun-
ctum. p. 63. l. 8. post *noxæ* ponatur et. p. 75.
l. 18. qui, lege quia. p. 76. l. 20. scire, lege
sive. p. 77. l. 3. destrui, lege destruis. Item

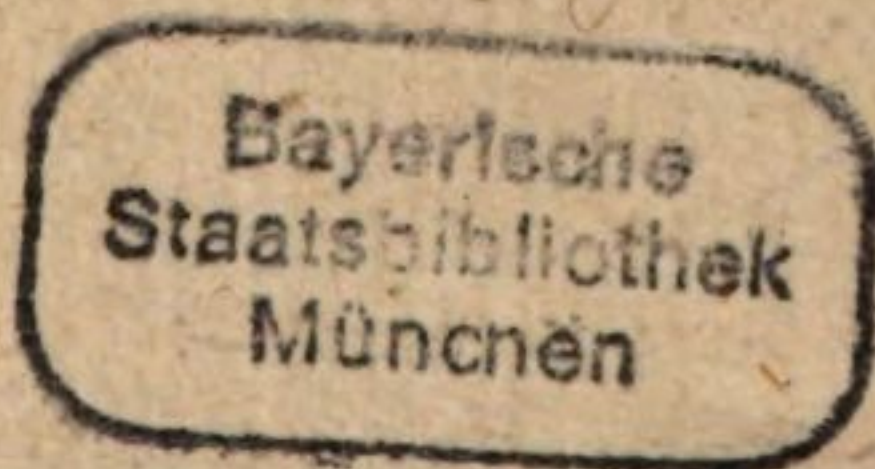
l. 21. *facto*, lege *facta*. p. 79. l. 21. *vocasti*,
lege *vacasti*. Item lin. 23. *præmissa*, lege *præ-*
visa. p. 80. l. 14. *debuit*, lege *deficit*. Item
l. 19. post *præsentēs*, pone punctum. p. 92.
l. 13. *abliis*, lege *abluis*. p. 93. l. 17. *merie-*
re, lege *morere*. p. 94. l. 11. *poscere*, lege
pascere. p. 99. l. 7. post *mortales culpas*, pone
punctum. Item l. 22. post *tristi*, omitte comma.
p. 100. l. 23. *subito*, lege *subitò*. p. 101. l. 9.
quia, lege *quin*. Item l. 24. & *judicis*, lege ut
judicis. p. 103. l. 20. *cautè*, lege *caute*, sine ac-
centu. Item l. 23. post *absolvere*, pone comma.
p. 110. l. 2. *excommunicatione majori*, lege
excommunicatione minori. p. 111. versum
penultimum hujus paginae, sic lege:

Esse necesse (subest nisi fors spes optima fructus
p. 112. l. 1. post *sons* pone duo puncta. Item l. 19.
huic, lege *hinc*. l. 21. post *talibus*, pone punctum
loco commatis. l. 23. post *cedent*, dele duo puncta.
p. 114. l. 24. post *mortis*, pone punctum loco com-
matis. p. 115. l. 6. post *morbi*, pone hoc sig-
num) p. 117. l. 14. *dogmate*, lege *domata*.
p. 118. l. 2. *mortali corpore*, lege *mortali in cor-*
pore. Item l. 5. post *servus*, pone punctum.
p. 120. l. 26. post , *domoque*, pone comma.
p. 122. l. 23. post *sponde*, pone punctum. p. 125.
l. 10. *consumari*, lege *consummari*. p. 128.
l. 10. post *Annae*, omitte punctum. l. 12. post
uxorem, etiam dele punctum. p. 129. l. 20.
post *transversi*, loco commatis, pone punctum.
p. 131. l. 1. *Titius*, lege *Titus*. l. 23. post *ore*,
pone

pone hoc signum) p. 134. l. 10. loco puncti,
pone comma. p. 146. l. 16. insolidum, lege
in solidum.

Errores Confessarii Ruralis.

p. 155. l. 3. post *sciunt*, pone comma loco puncti.
p. 164. l. 8. nostro 5. lege nostro numero 5.
p. 167. l. 19. post *eorum*, pone comma loco puncti.
p. 206. l. 12. post, c. 4. sup
partis posterioris, q. 3. &c. p. 208. l. 5. 1
baliter, lege probabiliter. p. 212. l. 13. post
c. 4. iterum supple partis posterioris. l. 21. quia,
lege quin. p. 234. l. 22. metunt, lege metuat.
p. 257. l. 8. corrofa, lege corrala. p. 262. l. 3.
referare, lege refecare.

in solidum, p. 146. l. 16. in solidum, lege
p. 146. l. 16. in solidum, lege
p. 146. l. 16. in solidum, lege

Errata Constitutionis

p. 112. l. 5. post sunt, pone communis loco sunt.
p. 134. l. 8. uolunt, lege nolito uolunt.
p. 134. l. 19. post eorum, pone sunt.
p. 134. l. 20. post, lege sunt.
p. 134. l. 21. post, lege sunt.
p. 134. l. 22. post, lege sunt.
p. 134. l. 23. post, lege sunt.
p. 134. l. 24. post, lege sunt.
p. 134. l. 25. post, lege sunt.
p. 134. l. 26. post, lege sunt.
p. 134. l. 27. post, lege sunt.
p. 134. l. 28. post, lege sunt.
p. 134. l. 29. post, lege sunt.
p. 134. l. 30. post, lege sunt.
p. 134. l. 31. post, lege sunt.
p. 134. l. 32. post, lege sunt.
p. 134. l. 33. post, lege sunt.
p. 134. l. 34. post, lege sunt.
p. 134. l. 35. post, lege sunt.
p. 134. l. 36. post, lege sunt.
p. 134. l. 37. post, lege sunt.
p. 134. l. 38. post, lege sunt.
p. 134. l. 39. post, lege sunt.
p. 134. l. 40. post, lege sunt.
p. 134. l. 41. post, lege sunt.
p. 134. l. 42. post, lege sunt.
p. 134. l. 43. post, lege sunt.
p. 134. l. 44. post, lege sunt.
p. 134. l. 45. post, lege sunt.
p. 134. l. 46. post, lege sunt.
p. 134. l. 47. post, lege sunt.
p. 134. l. 48. post, lege sunt.
p. 134. l. 49. post, lege sunt.
p. 134. l. 50. post, lege sunt.
p. 134. l. 51. post, lege sunt.
p. 134. l. 52. post, lege sunt.
p. 134. l. 53. post, lege sunt.
p. 134. l. 54. post, lege sunt.
p. 134. l. 55. post, lege sunt.
p. 134. l. 56. post, lege sunt.
p. 134. l. 57. post, lege sunt.
p. 134. l. 58. post, lege sunt.
p. 134. l. 59. post, lege sunt.
p. 134. l. 60. post, lege sunt.
p. 134. l. 61. post, lege sunt.
p. 134. l. 62. post, lege sunt.
p. 134. l. 63. post, lege sunt.
p. 134. l. 64. post, lege sunt.
p. 134. l. 65. post, lege sunt.
p. 134. l. 66. post, lege sunt.
p. 134. l. 67. post, lege sunt.
p. 134. l. 68. post, lege sunt.
p. 134. l. 69. post, lege sunt.
p. 134. l. 70. post, lege sunt.
p. 134. l. 71. post, lege sunt.
p. 134. l. 72. post, lege sunt.
p. 134. l. 73. post, lege sunt.
p. 134. l. 74. post, lege sunt.
p. 134. l. 75. post, lege sunt.
p. 134. l. 76. post, lege sunt.
p. 134. l. 77. post, lege sunt.
p. 134. l. 78. post, lege sunt.
p. 134. l. 79. post, lege sunt.
p. 134. l. 80. post, lege sunt.
p. 134. l. 81. post, lege sunt.
p. 134. l. 82. post, lege sunt.
p. 134. l. 83. post, lege sunt.
p. 134. l. 84. post, lege sunt.
p. 134. l. 85. post, lege sunt.
p. 134. l. 86. post, lege sunt.
p. 134. l. 87. post, lege sunt.
p. 134. l. 88. post, lege sunt.
p. 134. l. 89. post, lege sunt.
p. 134. l. 90. post, lege sunt.
p. 134. l. 91. post, lege sunt.
p. 134. l. 92. post, lege sunt.
p. 134. l. 93. post, lege sunt.
p. 134. l. 94. post, lege sunt.
p. 134. l. 95. post, lege sunt.
p. 134. l. 96. post, lege sunt.
p. 134. l. 97. post, lege sunt.
p. 134. l. 98. post, lege sunt.
p. 134. l. 99. post, lege sunt.
p. 134. l. 100. post, lege sunt.

Eyrl, Michael

Poëta theologicus

Augusta Vindelicorum 1712

Mor. 347

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10596180-3

VD18 14457008-001